

PROCEEDINGS BOOK

EUROASIA JOURNAL OF

SOCIAL SCIENCES

AVRASYA 2. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

ST. PETERSBURG 19 - 20 HAZİRAN 2021

**KONGRE
TAKVİMİ**

Özetlerin gönderileceği son tarih: 15 Haziran 2021
Tam metinlerin gönderileceği son tarih: 21 Haziran 2021
Kongre kitabı yayın tarihi: 29 Haziran 2021

EUROASIA SUMMIT

2nd INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCES CONGRESS

Issued: 30.06. 2021

ISBN : 978-625-7341-38-7

*EUROASIA SUMMIT
2nd INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCE CONGRESS
JUNE 19-20, 2021
SAINT PETERSBURG - RUSYA FED.*

Edited By

*DR. GÜLTEKİN GÜRÇAY
AMANEH MANAFİDİZAJI*

All rights of this book belong to UBAK Publishing house.

Without permission can't be duplicate or copied.

Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.

UBAK Publications – 2021 ©

Issued: 30.06.2021

ISBN: 978-625-7341-38-7

CONGRESS ID

**EUROASIA SUMMIT
2nd INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCE CONGRESS**

DATE – PLACE

JUNE 19-20, 2021

SAINT PETERSBURG - RUSYA FED.

ORGANIZATION

UBAK International Sciences Academy

CONGRESS ORGANIZING BOARD

Head of Organizing Board: Dr Gültekin Gürçay

Organizing Committee Member: Dr. Leman Kuzu

Organizing Committee Member: Editor of the USE Journal

Organizing Committee Member: Editor of the EuroAsia Journal

Organizing Committee Member: Editor of UBAK Publishing house.

General Coordinator: Amaneh Manafidizaji

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES

Turkey –India- Canada– Georgia – Algeria – Hungary.

PRESENTATION

Oral presentation

LANGUAGES

Turkish, English, Russian, Persian, Arabic

Scientific & Review Committee

Dr. Gulmira ABDİRASULOVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Prof. Dr. Yunir ABDRAHIMOV
Ufa State Petroleum Technological University

Dr. Maha Hamdan ALANAZİ
Riyad Kral Abdülaziz Teknoloji Enstitüsü

Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV
Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi

Doç. Dr. Hülya BALKAYA
Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Fırat BARAN
Mardin Artuklu Üniversitesi

Dr. Amina Salihi BAYERO
Yusuf Maitama Sule Üniversitesi

Dr. Karligash BAYTANASOVA
Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi

Dr. Baurcan BOTAKARAEV
Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi

Dr. Ahmad Sharif FAKHEER
Ürdün Devlet Üniversitesi

Dr. Zehra FIRAT

Doç. Dr. Abbas GHAFARI
Tebriz Üniversitesi

Prof.Dr. Ariz Avaz GOZALOV
Moskova Devlet Üniversitesi

Prof. Dr. Gulzar İBRAGİMOVA
Bakü Avrasya Üniversitesi

Dr. Gültekin GÜRÇAY

Doç. Dr. Dilorom HAMROEVA
Özbekistan Bilimler Akademisi

Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA
K.Zhubanov Aktobe Devlet Bölge Üniversitesi

Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Mamatkuli Jurayev
Özbekistan Bilim Akademisi

Dr. Kalemkas KALIBAEVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Bouaraour Kamel
Ghardaia Üniversitesi

Dr. Nadire KANTARCIOĞLU

Prof. Dr. Ergün KOCA
Girne Amerikan Üniversitesi

Prof Dr. Bülent KURTIŞOĞLU
Ardahan Üniversitesi

Dr. Leman KUZU
İstanbul Kültür Üniversitesi

Sonali MALHOTRA
Delhi Balbahtri Academy

Dr. Alia R. MASALİMOVA
Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi

Prof. Muntazir MEHDI
Pakistan Language Academy

Dr. Amanbay MOLDİBAEV
Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi

Doç. Dr. Yeliz ÇAKIR SAHİLLİ
Munzur Üniversitesi

Dr. Aysulu B. SARSEKENOVA
Orleu Milli Kalkınma Enstitüsü

Dr. Gulşat ŞUGAYEVA
Dosmukhamedov Atyrau Devlet Üniversitesi

Doç. Dr. Yeliz KINDAP TEPE
Cumhuriyet Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Özkan TİMURKAN
Atatürk Üniversitesi

Dr. K.A. TLEUBERGENOVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA
Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi

Doç. Dr. Yıldırım İsmail TOSUN
Şırnak Üniversitesi

Dr. Botagul TURGUNBAEVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

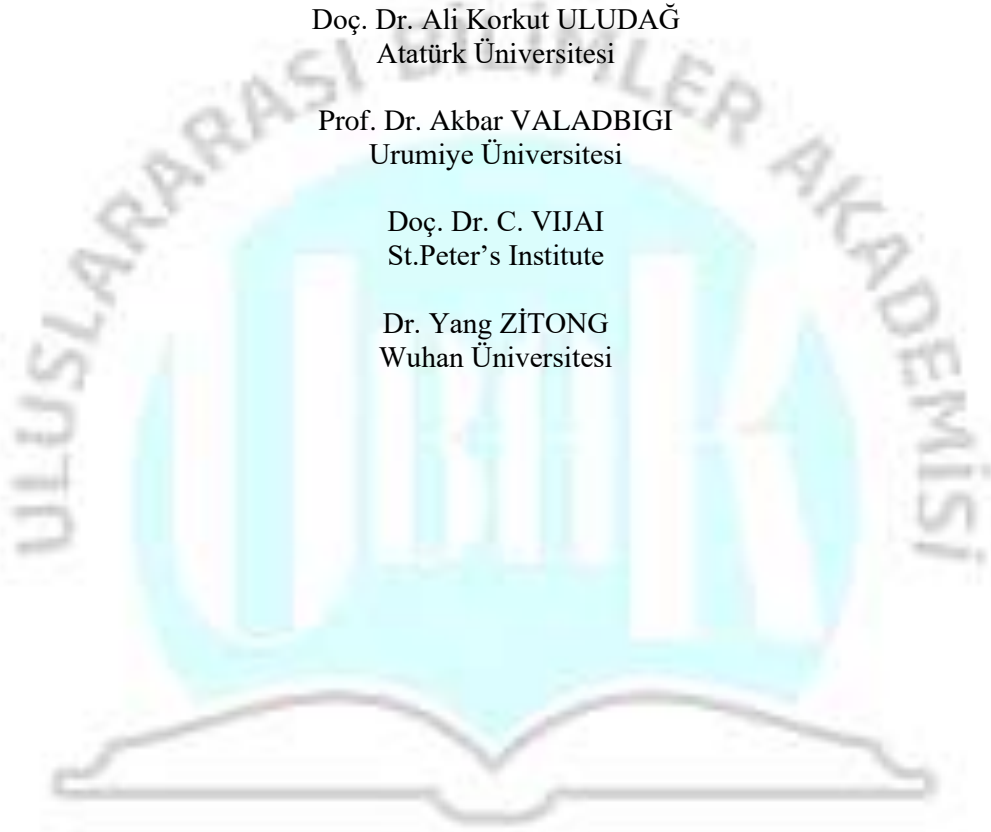
Dr. Dinarakhan TURSUNALIEVA
Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi

Doç. Dr. Ali Korkut ULUDAĞ
Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Akbar VALADBİGİ
Urumiye Üniversitesi

Doç. Dr. C. VIJAI
St.Peter's Institute

Dr. Yang ZITONG
Wuhan Üniversitesi

EUROASIA SUMMIT
2nd INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCE CONGRESS
2nd INTERNATIONAL APPLIED SCIENCE CONGRESS
JUNE 19-20, 2021
SAINT PETERSBURG - RUSYA FED.

EUROASIA SUMMIT
2nd INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCE CONGRESS
2nd INTERNATIONAL APPLIED SCIENCE CONGRESS
JUNE 19-20, 2021
SAINT PETERSBURG - RUSYA FED.

CONGRESS PROGRAM
Online (with Video Conference) Presentation

Meeting ID: 876 1092 8227
Passcode: 202120

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

exp. H-..., S- ... NAME , SURNAME

20.06.2021		HALL: 1		SESSION: 1	
Meeting ID: 876 1092 8227		Passcode: 202120			
		10:00 – 12:00 (Turkey time)		MODERATOR: DR. LEMAN KUZU	
Authors		Topic title			
ARİF DURAN		Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasında Sigorta Ettirenin Yükümlülükleri			
ARİF DURAN		Çekin Karşılıksız Kalmasına Bağlanan Hukuki Ve Cezai Yapıtlar			
DR. ÖĞR. ÜYESİ ARZU YILDIRIM		Türk Kamu Yönetiminde Yönetişimden E-Yönetişime Doğru			
DR. SENEM K. DIŞKAYA		Enerji Sübvansiyonları Ve Sürdürülebilir Enerji Güvenliği			
DR. SENEM K. DIŞKAYA		Atık Su Arıtımının Ekonomik Ve Çevresel Değerlendirmesi			
GÜLDEN AYNACI		Covid-19 Pandemisi'nin Genç Kadınlarda Üreme Sağlığına Etkisi; Cinsel Fonksiyon İndeksi İle Bir Değerlendirme			
Dr. Ebru KÖKTEPE KARAHÜSEYİNOĞLU		Sağlık Kurumlarında Entelektüel Sermaye Kavramının Değerlendirilmesi			
Dr. Ebru KÖKTEPE KARAHÜSEYİNOĞLU		Yönetişim Kavramı Ve Sağlık Sektörü			
DR. EBRU KÖKTEPE KARAHÜSEYİNOĞLU FURKAN KARAHÜSEYİNOĞLU		Sağlık Kurumlarında Proje Yönetimi			
DR. EBRU KÖKTEPE KARAHÜSEYİNOĞLU FURKAN KARAHÜSEYİNOĞLU		Sağlık Kurumlarında Öngörü Hesaplama Yöntemleri			
DR. FATMA ALTINSOY DR. NURSEVEN KILIÇ		Teachers' Experiences Regarding Online Education During Covid-19 Pandemic: A Case Study			

EUROASIA JOURNAL OF

SOCIAL SCIENCES

EUROASIA SUMMIT
2nd INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCE CONGRESS
2nd INTERNATIONAL APPLIED SCIENCE CONGRESS
JUNE 19-20, 2021
SAINT PETERSBURG - RUSYA FED.

EUROASIA
JOURNAL OF
MATHEMATICS-ENGINEERING
NATURAL & MEDICAL SCIENCES

DOÇ. DR. H. EYLEM KAYA
ORHAN YILDIZ

Dezavantajlı Gruplarda Eğitimin Ekonomik Sermayeye Dönüşümü

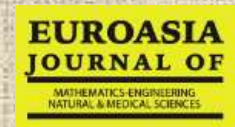
20.06.2021		HALL: 2		SESSION: 1	
Meeting ID: 876 1092 8227			Passcode: 202120		
		10:00 – 12:00 (Turkey time)		MODERATOR: DR. ÖĞR. ÜYESİ HAKAN ERKOL	
Authors		Topic title			
SELİM TAŞKAYA		Ardışık Pik Analizi Yöntemi İle Baraj Sistemlerinde Bir İnceleme, Biçmekaya Barajı Örneği			
SELİM TAŞKAYA		İmar Adalarında Distance Yöntemi İle İfraz Ve Tevhit Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma			
EREN SOYGÜDER DR. A. OĞUZ KIZILÇAY		Accuracy Of Doppler Centroid Frequency Calculated From Geometry For Synthetic Aperture Radar Imaging			
DR. ÖĞR. ÜYESİ HAKAN ERKOL		Primary and Secondary Acoustic Forces on Microbubbles Due to Ultra-Short Pulsed Lasers			
MERVE KARACAN METİN ÖZER		Yeni Tip 1-[3,5-BİS(Trifluorometil) Fenil] Propoksil Süstitüe Double-Decker Ftalosiyanın Komplekslerinin Sentezi, Karakterizasyonu Ve Spektroskopik Özelliklerinin İncelenmesi (Poster presentation)			
TAYFUN ABUT SERVET SOYGÜDER		Controller Design And Application For Single-DOF Teleoperation System Under Uncertain Dynamics And Time Delay Problem			

20.06.2021	HALL: 1	SESSION: 2
Meeting ID: 876 1092 8227		Passcode: 202120
	14:00 – 16:00 (Turkey time)	MODERATOR: DR. MONISA QADIRI
Authors	Topic title	
JAMAL-ELDIN F. M. IBRAHIM EMESE KUOVICS MOHAMMED TIHTIH LÁSZLÓ A. GÖMZE	In Situ Synthesis and Characterization of Mullite-Based Ceramic Composites	
M K GANESHAN	Big Data Analytics In Information Technology	
DR. MONISA QADIRI UMER IQBAL DR. ASIFA MEHRAJ BABA	Exploring Evolution of Online Teaching-Learning Approaches due to Covid-19	
ANANDA MAJUMDAR	Narrative of the Tribal Women and Community in Tripura: A Gender Perspective	
BOUKHEDIMI CHEMS EDDINE	The Place Of Electric Vehicles In The Energy Transition Process International Experiences	
Tinatin Mshvidobadze	Innovations In E-Business And Security Chalenges	

20.06.2021		HALL: 2		SESSION: 2	
Meeting ID: 876 1092 8227		Passcode: 202120			
		14:00 – 16:00 (Turkey time)		MODERATOR: DOÇ. DR. AHU PAKDEMİRLİ	
Authors		Topic title			
DR. NURSEVEN KILIÇ DR. FATMA ALTINSOY		The Interplay Between Narcissistic Traits and Happiness Of Emerging Adults			
EDA AÇIKGÖZ		Aynı Madalyonun İki Yüzü: CD133+/CD44+ Prostat Kanseri Kök Hücre Ve Bulk Populasyonunun Zoledronik Asit Tedavisinde Rab Ailesinin Dual Rollerini			
DR. ÖĞRENCİSİ AŞKIN KARADUMAN		Sağlık İşletmelerinde Motivasyon Ve Performans İlişkisi: Kavramsal Bir İnceleme			
DR. ÖĞRENCİSİ AŞKIN KARADUMAN		Sağlık Kurumlarında İnsan Kaynakları Yönetimi Perspektifinde İş Etiği			
GÜLDEN AYNACI		Diyet, Egzersiz Ve Sosyokültürel Özelliklere Göre Primer Dismenore Riski; Sağlık Yüksekokulu Örneği			
DOÇ. DR. AHU PAKDEMİRLİ DR. ÖĞRETİM ÜYESİ MEHMET BURAK ÖZTOP		KBRN Olaylarında Radyasyonun Tiroid Kanseriyle İlişkisi			
DR. ÖĞR. ÜYESİ NAZAN BALBABA		Kurutmalık Üzüm Üretimi			
DR. ÖĞR. ÜYESİ NAZAN BALBABA		Dünya Üzüm Üretimi ve Ticareti			
Selim Tetik Hakan Selçuk Oya Güven		Ahşılmadık Bir Pnömotoraks Görünümü: Olgu Sunumu			

EUROASIA SUMMIT
2nd INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCE CONGRESS
2nd INTERNATIONAL APPLIED SCIENCE CONGRESS
JUNE 19-20, 2021
SAINT PETERSBURG - RUSYA FED.

CONTENT

CONGRESS ID	
SCIENTIFIC & REVIEW COMMITTEE	
PROGRAM	
CONTENT	
ORAL PRESENTED PAPERS IN THE CONGRESS	
Arif Duran	
KARAYOLLARI MOTORLU ARAÇLAR ZORUNLU MALİ SORUMLULUK SİGORTASINDA SİGORTA ETTİRENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ	1
Arif Duran	
ÇEKİN KARŞILIKSIZ KALMASINA BAĞLANAN HUKUKİ VE CEZAİ YAPTIRIMLAR	2
Arzu YILDIRIM	
TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE YÖNETİŞİMDEN E-YÖNETİŞİME DOĞRU	3
Senem K. Dışkaya	
ATIK SU ARITIMININ EKONOMİK VE ÇEVRESEL DEĞERLENDİRMESİ	20
Senem K. Dışkaya	
ENERJİ SÜBVANSİYONLARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ENERJİ GÜVENLİĞİ	22
Gülden AYNACI	
COVID-19 PANDEMİSİNİN GENÇ KADINLARDA ÜREME SAĞLIĞINA ETKİSİ; CİNSEL FONKSİYON İNDEKSİ İLE BİR DEĞERLENDİRME	24
Ebru KÖKTEPE KARAHÜSEYİNOĞLU	
SAĞLIK KURUMLARINDA ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ	32
Ebru KÖKTEPE KARAHÜSEYİNOĞLU	
YÖNETİŞİM KAVRAMI VE SAĞLIK SEKTÖRÜ	43
Ebru KÖKTEPE KARAHÜSEYİNOĞLU & Furkan KARAHÜSEYİNOĞLU	
SAĞLIK KURUMLARINDA PROJE YÖNETİMİ	52
Ebru KÖKTEPE KARAHÜSEYİNOĞLU & Furkan KARAHÜSEYİNOĞLU	
SAĞLIK KURUMLARINDA ÖNGÖRÜ HESAPLAMA YÖNTEMLERİ	65
Fatma Altınsoy & Nurseven Kılıç	
TEACHERS' EXPERIENCES REGARDING ONLINE EDUCATION DURING COVID-19 PANDEMIC: A CASE STUDY	75
H. Eylem KAYA & Orhan YILDIZ	
DEZAVANTAJLI GRUPLARDA EĞİTİMİN EKONOMİK SERMAYEYE DÖNÜŞÜMÜ	76
Jamal-Eldin F. M. Ibrahim & Emese Kurovics & Mohammed Tihtih & László A. Gömze	
IN SITU SYNTHESIS AND CHARACTERIZATION OF MULLITE-BASED CERAMIC COMPOSITES	89
M. K. GANESHAN	
BIG DATA ANALYTICS IN INFORMATION TECHNOLOGY	90
Ananda Majumdar	
NARRATIVE OF THE TRIBAL WOMEN AND COMMUNITY IN TRIPURA: A GENDER PERSPECTIVE	91

BOUKHEDIMI Chems Eddine	
THE PLACE OF ELECTRIC VEHICLES IN THE ENERGY TRANSITION PROCESS “INTERNATIONAL EXPERIENCES”	92
TINATIN MSHVIDOBADZE	93
INNOVATIONS IN E-BUSINESS AND SECURITY CHALLENGES	

KARAYOLLARI MOTORLU ARAÇLAR ZORUNLU MALİ SORUMLULUK SİGORTASINDA SİGORTA ETTİRENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Arif Duran

Sakarya Üniversitesi

aduran@sakarya.edu.tr - 0000-0001-5525-1980

ÖZET

Motorlu araç kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte yaşanan trafik kazalarında da artış meydana gelmesi sonucunda mağdur olan kişilerin zararlarının tamamının ya da bir bölümünün karşılanması amacıyla zorunlu mali sorumluluk sigortası yaptırma zorunluluğu öngörülmüştür. Karayolu ulaşımının en çok kullanılan ulaşım şekli olması nedeniyle trafik kazalarının ve bu kazalar sonucunda bireysel zarar gören kişilerin uğradıkları zararların tazmin edilmesi bakımından sorumluluk sigortalarından Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (zorunlu trafik sigortası) diğer ülkelerde olduğu gibi Türk hukuku bakımından da büyük önem taşımaktadır. Araç sahibi olan herkesin yaptırmakla yükümlü olduğu bir zorunlu sigorta türü olması hasebiyle de toplumun çok büyük bir bölümünü doğrudan etkilemektedir. Sigorta türleri içerisinde bir zarar ve sorumluluk sigortası çeşidi olan zorunlu trafik sigortası, rizikonun gerçekleşmesi halinde bu rizikodan zarar gören üçüncü kişilerin uğradıkları gerçek zararların sigorta limitleri dahilinde karşılandığı pasif bir sigorta türüdür. Zorunlu trafik sigortalarında diğer sorumluluk sigorta sözleşmelerinde olduğu gibi bir tarafta prim ödeme borcunu üstlenen sigorta ettiren, diğer tarafta sigorta himayesini üstlenen sigortacı bulunmaktadır. Zorunlu trafik sigorta sözleşmesinin tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme türü olmasının doğal sonucu olarak tarafların çeşitli hak ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu itibarla çalışmamızda zorunlu trafik sigortası sözleşmesinin taraflarından sigorta ettirenin 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK), 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK) ve Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları (KMAZMSS) kapsamında borç ve yükümlülüklerinin neler olduğu irdelenecektir. Bu bağlamda sigorta ettirenin sözleşmenin başlangıcında, sözleşme sırasında ve riziko gerçekleştikten sonraki ihbar yükümlülüğü, sigorta sözleşmesi yapma ve prim ödeme yükümlülüğü ile zararı önleme ve azaltma yükümlülüğü inceleme konusu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler : Zorunlu Trafik Sigortası, sigorta ettiren, mali sorumluluk sigortası, sigorta hukuku

ÇEKİN KARŞILIKSIZ KALMASINA BAĞLANAN HUKUKİ VE CEZAI YAPTIRIMLAR

Arif Duran

Sakarya Üniversitesi

aduran@sakarya.edu.tr - 0000-0001-5525-1980

ÖZET

Ticari hayatta ihtiyaç duyulan kolaylığı ve sürati sağlaması bakımından gerek ülkemizde gerekse dünya genelinde çek yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Güvenilir bir ödeme aracı niteliğinde olan çek, yüksek tedavül kabiliyetine sahip kambiyo senetlerindedir. Bununla birlikte kanun koyucu çeki olan güveni ve kullanımı artırmak ve çekin karşılıksız çıkmasının önüne geçilebilmek için geçmişten günümüze kadar birçok düzenleme yapmıştır. 1985 tarihli eski Çek Kanunu ve 2009 tarihli 5941 sayılı Çek Kanunu'nda (ÇekK) çekin karşılıksız bırakılması cezai yaptırıma bağlanmıştır. 2012 yılında yapılan değişiklikle önce çekin karşılıksız bırakılması bir suç olmaktan çıkarılarak kabahat olarak kabul edilmiş; daha sonra 2016 yılında yapılan değişiklikle tekrar eski sisteme dönülerek söz konusu fiil bakımından adli para cezası öngörülmüştür. Bu itibarla kanun gereği zorunlu unsurları taşıyan bir çekin; üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibraz edilmiş olması, çekin karşılığının bulunmaması ve bu sebeple hakkında karşılıksızdır işlemi yapılması ve son olarak TK m. 808'de sayılan yöntemlerden biri ile ödenmemiş olduğunun tespit ettirilmesi durumunda karşılıksız çek suçu oluşacaktır. Öte yandan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TK) madde 808 vd. hükümleri uyarınca çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet verilmesi neticesinde hamilin, çeki düzenleyene, (varsa) cirantalara ve avalistlere başvurma hakkı doğacağı düzenleme altına alınmıştır. Aynı imkân, kendisine başvurulması üzerine çek bedelini ödeyen başvuru borçluları bakımından da öngörülmüştür. Bu çalışmanın amacı çekin karşılıksız bırakılması hâlinde, hamilin ya da diğer başvuru borçlularının sahip oldukları başvuru hakkının genel özellikleri, şartları ve kapsamı gibi TK'da öngörülen hükümler ile çekin karşılıksız bırakılması suçunun oluşumu için gerekli şartlar ve öngörülen ceza gibi ÇekK'da düzenleme altına alınan hükümlerin değerlendirilmesidir. Bu kapsamda tarihsel süreç de dikkate alınarak yargı kararları ve öğretideki görüşler ışığında çekin karşılıksız bırakılmasına bağlanan hukuki ve cezai yaptırımlar inceleme konusu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çek, kıymetli evrak, çek kanunu, karşılıksız çek

TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE YÖNETİŞİMDEN E-YÖNETİŞİME DOĞRU

Arzu YILDIRIM¹

¹ Şırnak Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, ORCID ID: 0000-0002-8543-278X

ÖZET

Dijital enformasyon her alanda olduğu gibi kamu yönetimi alanında da uzun zamandan beri etkisini göstermeye başlamıştır. Kamu yönetiminde dijital enformasyon alanında yaşanan değişiklikler olarak kamu yönetimi alanında gerçekleşen yeniden yapılanma çalışmaları kapsamında bilgi teknolojilerinin daha fazla kullanılmaya başlanması söylenebilir. Küreselleşmenin etkisiyle bilginin varlığı ve bilginin kullanılması önemli bir güç haline gelmiştir. Kamu yönetimlerinde bilgi teknolojilerinin kullanılmasıyla; vatandaşlar kamu kurumları tarafından sunulan hizmetlere herhangi bir aracı olmadan, doğrudan, daha hızlı, daha kaliteli ve herhangi bir maliyet harcamadan ulaşabilmektedir. Bu uygulamalar sayesinde yönetimdeki keyfi uygulamalar ve diğer konularda vatandaşların karar alma ve uygulama süreçlerine aktif bir şekilde katılabildikleri bir ortama kavuşmaktadır. Bilgi teknolojilerinin kamu yönetimlerinde kullanılmasıyla e-devlet, e-demokrasi, e-yönetişim gibi farklı yönetim yapıları benimsenmeye başlamıştır. E-yönetişim, birlikte yönetilebilirliğin önünü açan, çok sayıdaki aktörlerin yönetim yapılarında rol aldığı, etkileşimi esas alan, katılımcılık, şeffaflık, açıklık ve hesap verebilirliğin sağlanmasında önemli katkısı bulunan, kamu hizmetlerinin sunulmasında keyfiliği ortadan kaldıran, hizmetlerin elektronik sistem aracılığıyla sunulduğu bir yönetim yapısını ifade etmektedir. Bu çalışmada amaç, katılımcı ve birçok aktörün birlikte yönetebileceği bir sistem olan yönetişim sisteminin dijital sistemde nasıl bir yapılanma süreci içerisine girdiğini ortaya koymaktır. Dijitalleşme dönemiyle birlikte kamu yönetimi alanında uygulama alanı bulan e-yönetişim alanıyla ortaya çıkan değişimler ve bu değişimlerin kamu yönetimi üzerindeki etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu bağlamda e-yönetişim alanında dünyada ve ülkemizde yer alan uygulama örneklerine yer verilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda dünyada ve ülkemizde e-yönetişimin uygulanmasını sağlamak amacıyla birçok yasal düzenlemelerin hayata geçirildiği ve e-yönetişimin uygulanması konusunda bazı engellerin varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca kamu yönetiminde hizmetlerin daha kaliteli, daha etkili sunulması, vatandaşların yönetime katılmaları, daha demokratik bir sisteme geçilmesi yönünde önemli katkıları bulunduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: E-devlet, E-yönetişim, Dijitalleşme, Yönetişim, Türk Kamu Yönetimi.

FROM GOVERNANCE TO E-GOVERNANCE IN TURKISH PUBLIC ADMINISTRATION

ABSTRACT

Digital information has started to show its effect for a long time in the field of public administration as well as in every field. As changes in the field of digital information in public administration, it can be said that information technologies will be used more within the scope of restructuring efforts in the field of public administration. With the effect of globalization, the existence of knowledge and the use of knowledge have become an important power. With the use of information technologies in public administrations; Citizens can access the services offered by public institutions directly, faster, better quality and without spending any costs. Thanks to these practices, citizens gain an environment where they can actively participate in decision-making and implementation processes in arbitrary practices and other matters in the administration. With the use of information technologies in public administrations, different management structures such as e-government, e-democracy, e-governance have begun to be adopted. E-governance is a new management structure that paves the way for co-manageability, plays a role in the management structures of many actors, is based on interaction, makes a significant contribution to ensuring participation, transparency, openness and accountability, eliminates arbitrariness in the provision of public services, and provides services through an electronic system. The aim of this study is to reveal how the governance system, which is a system that can be managed by participants and many actors, enters into a structuring process in the digital system. It is aimed to reveal the changes that have emerged with the field of e-governance, which has found application in the field of public administration with the digitalization period, and the impact of these changes on public administration. In this context, examples of applications in the field of e-governance in the world and in our country are given. As a result of the examinations, it has been determined that many legal regulations have been implemented in order to ensure the implementation of e-governance in the world and in our country, and there are some obstacles to the implementation of e-governance. In addition, it has been determined that it has made important contributions to the provision of higher quality and more effective services in public administration, the participation of citizens in the administration, and the transition to a more democratic system.

Keywords: E-government, E-governance, Digitalization, Governance, Turkish Public Administration

1. GİRİŞ

Dünyada her alanda yaşanan değişim anlayışı kuşkusuz kamu yönetimi alanında da kendini göstermiştir. Yaşanan gelişmeler kamu yönetimi alanında da değişimin yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Türk kamu yönetimi tarihsel gelişim süreci içerisinde kamu yönetimleri alanında yaşanan sorunlara çözüm getirmek amacıyla farklı yol ve yöntemlere başvurmuştur. 1980'li yıllarda yapılan bu yöntemlerin en dikkat çekenini yeniden yapılanma çalışmalarıdır. Kamu yönetimi alanında yaşanan değişimlere ayak uydurmak amacıyla sürekli olarak yeni yasal düzenlemeler ve yeni teknolojiler uygulamaya koymuştur. Bu kapsamda bilgi teknolojisinde yaşanan gelişmelerden yararlanabilmek amacıyla bazı hizmetleri dijital ortamlarda sunma imkânına kavuşmuştur. Yapılan bu yeni uygulamalardan bir tanesi de e-yönetişim uygulamalarına geçiş olmuştur.

Yönetişim, hem bilginin hem de gücün dağıtıldığı dinamik bir ortamda etkili koordinasyon ile ilgilidir. Her kuruluş, resmi veya gayri resmi, etkisiz veya başarılı olsun, yönetim üzerine kuruludur. E-yönetişimin yükselmesi, bilgi teknolojisinin ortaya çıkmasıyla mümkündür ve hatta gerekli kılınan yeni karar verme, güç paylaşımı ve koordinasyon kalıplarını ifade eder. Örneğin özel sektörde e-ticaret, çevrimiçi işlemlerden çok daha fazlasıdır: İnternet gibi yönetişimin yeni şekillerde yeniden tanımlanmasına izin veren teknolojik mimariler üzerine inşa edilmiş yeni organizasyonel modeller yelpazesini kapsamaktadır. Kamu sektörü bu tür güçlere karşı bağışık değildir. Gerçekten de, hükümet kendisini çevrimiçi bir ortamda hem ortak hem de fiili rakip olmanın ikili baskısı altında bulurken, aynı zamanda yeni teknolojilerin karmaşık ve derin etkilerini ve bunların kamu yararı sorunları üzerindeki etkilerini anlamaya ihtiyaç duymaktadır. Sonuç olarak, dijital hükümet, kamu sektörü yönetişiminin bilgi teknolojileri öncülüğünde yeniden yapılandırılmasına ve yeni teknolojik gerçeklikler ışığında bilginin, gücün ve amacın nasıl yeniden dağıtıldığına atıfta bulunur (Allen vd., 2001: 2).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmaya başlanmasıyla dijitalleşme uygulamaları kamu yönetiminin birçok alanında kullanılmaya başlanmıştır. Kamu yönetimlerinde dijitalleşmeye geçiş sürecinde yeni düzenlemeler yapılması da ortaya çıkmıştır. Kamu yönetimlerinde dijitalleşmenin getirdiği yeniliklerinden birisi de kamu yönetimlerinde e-yönetişim uygulamalarına geçişi olmuştur. E-yönetişim uygulamaları ile kamu yönetimlerinde daha şeffaf, daha verimli bir hizmet sunma anlayışı, demokrasi

anlayışının kamu yönetimlerinde etkili bir şekilde yerleşmesini sağlamak, yönetim anlayışında kabul edilen ilkelerin kamu yönetimlerinde yerleşmesini ve benimsenmesini sağlayarak altyapıyı oluşturmak hedeflenmiştir. Bu kapsamda çalışmada yönetim kavramı üzerinde durulmuş, daha sonrasında e-yönetim kavramı, e-yönetim kavramının özellikleri, dünyada ve ülkemizde uygulama alanı bulan e-yönetim örneklerinden bahsedilmiştir. E-yönetimden beklenen faydanın sağlanması için e-yönetimin gerçekleştirilmesinin önündeki engeller ve bu konuda öneriler geliştirilmiştir.

2. YÖNETİŞİM KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

Geleneksel devlet anlayışından e-devlet anlayışına geçiş çalışmalarıyla birlikte bilgi ve iletişim teknolojisi devlet mekanizmasını dönüştürmüştür. Bu dönüşümde vatandaş odaklı bir yönetim anlayışına geçişi sağlayan yeni yönetim yaklaşımlarından yönetim kavramı gündeme gelmiştir. Yönetim yaklaşımı ile daha şeffaf ve vatandaşların yönetime katılmasıyla daha demokratik bir yönetim anlayışı istenmektedir (Yereli vd., 2015: 133).

Yönetim kavramını kelime olarak işteşlik ekinin kelimeye katmış olduğu “birliktelik, ortaklık” anlamlarını vurguladığı söylenebilir. Yönetim kavramını bu bilgiler ışığında birlikte yönetmek şeklinde kısa bir şekilde tanımını yapmak mümkündür. Bu birliktelik kavramını kamu yönetimi açısından bakıldığında kamuyu devletin, sivil toplum kuruluşlarının da belli seviyelerde yönetime katılması olarak da anlaşılmaktadır (Şahin, 2018: 246).

İyi yönetimi yapılan bu tanımlar kapsamında kaliteli bir hayat sürmenin anahtarlarından biri olarak görülebilir. Yönetimin varlık sebebi olarak vatandaş odağına alarak vatandaşlara hizmet sunma amacıyla hareket edilmesi, uluslararası standartlar kapsamında devletin yönetilmesi, vatandaşların güveninin sağlanması söylenebilir. Yönetim anlayışı, vatandaşların yönetim süreçlerine katılmalarını sağlayarak demokrasinin güçlenmesinde etkili rol oynamaktadır (Şahin, 2018: 247).

Hükümetler, dijital çağın mevcut ve ortaya çıkan zorluklarını karşılama çabalarında kolaylaştırıcı bir güç olarak bilgi teknolojisini etkin bir şekilde kullanmaktadır. Kamu yönetiminde yönetimi ve hesap verebilirliği gerçekleştirmek için gerekli dönüşümün sağlanması, dijital bir dünya için uygun olmayan bir yönetim kültürü tarafından engellenebilir. Bu noktada hükümetler iki şekilde tepki verebilir. Birincisi, ortaklıklar ve hükümet içinde, hükümetler arasında ve sektörler arasında yeni işbirlikçi diyalogların

ortaya çıkması kritik bir boyuttur. İkinci ve oldukça ilgili durum, yeni beceriler, hem bilgi çalışanlarını güçlendirmek hem de deneysel eylemi savunmak için yeni liderlere ihtiyaç duyulmasıdır. Yine de, dijital çağda değişen yalnızca çalışanların beceri bileşimi değil, aynı zamanda hem günlük hem de örgütsel yaşamın daha geniş dönüşümleri de söz konusudur. Bu anlamda, dijital hükümet, aksi takdirde kendisini düzensiz hale getirecek yeni yönetim modellerini şekillendirmede ilgili ve yapıcı bir ortak olmak için kendisini yeniden konumlandırılmalıdır. Hükümetin, dijital hükümetin muazzam potansiyelinden yararlanmak için yeni bir “kültür” üretmesi gerekir (Allen vd., 2001: 1). Yönetişim anlayışının ortaya çıkmasıyla bazı eleştiriler de yapılmaktadır. Bu eleştirileri Özer (2005: 337-339) şu şekilde ifade etmektedir: Yönetişim anlayışı ile devletin rolünün azalacağı, devlet dışındaki diğer aktörlerin de rol almasıyla yürütme organının özelleşeceği söylenmektedir. Bu durumda yönetsel sorumluluk açısından özellikle sorumlulukların dağıtılması konularında bazı sorunları beraberinde getireceği dile getirilmektedir. Yönetişim anlayışıyla kamu faydasının sağlanması fikrinin ikinci plana atılacağı düşünülmektedir. Yönetişim anlayışına geçişle birlikte devletin korumacı yapısının nasıl değişeceği konusunda somut bir yaklaşımın sunulmadığı belirtilmektedir.

3. E-YÖNETİŞİM KAVRAMI ve ÖZELLİKLERİ

E-Yönetişim, devletlerin bir web sayfası aracılığıyla internet üzerinden yayınların yapılmasının daha ötesinde bir yaklaşımdır. E-yönetişim, bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde kurumlar arasındaki iletişimin sanal ortamda ve serbest bir şekilde gerçekleşmesi, vatandaşların, özel sektör kuruluşlarının ve diğer çalışanların bütün hizmetlere erişimlerinin sağlanması olarak tanımlanabilir (Yereli vd., 2015: 133).

E-yönetişim, ağlar arasındaki iletişimi sağlayan bir ağ yönetimi olarak ifade edilebilir. Yatay bir örgüt yapısıyla bütün tarafların yönetime katılmasını esas alan, bunun için de bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanıldığı bir yönetim anlayışını anlatmaktadır. E-yönetişim yalnızca arakada yapılan ofis çalışmalarını bilgisayarlaştıran bir faaliyet değildir, bütün devlet faaliyetlerinin ve devlet-vatandaş ilişkilerini kökten değiştiren bir değişim anlayışıdır (Özer, 2017: 467). E-yönetişim, başında “e-” olan diğer kavramlarda olduğu gibi, ilgili alanlarda gerçekleştirilen faaliyetlerin uygulanması ve yürütülmesi

aşamalarında bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılmasını anlatmaktadır (Şahin, 2018: 248).

E-yönetişim, vatandaşları ve paydaşları dahil etmek ve kamu hizmetlerini birlikte üretmelerine izin vermekle ilgilidir; e-devlet, vatandaşları büyük ölçüde bu hizmetlerin tüketicisi olarak görmektedir. E-katılım aynı zamanda vatandaşları hükümet politikaları ve hizmetlerin sunumunda dahil etmekle ilgilidir, ancak bu literatür karar alma sürecine katılımı vurgularken, e-yönetişim perspektifi vatandaşların uygulamadaki rolünü vurgulamaktadır. Bu, e-yönetişimin, politikaların ve hizmetlerin üretiminde işbirliği yapmak üzere vatandaşlar ve paydaşlar ile harici bir ağda devleti konumlandırmak için teknolojileri kullanmakla ilgili olduğu anlamına gelir (Meijer, 2015: 2).

E-yönetişim ile birlikte paydaşlar kamu yönetimi konusunda çevrimiçi kamuoyu sayesinde seslerini daha rahat ve sürekli olarak duyurabilmektedir. Dolayısıyla kararların biçimlenmesinde rol oynamaktadır. E-yönetişim devletin dışındaki diğer aktörlerin politikaların belirlenmesi ve kararların alınması sırasında daha aktif bir şekilde dahil olmalarını sağlamakta, diğer paydaşları edilgen durumundan etken durumuna getirmektedir (Doğan ve Ustakara, 2013: 6).

Hükümetlerin dijital gündeme yanıt vermedeki etkinliği, açıkça çok yönlüdür ve son derece stratejiktir. Herhangi bir hükümetin önündeki yol üç senaryo halinde özetlenebilir. Üç senaryo şunları içerir; değişime direnç veya gerileyen yayılma, statüko veya artımlılık ve dijital bir dünya için radikal uyarılama (Allen vd., 2001: 5).

E-Yönetişimin bütün ortaklar ve paydaşlar arasındaki yönetişi basitleştirerek desteklemek şeklinde stratejik amacı bulunmaktadır. E-yönetişim, elektronik iletişim sistemlerini kullanarak iyi yönetim gerçekleştirmekte ve daha güçlü ve daha sorumlu bir demokrasi anlayışına kapı açmaktadır (Yereli vd., 2015: 135). Bütün bunlardan yola çıkılarak e-yönetişimin kamu yönetimlerinde faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sırasında bütün paydaşlara hız kazandırdığı söylenebilir. E-yönetişim, vatandaşların memnuniyetlerini en üst düzeye çıkararak sunulan kamu hizmetlerinin ülkedeki bütün bölgeler için aynı memnuniyet derecesini kazanmak için çaba göstermektedir. Bunu sağlamak için de iletişim teknolojisi ve diğer araçlardan en üst düzeyde yararlanmaya çalışmaktadır (Doğan ve Ustakara, 2013: 7).

4. E-YÖNETİŞİM MODELLERİ

E-yönetişim modelleri devletler açısından henüz yeni bir anlayış olmasıyla beraber teknolojide yaşanan gelişmelerle birlikte sürekli kendini yenileyen bir sisteme sahiptir. E-yönetişim modelleri ile yönetimdeki maliyetler azaltılmaya, daha etkin ve verimli

bir yapı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Devletlerin bu uygulamaları sayesinde bazı kötü yönetim uygulamalarının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır (Yereli vd., 2015: 136). E-yönetişim modellerinde teknik altyapı ve liderlik konularının yanı sıra yönetimde güveni ve gizliliği tesis edecek yasal alt yapının düzenlenmesi gerekmektedir (Demirel, 2010: 74).

E-yönetişim uygulamalarında farklı modellerin bulunduğu söylenebilir. Bu modellerden Devlet-Vatandaş Birlikteliği Modeli; bu modelde temel amaç, bilgi ve iletişim teknolojisi alt yapısı oluşturularak en iyi değerlerin hangi topluluk ve hangi devlet modelinin oluşturabileceği anlayışına odaklanarak, mevcut otoriter sınırlar kaldırılarak, diyalog ve karşılıklı etkileşime dayalı yeni bir vatandaş ve devlet odaklı bir ağ oluşturmaktır. Diğer bir model ise Hizmet Sunumu Modelidir. Bu modelin temel amacı ise, vatandaşların yatay haberleşmeye dayalı karar süreçlerine aktif bir şekilde katılımlarını sağlamaktır. Nihai amaç, kamu hizmetlerinin etkili ve etkin bir şekilde sunulmasını sağlamaktır (<https://afyonluoglu.org/PublicWebFiles/Lectures/IT515/IT515-E-Governance.pdf>).

Kamu kurum ve kuruluşlarının hizmet sunumunda kullanmış oldukları bilgi ve iletişim teknolojilerinden beklenen faydanın sağlanabilmesi için bazı adımların atılması gerekmektedir. Gerçekleştirilmesi gerekenleri şu şekilde sıralanabilir (Gül, 2021: 9-13): Kurumların web stratejilerini oluşturmaları gerekir. Oluşturulan bu stratejinin olabildiğince daha basit, anlaşılır olmalı, kurumların öncelikleri ortaya konmalıdır. Kurumların web tabanların oluşturulmasına yönelik gerekli adımların belirlenmesi ve yapılması gerekenlerin analiz edilmesi gerekir. Bunu yapabilmek için hizmeti sunacak kişilerle toplantı yapılarak onların görüşleri alınmalıdır. Alınan görüşler kapsamında yeni düzenlemeler yapılmalıdır. Hizmetlerin web tabanlı sunulmasında karşılanabilecek maliyetin ne kadar olacağı, kurumların web tabanlı hizmet sunumlarında başka alternatiflerin değerlendirilmesi gerekir. Kurumların web tabanlı hizmetlerin nasıl sunulması gerektiği konusunda yeteri kadar bilgilerini olup olmadığı tespit edilmelidir.

5. E-YÖNETİŞİMİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

E-yönetişimin uygulanmasında devletlerin önüne birtakım engeller de çıkabilmektedir. E-yönetişimin önündeki engelleri (Meijer, 2015), Hükümetler fikir üretimi aşamasında yeni teknolojilerin kullanımı yoluyla dönüştürme fikri geliştirilmiştir. Yorumlayıcı engeller bu noktada kilit bir rol oynayabilir. İkinci olarak, e-yönetişimin önündeki engeller kendi alanlarında farklılık gösterir: hükümet engelleri ve vatandaş engelleri şeklinde ifade edilebilir. Üçüncü olarak, e-yönetişimin önünde yapısal ve kültürel

engeller bulunmaktadır. Aynı zamanda finansman, teknoloji ve beceriler gibi çeşitli yapısal engeller de tespit edilmiştir.

Margetts and Dunleavy; (2002: 5) kültürel engellerin önemini vurgulamaktadır. Kurumsal değerlerin elektronik hizmetlerin gelişimine karşı çalışabildiğini ifade etmişlerdir. Özellikle teknolojik dünyanın, 'en küçük sarsıntının tamamen çöküşünü tetikleyebileceği' 'korkunç derecede affedilmez bir yer' olarak bir imajının, teknolojik değişime karşı direnişe yol açtığını savunuyorlar. Bu imaj yaratıcıdır ancak yalnızca teknolojiye odaklanmış gibi görünürken kültürel engel aynı zamanda mevcut rutinlerdeki ve değer yönelimlerdeki değişimi de içermektedir. Kültürel engeller aynı zamanda vatandaşların hükümete, kendi rollerine ve yeni teknolojilere ilişkin sahip oldukları imajlarla da ilgilidir. Hükümeti güvenilmez, kendi rollerini pasif ve yeni teknolojileri oyun olarak görürlerse, e-yönetişim süreçlerinde hükümetlerle etkileşime girmelerinin pek mümkün olmadığını belirtmişlerdir.

Vatandaşların e-yönetimi kullanmaları ve kamusal değerlerin üretimine katkıda bulunmaları beklendiğinde vatandaş engelleri ortaya çıkmaktadır (Margetts and Dunleavy, 2002: 9).

Vatandaşların hükümete ilişkin imajı önemli bir engeldir; eğer vatandaşlar hükümetten çok az şey bekliyorlarsa veya hükümete güvenmiyorlarsa, dijital yollarla etkileşime girmeye istekli olmayacaklardır (Margetts and Dunleavy, 2002: 9).

6. DÜNYADA E-YÖNETİŞİM ÖRNEKLERİ

Dünya'da birçok ülkede uygulanmış ve uygulanmakta olan e-yönetişim örnekleri bulunmaktadır. Bu ülkelerden bazıları şunlardır:

Kerala

Kerala'da bilgi ve iletişim teknolojileri, bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasının kolaylaştırıcısı olarak görülmüş ve bu nedenle sağlam bir fiziksel dijital altyapı devreye alınmıştır. 1999'da eyalet hükümeti, vatandaşlara anında fayda sağlayan sektörlerde BİT'i tanıtmak için BT Misyonu kurmuştur. Proje, sıradan vatandaşa, bir zamanlar kibirli ve müşteri dostu olmayan aynı devlet memurlarının uygun ve gerekli eğitim ve beceri yükseltilmesiyle bunun tam tersi rolü üstlenebileceğini ortaya koymuştur. Kerala Hükümetinin BT Misyonu tarafından Ekim 2002'de başlatılan ikinci bir tabandan insan odaklı proje, orijinal olarak Kerala'daki dijital uçurumu kapatmak ve sosyo-ekonomik kalkınma için bir katalizör olarak hareket etmek için tasarlanan AKSHAYA'dır. Bu proje ile Kuzey Kerala'daki Malapurram bölgesinde her biri 5-10 bilgisayar içeren 610 çok amaçlı topluluk teknoloji merkezi kurulmuştur. Proje, bir hastane, okul ve kamu

dağıtım çıkışının 2 km içinde yer alacağı daha önceki bir Kerala kalkınma modelinin felsefesini de izleyerek yerel sosyo-ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için tasarlanmıştır. Köyde tanınan ve saygı duyulan özel girişimciler merkezlerin sahipleridir. AKSHAYA'nın ikinci bölümünde, 2004 yılının başlarında tüm merkezler için yüksek hızlı İnternet bağlantısı kurulmuş ve diğer merkezlerde ücret karşılığında daha uzmanlaşmış bilgisayar ve muhasebe eğitimi, İngilizce konuşma eğitimi verilmiştir. AKSHAYA son zamanlarda tarım, sağlık, eğitim gibi kilit sektörlerde yerel alanlarda gelişim göstermiştir. Örneğin, yerel dilde eğitim CD'leri çocuklara okul bitirme sertifikalarına hazırlık için koçluk sağlamıştır. Yerel alanlarda gelişmeye bir diğer örnek; Kerala'da vanilya ve diğer yeni nesil ürünlerle tarımın yakın zamanda yeniden canlanmasıdır (Madon, 2004: 6).

The FRIENDS (Hızlı, Güvenilir, Anında, Etkin Hizmet Ödeme Ağı) merkezleri, Güney Hindistan'daki Kerala eyaletinde vatandaşlara her türlü devlet ödemesini yapmaları için tek duraklı, ön uç, bilgi ve iletişim teknolojisi özellikli bir ödeme fırsatı sunmaktadır. Merkezler, Eyalet Bilgi Teknolojileri Departmanı'nın bir yürütme ajansı olan Kerala Eyalet BT Misyonu'nun bir projesidir. Bireysel departmanların tam teşekküllü bilgisayarlaştırılmasının faydalarını, tüm arka uç bilgisayarlaştırması tamamlanmadan önce bile vatandaşlara genişletme imkânı sağlamaktadır. Savaşlar, çeşitli kamu sektörü kurumlarından kaynaklanan yaklaşık 1.000 türde ödeme faturasını (çeşitli kombinasyonlarda) işlemek üzere donatılmıştır. Vatandaşların gişelerde yapabilecekleri ödemeler arasında elektrik ve su için kamu hizmeti ödemeleri, gelir vergileri, ehliyet ücretleri, motorlu taşıt vergileri, üniversite ücretleri vb. yer almaktadır. Güvenlik duvarları, verileri manipülasyondan ve diğer suistimallerden korumaktadır. Vatandaşlar için makbuz basımı, işlemin sabit diske kaydedilmesi ile eş zamanlı olarak yapılmaktadır. Tüm Hindistan eyaletlerinde olduğu gibi, Kerala'da da vergileri, elektrik faturalarını ve diğer ücret ve ödemeleri toplayan bir dizi farklı hükümet ve kamu sektörü kuruluşu bulunmaktadır. Vatandaşların bireysel olarak önceden ilgili bakanlığın veya kurumun ofisinde ödeme yapmaları beklenirdi. Bu, her vatandaşın en az yedi ofisi şahsen ziyaret etmesi ve hükümetten kaynaklanan vergileri ve diğer ödemeleri ödemek için sırasını beklemek zorunda olduğu anlamına gelmektedir. Projenin oluşturulma amacı bu arka plana dayanmaktadır. The FRIENDS projesi, bir e-devlet projesinin başarılı olması için altında yatan teknolojinin çok karmaşık olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Gerekli olan, vatandaşların ihtiyaçlarının anlaşılması, projenin doğru yapılandırılması ve faydaların erken teslim edilmesidir. Oldukça yüksek derecede kamu

görünürlüğü olan ve geniş bir toplum yelpazesine hizmet eden projelere sahip olmak da önemlidir, böylece büyük ölçüde insanlar hükümette BİT kullanımı konusunda ikna olmaktadır (<http://www.egov4dev.org/success/case/friends.shtml>)

Gana - Ulusal Takas Merkezi

Bu proje, bilgi olanaklarını ve kamu kurumlarına erişimi iyileştirmek amacıyla İletişim Bakanlığı'nda ulusal bir bilgi takas odası için bir test projesi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca proje ile Devlet ve özel kurumlarda geliştirilen bilgi tesislerinin daha iyi koordinasyonunu sağlamak, kurumlar arası bilgi alışverişini geliştirmek ve artırmak, bilgiye daha iyi erişim yolları sağlamak hedefler arasındadır. İkincil hedefler olarak; Kurumların faaliyetlerine ilişkin bilgilerin derlenmesi ve sürekli güncellenmesi konusunda kurumların duyarlı hale getirilmesi, çalışanların ve kullanıcıların bilgi ve iletişim becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Projenin sahibi Ulaştırma Bakanlığı'dır. Projenin bütçesi US \$ 244.000'dır. Proje 6 yılı kapsamaktadır. Takas odası, bilgi sağlayıcılar ile kamu ve özel sektördeki kullanıcılar arasında bir bilgi aracı olarak hareket edecektir. Proje kapsamında Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde bir takas odası kurulacak ve takas odasına 4 devlet kurumu bağlanacak şekilde oluşturulmuştur. Bu kurumlar şunlardır; Gana İhracatı Geliştirme Konseyi (GEPC), Gana Serbest Ticaret Bölgeleri Kurulu (GFTZB), Gana Yatırım Teşvik Merkezi (GIPC), Karayolları ve Ulaştırma Bakanlığı (MRT) (Backus, 2001: 10).

Tanzanya – Bilgi ve İletişim Teknolojilerinde İyileştirilmiş Bölgesel Yönetişim Projesi Bu projenin genel amacı, Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin kullanımı yoluyla karar verme için bilgiden yararlanarak Kinondoni Bölgesi'nde iyi yönetim sağlamaktır. Proje ayrıca Kinondoni Bölge Komiserleri ofisinde iyi yönetim için bir pilot Yönetim Bilgi Sistemi kurmayı hedeflemektedir. Projenin sahibi Tanzanya Bilim ve Teknoloji Komisyonu'dur. Projenin bütçesi, US \$ 38.000'dır. Proje 1999-2002 yıllarını kapsamaktadır. Yapılan çalışma sonucu şu konuda zayıflıklar tespit edilmiştir: Sınırlı şeffaflık tespit edilmiştir. Süreçlerin, bölümlerin/kurumların ve bilgilerin ilgili kişiler tarafından doğrudan erişilebilir olmamasına yol açan sınırlı serbest bilgi akışı ve bunları anlamak ve izlemek için daha az bilgi sağlandığı tespit edilmiştir. Stratejik vizyonda eksiklikler tespit edilmiştir. İyi toplum, iyi yönetim ve insani gelişmeye ilişkin geniş ve uzun vadeli perspektifin yanı sıra, bu tür bir gelişme için neyin gerekli olduğu duygusunun bulunduğu tespit edilmiştir. Kaynakların sınırlı kullanılması durumu tespit edilmiştir. Bilgisayarlı Yönetim Bilgi Sisteminin olmaması nedeniyle kaynaklar, insanların refahını uzun vadeli bir perspektifte optimize etmek amacıyla uygun şekilde

yönetilmez veya kullanılmaz olduğu belirlenmiştir. Bu projeye birlikte iyi yönetişimi kolaylaştırmak için ilçe düzeyinde sağlık, eğitim, doğum/ölüm ve evlilik ile ilgili veri tabanları oluşturulacaktır. Karar verme için eğitim, sağlık ve doğum/ölüm ve evlilik kayıtları hakkında kurulu veri tabanlarından türetilen zamanında ve özelleştirilmiş bilgisayar tarafından oluşturulan raporlar, bilginin karar verme için kullanımı ve BİT'lerin iyi yönetişime uygulanması konusunda hükümet içinde ve genel halk arasında artan farkındalığın oluşacağı söylenebilir (Backus, 2001: 11).

Kenya – İnterneti Kullanarak Yolsuzluğu Önleme Projesi

Birçok ülkede, devlet hizmetlerinin sunumunun önündeki en büyük engellerden birisi rüşvettir. Yolsuzluk, hizmet sunumunun verimliliğini azaltır, ekonomiyi yavaşlatır ve yabancı yatırımları caydırır. Kenya'da, Kenya Yolsuzlukla Mücadele Kurumu (KACA) yolsuzlukla mücadele için kurulmuştur. Kenya Bilgi Teknolojisi Standartları Derneği (ITSA), kamu bilincini artırmayı ve yolsuzluk uygulamalarıyla mücadelede halkın katılımını teşvik etmeyi amaçlayan bir Elektronik Rüşvet Yönetimi pilot projesini başlattı. Pilot proje, kamuoyunun raporlama için iletişim kanalı olarak İnternet ve e-postayı kullanmayı amaçlamaktadır. Buradaki düşünce, popüler olarak çevrimiçi raporlama mekanizması olarak bilinen bir İnternet yardım hattının kullanımını tanıtmaktır. Pilot proje için şu anda altı büyük şehri kapsayan mevcut internet altyapısı kullanılacaktır. Vatandaşlar hiçbir ücret ödmeden bu şehirlerdeki mevcut İnternet Kafeleri ve e-Dokunma merkezlerini raporlama için kullanacaktır. Pilot Elektronik Rüşvet Yönetimi projesi, altı kasaba, iki uzak lokasyonda bir yolsuzluk raporlama tesisi sunacak ve Elektronik Rüşvet Yönetim (EGM) Merkezine yönlendirilecek bilgi kaynak noktalarını oluşturacaktır. Elektronik Rüşvet Yönetim (EGM) Merkezi bu bilgileri elektronik olarak filtreleyecek ve eylem için ilgili makamlara aktaracaktır. Projenin sahibi Kenya Yolsuzlukla Mücadele Kurumu'dur. Projenin bütçesi için herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Proje dönem olarak 1999-2002 yıllarını kapsamaktadır. (Backus, 2001: 13).

Malta

COMNET ICT Development Foundation'un (COMNET), misyonu, Commonwealth ve diğer gelişmekte olan ülkeler arasında kalkınma için bilgi ve iletişim teknolojilerinin dönüşüm potansiyelini gerçekleştirmeye yardımcı olmak olan bağımsız bir Vakıftır. 1990'ların ortalarında kurulan COMNET, Malta Hükümeti ve Commonwealth Sekreterliği'nin ortak girişimidir. Vakfın en büyük amacı, deneyim paylaşımını ve

kapasite geliştirmeyi kolaylaştırmaktır. Yakın geçmişteki faaliyetler, eğitim ve danışmanlık projeleri yoluyla ulusal BİT stratejilerinin, telekomünikasyon düzenlemelerinin ve e-devlet hizmetlerinin geliştirilmesine yardım etmeyi içeriyordu. 1995 yılında kurulmuştur. Connects Programı, e-devlet hizmetleri, telekomünikasyon düzenlemeleri ve ulusal, sosyal ve ekonomik kalkınma üzerinde etkisi olan ilgili faaliyetler gibi alanlarda teknoloji ve bilgi transferi için bir araçtır. Bu girişimin amacı, paydaşları internet yönetişimi ile ilgili kamu politikası konularında bilgilendirmek ve paydaşları bu sürece aktif olarak dâhil etmektir (<https://www.commonwealthofnations.org/commonwealth-directory/organisations-by-sector/icts/>)

Yeni Zelanda

Teknoloji Yönetimi için Commonwealth Ortaklığı (CPTM), ulusal ve bölgesel sosyo-ekonomik dönüşüm için Commonwealth ülkelerine danışmanlık hizmetleri sağlamak üzere oluşturulmuş hükümetler/özel sektör arasında bağımsız bir Commonwealth kooperatif çerçevesidir. Misyonu, akıllı ortaklıklar kullanarak sağlam teknoloji yönetimi yoluyla zenginlik yaratma ve buna katılım için ulusal yetenekleri geliştirmektir. Üyeler, Commonwealth hükümetleri, kamu ve özel sektör kuruluşları ve bireysel profesyonellerden (diğerlerinin yanı sıra akademisyenler, memurlar, iş ve sendika profesyonelleri) oluşur. 1995 yılında kurulmuştur. Ulusal, bölgesel ve uluslararası Akıllı Ortaklık Diyaloğu Programı, Ulusal Vizyonların sunumunu yoğunlaştırmak için hükümet liderlerini, özel sektörü, medyayı, işçi ve sivil toplumu benzersiz, gayri resmi ve kapsayıcı bir etkileşim içinde bir araya getirmektedir(<https://www.commonwealthofnations.org/commonwealthdirectory/organisations-by-sector/icts/>).

7. TÜRKİYE’DE E-YÖNETİŞİM ÖRNEKLERİ

Ülkemizde e-yönetişim uygulamaları kapsamında gerçekleştirilen birçok proje örnekleri bulunmaktadır. Bu örnekler şöyle sıralanabilir:

Ankara Büyükşehir Belediyesi

Ankara Büyükşehir Belediyesi, “İnsani Gelişme Ödülleri-Büyükşehirler” projesi bağlamında, İnsani Geliştirme Vakfı (İNGEV) tarafından ‘Yönetişim ve Saydamlık Ödülü’ verilmiştir. Ankara Büyükşehir Belediyesi, “Sağlıklı Yaşam ve Ulaşım-Erişilebilirlik” kategorisinde dereceye girmiştir. 30 büyükşehir belediyesi araştırılmış,

incelenmiş ve Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne bu ödül verilmiştir. 2020 yılında Uluslararası Şeffaflık Derneği tarafından da Özel Şeffaflık Ödülü verilmiştir (<https://www.haberankara.com/ankara/ankara-buyuksehir-belediyesine-yonetisim-ve-saydamlik-odulu-h136398.html>).

Yalova-Yalova Turizmi Dijital Kent Tanıtım Sistemi ile Dünyaya Açılıyor Projesi

Bu proje Yalova'da yenilikçi bir turizm yönetiminin amaçlandığını göstermektedir. Projenin adı Yalova Turizmi Dijital Kent Tanıtım Sistemi ile Dünyaya Açılıyor projesidir. Projenin sahibi, Yalova Valiliği / İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'dür. Projeyi destekleyen kurum ise, Doğu Marmara Kalkınma Ajansı'dır. Bu proje ile Yalova kentinin sahip olduğu turizm potansiyeli tanıtılarak aktif hale gelmesi için turizm sektöründeki ortak paydaşların bir araya gelmesini, bu konuda reklam ve tanıtım faaliyetlerinin yapılmasını amaçlamaktadır. Bu proje ile Yalova'nın sahip olduğu turizm potansiyelini teknolojik imkânlar sayesinde Yalova Turizmi Dijital Kent Tanıtım Sistemi (DKTS) kurulması hedeflenmiştir. Bu sistem ile inovatif kent ekranı oluşturarak kentte yaşayan herkese hizmet sunmak amaçlanmıştır (<https://yalova.ktb.gov.tr/TR-243652/yalova-turizmi-dijital-kent-tanitim-sistemi-ile-dunyaya-.html>).

Yalova'da gerçekleştirilen bir başka proje ise; E-Türkiye projesinin ilk uygulaması olan e-Yalova için 11 hedef belirlenmiştir. Yalova Valiliği, Yalova Belediyesi ve Bahçeşehir Üniversitesi tarafından hazırlanan proje kapsamında köy kahvelerine internet noktaları konularak internete erişim sağlanması hedeflenmiştir. Bu proje ile kentteki bütün merkez ilçe ve köy muhtarlık ofislerinin internete erişim noktası haline getirilmesi amaçlanmıştır. Projede gelinen durum bir rapor ile e-Europe projesi kapsamındaki diğer ülkelere gönderilecektir (<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/e-yalova-abde-destek-ariyor-76074>).

Kocaeli

Kocaeli kentinin ve bazı ilçelerindeki belediyelerin e-belediyeçilik uygulamalarına bakıldığında ilçelerdeki belediyelerin tamamına yakınının web sitelerini e-belediyeçilik kapsamında güncellemiş olduğu görülmektedir. Bu durum da belediyelerin e-belediyeçilik uygulamalarına verdikleri özeni göstermektedir. Kamu kurumlarında şeffaflık kazandırılması amacıyla atılan adımlardan bilgi edinme hakkı kapsamında belediyelerin web sitelerinde e-bilgi edinme bölümünün bulunduğu tespit edilmiştir. İlçe belediyelerinin web sitelerinin tamamında başkana mesaj gönderilebilmektedir. İlçe belediyelerinin web sayfalarında uygulamaya konulan beyaz masa, e-talep ve e-şikâyet

formları uygulamaları ile vatandaşlar ile etkili iletişim kurulması hedeflenmiştir (Aydın ve Kiracı, 2014: 40).

İstanbul

İstanbul Büyükşehir Belediyesinin açık veri konusundaki çalışmaları öne çıkmaktadır. Açık veri paylaşımı belediyenin ulaştığı bilgilerin vatandaşlarla paylaşılması anlamına gelmektedir. Açık veri politikası ve uygulamaları kentte şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Yine İstanbul Büyükşehir Belediyesinin deprem konusunda düzenlemiş olduğu hackathon etkinliği önemli uygulamalardandır. Teknoloji konusunda uzman kişileri, uzmanları, vatandaşları, özel sektör gibi kentteki paydaşları teşvik etmesi ve bu konuda alternatif çözüm önerilerinin sunulması bakımından önemli sayılabilir. İstanbul'da yaşanabilecek herhangi bir deprem anında alternatif çözümler getirmek ve iletişim konusunda yaşanabilecek sıkıntılara çözüm üretmek amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Türkiye Bilişim Vakfı ve İTÜ Yapay Zekâ Merkezi iş birliği ile yarışma düzenlenmiştir. Yaşanan salgın nedeniyle yarışmanın düzenlenmesi henüz mümkün olmamıştır ancak uygulama açısından önemli bir örnek uygulamadır (<https://ingev.org> > raporlar > Yerel_Yonetimlerde...).

Çanakkale

Çanakkale Büyükşehir Belediyesi 2019 yılında gerçekleştirmiş olduğu bir proje ile Türkiye Bilişim Vakfı ve Kale Grubunun işbirliği ile "Akıllı Fikrim Çanakkale" projesi kapsamında akıllı şehir yol haritası oluşturma yoluna gitmiştir. Bu proje ile "akıllı yönetim" ve "akıllı toplum" hedeflenmiştir. "Akıllı yönetim" kapsamında kent halkına wi-alanları imkânlarından yararlanma ve belediyenin sunduğu hizmetlere e-belediye ve mobil uygulamalar aracılığıyla erişme eklenmiştir. "Akıllı toplum" kapsamında kent halkına eğitim imkânlarından yararlanma ve karar alım süreçlerine katılım eklenmiştir. E-katılıma örnek olarak; otobüslerin renklerinin seçilmesi ve otobüslerin güzergahının seçilmesi gibi konularda gerçekleştiği söylenebilir (<https://ingev.org> > raporlar > Yerel_Yonetimlerde...).

8. SONUÇ

Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren geleneksel kamu yönetimi anlayışının eskisi kadar sorunlara cevap vermediği görülmüştür. Bu nedenle katılımcı ve hesap verebilir yönetim anlayışının yerleşmesi amacıyla kamu yönetimlerinde yasal alt yapının oluşturulmasına çalışılmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler ile birlikte kamu yönetimlerinde yeni uygulamalar kabul edilmeye başlanmıştır. Bu gelişmelerden

karşımıza çıkan en önemli düzenlemelerden birisi de yönetim anlayışından e-yönetim anlayışına geçiş olmuştur. E-yönetim uygulamaları sayesinde özellikle yerel yönetimlerde e-katılım, e-meclis, e-katılım gibi uygulamalar hayata geçirilmiştir.

E-yönetim, bilgi ve iletişim teknolojilerinin hizmet sunumlarında yoğun olarak kullanılması, katılımcılığın ve şeffaflığın sağlanması, toplumla bütünleşik politikaların uygulanmasını esas alan, karar alma ve diğer süreçlere vatandaşların, sivil toplum kuruluşlarının ve temel aktör olan devletin aktif katılımını esas almaktadır. E-yönetim daha çok yerel yönetimler ile ilişkilerin yoğunluğunu kastetmektedir.

Özellikle içinde bulunduğumuz koronavirüsün etkin olduğu, salgının hayatın her alanını olumsuz bir şekilde etkilediği dönemde dijital uygulamaların ve dijitalleşmenin önemi daha fazla anlaşılmıştır. Çünkü bu dönemde hizmetlerin çoğu elektronik ortamda sunulmuş, elektronik ortamlarda iletişim kurulmuş, çevrimiçi platformlar aracılığıyla vatandaşlara daha kaliteli ve daha nitelikli hizmet sunmaya çalışılmıştır. Belki bu dönemden sonra hizmetlerin sunulmasında elektronik uygulamalar daha fazla hayatımızın içerisinde yer alacaktır. Elektronik olarak hizmetler hem daha hızlı hem de daha az maliyetli bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Sunulan hizmetlerden yararlanmak için öncelikle bilişim teknolojilerini kullanmak ve bilmek gereklidir. Bu nedenle e-yönetimden beklenen faydanın sağlanması için dijital okur-yazarlık oranının artırılması için ulusal ve yerel otoriteler sorumluluk üstlenmeli ve bu konudaki çalışmalarını desteklemeli ve teşvik etmelidir. E-yönetimden beklenen katkının sağlanması için çevrimiçi platformların sunulması yeterli değildir; aynı zamanda vatandaşların ve diğer tüzel kişilerin ulaşılabilirliğini artırmak gerekir. Çalışmada verilen dünyadaki e-yönetim uygulama örneklerinden de yola çıkarak; e-yönetim uygulamalarının istenen faydayı sağlaması için çok fazla ayrıntıya inmeden de katılımcılığın sağlanacağı ve istenen etkiyi oluşturacağını söylemek mümkündür. Bunun için hizmet sunucuların ve hizmetten yararlananların buna inanması gerekir.

KAYNAKÇA

- Allen, Ann Barbara; Luc Juillet , Gilles Paquet, Jeffrey Roy. (2001). E Governance & government on-line in Canada: Partnerships, people & prospects Government Information Quarterly, Volume 18, Issue 2, Yaz 2001 , Sayfa 93-104, [https://doi.org/10.1016/S0740-624X\(01\)00063-6](https://doi.org/10.1016/S0740-624X(01)00063-6)
- Atmaca, Yıldız & Karaçay, Faysal. (2020). Türkiye'deki Kamu Yönetimi Reformlarında Dijitalleşme ve E-Yönetişim. International Journal of Management and Administration, Yıl:4, Cilt:4, Sayı:8
- Aydın, İsmail Safa & Kiracı, Arzdar. (2014). Belediyelerin Hizmet Sunumunda E-Belediyeçilik Kriterleri: Kocaeli İli ve Bazı İlçelerinden Bir Örnek. Siirt Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisadi Yenilik Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1.
- Backus, Michael (2001). "E-Governance and Developing Countries, Research Report No. 3, April 2001, <https://bibalex.org/baifa/Attachment/Documents/119334.pdf>
- Demirel, Demokaan. (2010). Yönetişimde Yeni Bir Boyut: E-Yönetişim. Türk İdare Dergisi, Sayı: 466.
- Doğan, Kadir Caner & Ustakara, Fuat. (2013). Kamuda Bir Yapılanma Dönüşümü Olarak E-Devlet Ve E-Yönetişim İlişkisi Üzerine. Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, Yıl: 2 Sayı: 3 (01-12), www.gjebs.com - ISSN: 2147-415X
- Gül, Hasan. (2021). Kamu Kuruluşlarında Elektronik Hizmetlerin Yaygınlaştırılması (EDevlet).<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/06/6840-CD1F8541ED7F4493745E745D220E08F56F98ED0D.pdf> (11.06.2021).
- Madon, Shirin. (2004). Evaluating The Developmental Impact Of E-Governance Initiatives: An Exploratory Framework. The Electronic Journal on Information Systems in Developing Countries, 20, 5, 1-13, <https://core.ac.uk/download/pdf/20699455.pdf>
- Margetts, H. ; P. Dunleavy.(2002). Better public services through e-government', National Audit Office, 2002, HC 704-III, London.
- Meijer, Albert. (2015). E-governance innovation: Barriers and strategies. Government Information Quarterly, Volume 32, Issue 2, Pages 198-206, <https://doi.org/10.1016/j.giq.2015.01.001>
- Özer, Akif M. (2005), Yeni Kamu Yönetimi, Teoriden Uygulamaya, Platin Yayınları, Birinci Baskı, Ankara.
- Özer, M.Akif. (2017). Yönetişimden Dijital Yönetişime: Paradigma Değişiminin Teknolojik Boyutu. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 6 Yıl: 6 Sayı:16, ISSN: 2147-3668 – E-ISSN: 2587 – 103X

Şahin, Mustafa. (2018). İyi Yönetişimin Bir Gereği Olarak E-Yönetişim Ve Gümrük Tek Pencere Sisteminin E-Yönetişim Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Ombudsman Akademik, Özel Sayı: 1, SS: 245-257 ISSN: 2148-256X

Yereli, A.B.; E. Atsan, M. Kızıltan. (2015). Yolsuzlukla Mücadelede E-Yönetişim Ve Kırgızistan'daki Durum. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 1.

Yerlikaya, F.B., Ağcasulu, H. (2017). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Bir Eleştirisi Olarak Dijital Çağ Yönetişimi. M. Okcu ve H. Gül. (Editörler). Kayfor15 Özetler Kitabı. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 285-287.

<http://www.egov4dev.org/success/case/friends.shtml>, (Erişim tarihi: 18.05.2021)

<https://yalova.ktb.gov.tr/TR-243652/yalova-turizmi-dijital-kent-tanitim-sistemi-ile-dunyaya-.html>, (Erişim tarihi: 20.05.2021)

<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/e-yalova-abde-destek-ariyor-76074>, (Erişim tarihi: 20.05.2021)

<https://afyonluoglu.org/PublicWebFiles/Lectures/IT515/IT515-E-Governance.pdf>, (Erişim tarihi: 15.06.2021)

<https://www.haberankara.com/ankara/ankara-buyuksehir-belediyesine-yonetisim-ve-saydamlik-odulu-h136398.html>, (Erişim tarihi: 18.05.2021).

<https://www.commonwealthofnations.org/commonwealthdirectory/organisations-by-sector/icts/>,(Erişim tarihi: 13.05.2021).

ATIK SU ARITIMININ EKONOMİK VE ÇEVRESEL DEĞERLENDİRMESİ

Dr. Senem K. Dışkaya

Marmara Üniversitesi

<https://orcid.org/0000-0003-1136-3467>

ÖZET

Sanayileşme ve enerji süreçlerinden kaynaklanan kirlilik, petrol ve kimyasal sızıntıları, plastik atıkları, habitat değişimi ve yıkımı, tarım ilaçları, kontrolsüz balıkçılık, kentsel atık suları suların ekosistemini tehdit etmektedir. Küresel ısınma, sularda ısı artışı ve asitleşmeye neden olarak sudaki havalanma ve oksijen çözünürlüğünü iyice azaltmaktadır. Bunun sonucunda suda bulunan balıklar ve diğer canlılar yok olurken su kaynakları ve suyla bağlantılı gıda zinciri de etkilenmektedir. Suları ve su ekosistemlerini riske atan nedenler arasında yer alan kentsel atık suyu, içerdiği kimyasallar, toksinler ve organik kirleticiler nedeniyle, sulara karıştığında suyun ekosistemine zarar vererek suda yaşayan canlıların ölümüne neden olmaktadır. Bu çalışmada atık suların arıtımının ekonomik ve çevresel olarak sürdürülebilirliği değerlendirilmiştir. Atık suların arıtımı için birçok teknoloji bulunmaktadır. Yapılan birçok arıtmada, atık suyun içerdiği bazı kirleticiler ancak belli bir orana kadar seyreltilebildiği için sudaki canlılara zehir etkisi yapıp ekolojik dengeyi bozmaktadır. Atık su arıtım teknolojileri arasında, direkt ya da enerji kullanımı nedeniyle sera gazı etkisi oluşturmadan atık suyun arıtıldığı, içerdiği organik maddelerin dönüştürülerek tarım üretimiyle ekonomiye kazandırıldığı ve enerji üretildiği ekonomik bazı uygulamalar da bulunmaktadır. Bu doğrultuda kent, sanayi ve tarımda su kaynaklarını riske atan uygulamaları azaltacak gelişmiş standartların konulması, denetim yapılması ve çevre dostu atık su teknolojilerinin sağlanıp uygulamaya geçirilmesi ekonomik ve çevresel olarak gerekli ve faydalı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Atık Su Arıtım Sistemleri, Atık Su Ekonomisi, Su Güvenliği

WASTEWATER TREATMENT: AN ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL ASSESSMENT

ABSTRACT

Industrial and energy based pollution, oil and chemical spills, plastic waste, pesticides, habitat change and destruction, building on coastal areas, overfishing, and urban wastewater threaten the aquatic ecosystems. Global warming causes an increase in temperature and acidification in the water, thus reduces aeration and oxygen solubility in the water. As a result, while fishes and other living organisms in the water are destroyed, water resources and food chain associated with water are also affected. Urban wastewater, which is among the causes that put water and water-related ecosystems at risk, causes the death of fishes and all the other living beings by damaging the aquatic ecosystem when mixed with the waters, due to the chemicals, toxins and organic pollutants it contains. In this study, the economic and environmental sustainability of wastewater treatments was evaluated. There are many technologies for the treatment of wastewater. Since some pollutants can only be diluted to a certain extent in many treatments, they have a toxic effect on marine life and disrupt the ecological balance in the water. Among the treatment technologies, there are some economic applications, where the wastewater is treated without creating a greenhouse gas effect directly or due to the energy use, and the organic materials it contains are transferred into the economy through agricultural production and energy is also being produced. In this direction, setting advanced standards and carrying out inspections, providing and implementing environmentally friendly wastewater technologies that will reduce practices which put water resources at risk in the cities, industry and agriculture are considered economically and environmentally necessary and beneficial.

Keywords: Wastewater Treatment, Economics of Wastewater, Water Security

ENERJİ SÜBVANSİYONLARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ENERJİ GÜVENLİĞİ

Dr. Senem K. Dışkaya

Marmara Üniversitesi

<https://orcid.org/0000-0003-1136-3467>

ÖZET

Dünyada birçok ülkenin fosil ve nükleer enerjiye dayalı kalkınma hedefleri yüksek miktarda fosil ve nükleer yakıt kullanımına neden olmaktadır. Devletler tarafından sosyal politika objektifi olarak uygulanabilen yüksek sübvansiyonlar fosil ve nükleer yakıt fiyatlarını düşürerek bu enerjilerin kullanımının herkes tarafından daha ödenebilir olmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte bu destekler devlet bütçelerinde yük oluşturmanın yanı sıra ödenen vergiler, oluşan hava, su ve toprak kirliliği, iklim değişikliği ve bunlara bağlı sağlık sorunları nedeniyle kamuya ek maliyetler yüklemektedir. Fiyatların bu şekilde düşürülmesi, endüstri ve hanelerin tüketimlerini artırmalarını sağlayarak enerji israfını, çevre kirliliği ve emisyonları artırmaktadır. Hedeflenen ticaret artışları fosil yakıt tüketimine bağımlılığı devam ettiren sınırlı fosil kaynakların hızla tüketilmesine neden olmaktadır. Bu çalışmada enerji kaynaklarına verilen sübvansiyonların sürdürülebilir enerji güvenliğine etkisi incelenmektedir. Fosil ve nükleer yakıtlara verilen yüksek sübvansiyon ve desteklerin bu kullanımı ekonomik hale getirip teşvik ettiği, düşük yenilenebilir enerji teşviklerinin bu sektöre girişi ve temiz teknolojilere yatırımı zorlaştırdığı görülmektedir. Fosil ve nükleer enerji sübvansiyonları, bu yakıtların devlet bütçesine olan maliyetini gösterirken kullanım kaynaklı negatif dışsallıkların ekonomik maliyetini kapsamamaktadır. Bu hesaplama, üretim süreçlerinde küresel çevre korunmasının ihmal edilebilir olmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir enerji güvenliği için enerji sübvansiyonlarının kaynakların tüketim maliyeti ve çevresel etkileri göz önüne alınarak ve yenilenebilir enerjiye yönelik teknolojileri daha çok destekleyen şekilde planlanması hedeflenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Enerji Sübvansiyonları, Enerji Güvenliği, Sürdürülebilirlik

ENERGY SUBSIDIES AND SUSTAINABLE ENERGY SECURITY

Fossil and nuclear energy-based growth goals of many countries in the world cause the use of high amounts of fossil and nuclear fuels. High subsidies, which can be applied by states as a social policy objective, reduce fossil and nuclear fuel prices and thus make the use of these energies more affordable for everyone. In addition to creating a burden on the state budget, these supports also impose additional costs on the public due to the payment of taxes, air, water and soil pollution, climate change and related health problems. This lowering of prices causes industries and households to increase their consumption, thus increasing energy waste, environmental pollution and emissions. High trade increases targets lead to dependence on fossil fuels and the rapid depletion of limited fossil resources. In this study, impacts of energy subsidies on sustainable energy security are examined. It is seen that high subsidies and supports given to fossil and nuclear fuels make this use economical and encourage it, while low renewable energy incentives make it difficult to enter this sector and invest in clean technologies. Fossil and nuclear energy subsidies show the cost of these fuels to the government budget, but not the economic cost of negative externalities from use. This calculation causes global environmental protection to be negligible in production processes. In this context, energy subsidies should be planned in line with sustainable energy security, taking into account the consumption cost and environmental effects of resources, and supporting technologies for renewable energy more.

Keywords: Energy Security, Energy Subsidies, Sustainability

COVID-19 PANDEMİSİ'NİN GENÇ KADINLARDA ÜREME SAĞLIĞINA ETKİSİ; CİNSEL FONKSİYON İNDEKSİ İLE BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Öğr. Üyesi Gülden AYNACI¹

¹Trakya Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, ORCID ID: 0000-0002-2112-8631

ÖZET

Kadın cinsel işlev bozukluğu, geleneksel olarak arzu ve arzu bozukluklarını içerir. Cinsel işlev bozuklukları, genç kadınların yaşamlarında sıklıkla karşılarına çıkabilen cinsel sağlık sorunudur. Çalışmamızın amacı, üniversite öğrencilerinde, toplumumuzda rahatlıkla dile getirilemeyen cinsel işlev bozukluklarını belirlemektir. Sosyokültürel farklılıklar, gelir düzeyi farklı ailelere sahip olma gibi genç kadınları etkileyen parametrelerin Cinsel Fonksiyon İndeksi (CFİ)'nden alınan ölçek puanlarını etkileme durumu değerlendirildi. Çalışma, Şubat 2021-Haziran 2021 tarihleri arasında, çevrimiçi online olarak yapıldı. Çalışmanın örneklemini Trakya Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'ndan 155 gönüllü kız öğrenci oluşturdu. Gönüllü kız öğrencilerden, çalışmaya cinsel aktif olma şartı arandı. CFİ; kadınların cinsel aktivitelerini altı alt alanda ölçen, 19 maddelik bir değerlendirme anketidir. Alt birimleri; arzu, cinsel uyarılma, vajinal lubrikasyon, orgazm, ilişkiden memnuniyet ve hissedilen ağrıdır. Ağrı alanı ters puanlanır. Diğer tüm alanlar; artan bir ölçek puanı ile hesaplanır. Toplam CFİ, puanı 2 ile 36 arasında değişir. Ölçekten alınan yüksek puanlar; kadının daha iyi cinsel yaşama sahip olduğunu gösterir. CFİ Türkçe olarak doğrulanmıştır. Katılımcılardan; ortalama CFİ puanlarını; pandemi öncesi ve sonrasını baz alarak ayrı ayrı değerlendirmeleri istendi. Katılımcıların ağrı alanı alt puanı ve CFİ toplam puanı, pandemi sonrasında arttığını ifade ettikleri belirlendi. Pandemi dönemi içerisinde; CFİ sonuçlarının, pandemi öncesi ile karşılaştırıldığında bazı farklılıklar görüldü. İstek, uyarılma, orgazm ve ağrı alanlarında ve toplam puanda istatistiksel olarak anlamlı azalmalar var idi. Memnuniyet alanı puanlarında, farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı değildi. Görünen yüksek yaygınlığa rağmen; genç kadınların cinsel işlev bozukluğunu aşmak için, profesyonel destek almadığı görülmektedir. Pandemi ile kadınların cinsel sorunlarına daha az ilgi gösterildiği izlendi. Bu alanda farkındalık artırılmalı, toplum sağlığının cinsel kolu için girişimler yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Cinsel Fonksiyon İndeksi, Disparoni, Üniversite öğrencileri, Cinsel Sağlık

THE EFFECT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON REPRODUCTIVE HEALTH OF YOUNG WOMEN; AN EVALUATION WITH THE SEXUAL FUNCTION INDEX

ABSTRACT

Female sexual dysfunction traditionally includes desire and desire disorders. Libido, arousal, pain/discomfort, and inhibited orgasm are among the main parameters. Sexual dysfunctions are a sexual health problem that young women often encounter in their lives. The aim of our study was to determine the sexual dysfunctions in university students that cannot be expressed easily in our society. It was evaluated whether the parameters affecting young women, such as sociocultural differences and having families with different income levels, affect the scale scores obtained from the Sexual Function Index (CFI). The study was conducted online from February 2021 to June 2021. The sample of the study consisted of 155 volunteer female students from Trakya University Health Services Vocational School. Volunteer female students were required to be sexually active in the study. CFI; It is a 19-item assessment questionnaire that measures women's sexual activity in six sub-areas. Subunits; desire, sexual arousal, vaginal lubrication, orgasm, pleasure from intercourse and pain felt. The pain area is scored inversely. All other fields; calculated with an increasing scale score. Total CFI scores range from 2 to 36. High scores from the scale; It indicates that the woman has a better sex life. CFI has been verified in Turkish. From the participants; mean CFI scores; They were asked to evaluate separately on the basis of before and after the pandemic. It was determined that the participants stated that their pain area sub-score and CFI total score increased after the pandemic. During the pandemic period; Some differences were seen when CFI results were compared with pre-pandemic. There were statistically significant reductions in the areas of desire, arousal, orgasm and pain, and in the total score. In satisfaction domain scores, the differences were not statistically significant. Despite the apparent high prevalence; It is seen that young women do not receive professional support to overcome sexual dysfunction. It was observed that with the pandemic, less attention was paid to the sexual problems of women. Awareness should be increased in this area and initiatives should be taken for the sexual branch of public health.

Keywords: Sexual Function Index, Dyspareunia, University students, Female Sexual Health

1. GİRİŞ

Kadın cinsel işlev bozukluğu, geleneksel olarak arzu ve arzu bozukluklarını içerir. Libido, uyarılma, ağrı/ rahatsızlık, ve engellenmiş orgazm başlıca parametreleri arasındadır.

Epidemiyolojik veriler sınırlıdır, mevcut veriler kadınların %43'ünde bu şikayetlerden "en az" bir "cinsel" soruna sahip olduğunu ifade eder (Rosen, 2000; Wiegel, Meston, & Rosen, 2005). Cinsel işlev bozuklukları, genç kadınların yaşamlarında sıklıkla karşılarına çıkabilen cinsel sağlık sorunudur.

Çalışmamızın amacı, üniversite öğrencilerinde, toplumumuzda rahatlıkla dile getirilemeyen cinsel işlev bozukluklarını belirlemektir.

2. YÖNTEM

2.1. Veri Toplama

Çalışma, Şubat 2021- Haziran 2021 tarihleri arasında, çevrimiçi online olarak yapıldı. Çalışmanın örneklemini Trakya Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'ndan 155 gönüllü kız öğrenci oluşturdu.

2.2. Ölçümler

Sosyokültürel farklılıklar, gelir düzeyi farklı ailelere sahip olma gibi genç kadınları etkileyen parametrelerin Cinsel Fonksiyon İndeksi (CFİ)'nden alınan ölçek puanlarını etkileme durumu değerlendirildi (Ugurlucan et al., 2021).

2.3. Etik Onay

Çalışma için etik onay Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar etik kurulundan alındı (TÜTF-BAEK).

Çalışma için Sağlık Bakanlığı'ndan izin alınmıştır. Bilimsel Araştırma Platformuna yapmış olduğumuz başvuru incelenmiştir. Bu çalışmayı yapmamız Sağlık Bakanlığı tarafından uygun olarak değerlendirilmiştir.

2.4. İstatistiksel Analiz

Tüm istatistiksel analizler TURCOSA paket programı kullanılarak yapıldı. Tüm istatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak belirlendi. İstatistiksel analizlerde normal dağılım varsayımı Shapiro-Wilk testi ile kontrol edilmiştir. Grup karşılaştırmalarında Student t testi kullanıldı. Tanımlayıcı istatistikler olarak nicel değişkenler için ortalama ve standart sapma, nitel değişkenler için yüzde ve frekans kullanıldı.

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın örneklemini Trakya Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'ndan 155 gönüllü kız öğrenci oluşturdu. Gönüllü kız öğrencilerden, çalışmaya cinsel aktif olma şartı arandı.

Katılımcıların; sosyodemografik ve bölgesel özellikler ile, ölçek puanları değerlendirildi. Çalışmadaki kızların yaş ortalaması $21,18 \pm 2,19$ (18-26) idi.

Katılımcılar için; bilinen dahili kronik hastalıkları olanlar, psikiatrik hastalığı olanlar, sigara ve alkol kullananlar çalışmaya alınmadı.

Katılımcılara; Cinsel Fonksiyon İndeksi (CFİ), soruları soruldu (Meyer-Bahlburg & Dolezal, 2007; Ugurlucan et al., 2021). Katılımcılarla çevrimiçi online görüşme yapıldı. Çalışma ile ilgili bilgi verildi. 252 kız öğrenci ile görüşüldü. Ancak 155 öğrenci soruların hepsine yanıt verdiği için, sadece tam yanıt verenler çalışmaya dahil edildi. Görüşme online çevrimiçi olarak yapıldı, ardından anket sorularını tamamlamaları istendi.

Cinsel Fonksiyon İndeksi (CFİ)

CFİ; kadınların cinsel aktivitelerini altı alt alanda ölçen, 19 maddelik bir değerlendirme anketidir. Alt birimleri; arzu, cinsel uyarılma, vajinal lubrikasyon, orgazm, ilişkiden memnuniyet ve hissedilen ağrıdır (Meyer-Bahlburg & Dolezal, 2007; Wiegel et al., 2005). Ağrı alanı ters puanlanır. Diğer tüm alanlar; artan bir ölçek puanı ile hesaplanır. Toplam CFİ, puanı 2 ile 36 arasında değişir. Ölçekten alınan yüksek puanlar; kadının daha iyi cinsel yaşama sahip olduğunu gösterir (Ugurlucan et al., 2021). CFİ Türkçe olarak doğrulanmıştır.

Öğrenciyken çalışanlar, sadece öğrenci olanlar ile istatistiksel olarak anlamlı değildi. Uyku kalitesi daha iyi olanların ölçek puanları; uyku kalitesi düşük olanlardan daha düşük değildi. İnternet sitelerinde harcanan zaman arttıkça, CFI değerlerinin olumsuz yönde etkilendiği görülmüştür. Sosyoekonomik düzeyi iyileştikçe CFI değerlerinin olumlu etkilendiği izlendi.

Katılımcıların, % 7,7'sinin Covid -19 ile enfekte olup, iyileşmiş olduğu saptandı. Aktif olarak Covid-19 enfekte hastalar çalışmada yoktu.

Çalışmamızda kadınların ortalama CFI skoru 15.59 idi. Genç Kadınlarda Covid-19 geçirmiş olma, düşük uyku kalitesi ve cinsel sağlık arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi; istatistiksel olarak anlamlı idi ($p = 0.019$).

Katılımcılardan; ortalama CFİ puanlarını; pandemi öncesi ve sonrasını baz alarak ayrı ayrı değerlendirmeleri istendi.

CFI puanı ile ölçülen uyku kalitesi düşme eğilimindedir. Covid-19 geçirmiş olma riski ilerledikçe CFI puanları azalma eğiliminde idi. Katılımcıların uyku kalitesi düzeldikçe, CFI puanları azaldı.

Katılımcıların, pandemi sonrasında; ağrı alanı alt puanı arttığı ve CFI toplam puanı azaldığını ifade ettikleri belirlendi.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Pandemi dönemi içerisinde; CFI sonuçlarının, pandemi öncesi ile karşılaştırıldığında bazı farklılıklar görüldü. İstek, uyarılma, orgazm ve ağrı alanlarında ve toplam puanda istatistiksel olarak anlamlı azalmalar var idi.

Memnuniyet alanı puanlarında, farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı değildi.

Görünen yüksek yaygınlığa rağmen; genç kadınların cinsel işlev bozukluğunu aşmak için, profesyonel destek almadığı görülmektedir (Ter Kuile, Brauer, & Laan, 2006; Ugurlucan et al., 2021). Pandemi ile kadınların cinsel sorunlarına daha az ilgi gösterildiği izlendi. Bu alanda farkındalık artırılmalı, toplum sağlığının cinsel kolu için girişimler yapılmalıdır.

Çalışmamızda veriler sınırlı olmasına rağmen, genç kızlarda, CFI ile cinsel bozukluk semptomu olan ve olmayan hastalar arasında spesifik bir sosyodemografik farklılık yoktu ($p = 0.404$).

Çalışmamızda, bulgular cinsel aktif genç kızlarda, düşük cinsel sağlık kalitesinin yaygın olduğunu göstermiştir.

Toplumda kadın sağlığını korumak için, cinsel sağlık kalitesine önem verilmesi ve sağlık hizmetlerine katkıda bulunulması önerilir (Ugurlucan et al., 2021). Çalışmamızın bulguları, gelecekteki araştırmaların, kadınlarda; daha yüksek global CFI'de cut-off puanlarının daha uygun olup olmadığını belirlemesini gerektiğini de göstermektedir.

Genç kadınlarda CFI çalışmamız, kadın yaşı, katılımcıların sosyo-kültürel özellikleri ve eşlik eden CFI semptomlarının varlığı gibi değişkenler için farklı cut-off değerleri sağlama gerekliliğini göstermektedir.

Çalışmamız ile birlikte ele alındığında, literatürdeki bulgular gelecekteki araştırmaların kadınların daha yüksek cinsel sağlık sorunlarının olup olmadığını araştırılması gerekliliğini göstermektedir (Rosen, 2000; Ugurlucan et al., 2021).

Çalışmalarla uyumlu şekilde çalışmamızda, CFI için katılımcıların, sosyokültürel özelliklere, eşlik eden başka sosyodemografik farklılıklara göre farklı cinsel sağlık sorunlarının değerlendirilmesi gerekliliğini göstermeye yardımcı olmaktadır (Rosen, 2000).

Egzersiz düzeyleri ve düzenli beslenme desteği azaldıkça, CFI semptomlarının insidansının arttığı bulundu ($p = 0.013$). Bu nedenle, CFI'nin VKİ ve beslenme düzeyi farklılıkları ile ilişkili olduğu sonucuna varıldı.

Depresyona yatkınlık, kadınlarda uyku eğilimini artırır. Ancak, daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır.

Çalışmamız genç kızlarda; CFI ve uyku kalitesi arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, CFI'de puanları arttığında; yaşam kalitesinde artış eğilimi olduğuna belirlendi. ($p = 0.004$).

Çalışmamız, cinsel partneriyle daha fazla zaman geçirenlerde; uyku kalitesinin artma eğiliminde olduğunu gösterdi.

Her ne kadar kardeş sayısı arttıkça; uyku kalitesi düşme eğiliminde olsa da, aralarında anlamlı bir ilişki bulunamadı.

Genç kadınların; refahı desteklenebilirse, genç-aile iletişimini olumlu yönde etkileyebilir. Çalışmamızda, bulgular genç kadınlarda düşük cinsel sağlık kalitesinin yaygın olduğunu göstermiştir.

Kadın sağlığını korumak ve geliştirmek için, uyku kalitesine önem verilmesi ve sağlık hizmetlerine katkıda bulunulması önerilmektedir. Genç kızların, premenstrual dönemde; uyku bozukluğu semptomlarının değişmesi ve artması muhtemeldir. Bu sağlıklı cinsel yaşamın önünde bir engel olmaktadır.

Menstruasyonda ağrı ve premenstrüel sendrom bulguları, uyku kalitesinin düşmesine katkıda bulunur.

Kadınlarda; üreme sağlığı kalitesinin düşmesine katkıda bulunan faktörlerin yanı sıra, uykusuzluk, uyku bozukluğu için daha fazla değerlendirme ve müdahaleye ihtiyaç duyan kadınların nasıl ayırt edileceği konusunda daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir (Meyer-Bahlburg & Dolezal, 2007; Rosen, 2000).

Çalışmamız, genç kızlarda kötü uyku kalitesi ve uykusuzluk şikayetleri için, kadın sağlığın geliştirilmesi için kaliteli bakım ve müdahaleler oluşturulması gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Kadınların; toplum sağlığı kontrolü başta olmak üzere; değerlendirilmeleri içerisine, birinci basamak sağlık hizmetleri arasında, uyku kalitesinin değerlendirilmesi katılmalı ve kanıta dayalı hasta bakımı müdahaleleri sunulması gerekmektedir.

Çalışmamız, kadınlarda; cinsel sağlığın geliştirilmesi için kaliteli bakım ve müdahaleler oluşturulması gerekliliğini göstermektedir.

Kadınların birinci ve ikinci basamak sağlık kuruluşları başta olmak üzere; tüm sağlık merkezlerinde, kontrol değerlendirilmeleri içerisinde; cinsel sağlık bulguları değerlendirilmesi katılmalıdır. Kanıta dayalı hasta bakımı müdahalelerinin çeşitlendirilerek sunulmasına bir örnektir.

Çalışmamızın kadın sağlığının korunması ve gereğinde iyileştirilmesi için, kadınlarda cinsel sağlık farkındalığı için literatüre katkı sağlaması umudunu taşımaktayız.

Genç kadınların; kontrol değerlendirmelerinin bir parçası olarak pandemi dönemi içinde ve sonrasında; jinekolojik semptomlarının sorgulaması, cinsel yaşamlarının değerlendirilmesi da göz önünde tutulmalıdır. Genç kadınlarda, cinsel fonksiyon bozuklukları bulguları, dikkatli incelenmeli ve danışmanlık eklenmelidir.

Çalışmamız, düşük cinsel sağlık kalitesi nedeniyle, hem genç kadınların hem de toplum sağlığın korunmasına yönelik kaliteli bakım ve müdahalelerin oluşturulması gerektiğini göstermektedir.

CFI bulguları ve uyku kalitesinin değerlendirilmesi, kadın sağlığı takip değerlendirmelerine dahil edilmelidir.

Üreme sağlığı konusunda; kadınlara çeşitli kanıta dayalı hasta bakımı müdahaleleri yapılmalıdır.

Sınırlamalar

Çalışmamızın ne yazık ki bazı sınırlamaları mevcuttu.

Uykusuzluk semptomları olan genç kadınlar, uyku bozuklukları için hekime yönlendirildi., ancak tedavileri hemen başlatılmadığı için tedavi süreçleri takip edilemedi.

Uyku bozuklukları için ek görüntüleme ve laboratuvar değerlendirmeleri, pandemi şartları nedeniyle yapılamadı.

Finansal Destek:

Çalışma için hiçbir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması:

Çalışmada hiçbir çıkar çatışması yoktur.

Teşekkür:

İstatistiksel değerlendirme için Doç. Dr. Selçuk Korkmaz'a teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Meyer-Bahlburg, H. F., & Dolezal, C. (2007). The Female Sexual Function Index: A methodological critique and suggestions for improvement. *Journal of sex & marital therapy*, 33(3), 217-224.
- Rosen, C. B., J. Heiman, S. Leiblum, C. Meston, R. Shabsigh, D. Ferguson, R. D'Agostino, R. (2000). The Female Sexual Function Index (FSFI): a multidimensional self-report instrument for the assessment of female sexual function. *Journal of sex & marital therapy*, 26(2), 191-208.
- Ter Kuile, M. M., Brauer, M., & Laan, E. (2006). The female sexual function index (FSFI) and the female sexual distress scale (FSDS): psychometric properties within a Dutch population. *Journal of sex & marital therapy*, 32(4), 289-304.
- Ugurlucan, F. G., Yasa, C., Tikiz, M. A., Evruke, I., Isik, C., Dural, O., & Akhan, S. E. (2021). Effect of the COVID-19 pandemic and social distancing measures on the sexual functions of women treated for vaginismus (genitopelvic pain/penetration disorder). *International Urogynecology Journal*, 32(5), 1265-1271.
- Wiegel, M., Meston, C., & Rosen, R. (2005). The female sexual function index (FSFI): cross-validation and development of clinical cutoff scores. *Journal of sex & marital therapy*, 31(1), 1-20.

SAĞLIK KURUMLARINDA ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Ebru KÖKTEPE KARAHÜSEYİNOĞLU¹

¹Özel sektör ,0000-0002-9794-8310

ÖZET

Rekabetin üst sınırlarda olduğu günümüzde , örgütlerin rekabet avantajı sağlamak için ihtiyaç duyduğu önemli kavramlar yenilik ve bilgi olmuştur. İşletmelerin entelektüel sermayesinin belirlenip, ölçülüp, iyi değerlendirilerek doğru yönetilmesi aşamasında bilgi yönetimi dikkat çekmektedir. üretim aşamalarında faktör olarak kullanılan entelektüel sermayenin girdisi bilgidir, çıktısı ise bilgi ürünüdür. Bu durumda entelektüel sermayenin, ölçülür ve aynı zamanda hesaplanır bir kavram olması önem kazanmaktadır. Fakat maddi olmayan bir varlık olarak tanımlanması nedeniyle entelektüel sermayenin, ölçülmesi ve değerlendirilmesi, işletmenin maddi olan ve ölçülebilen fiziksel sermayesi ve finansal sermayesinden daha güçtür.

İşletmelerin gelecekteki başarıları sahip oldukları varlıklara ve bunların etkili bir şekilde yönetilmesine bağlıdır. Entelektüel sermayenin (maddi olmayan varlıklar) işletme performansına etkisi diğer varlıklara oranla çok daha yüksektir. Bu nedenle, bu varlıkların yönetimi için daha çok çaba harcanması gerekmektedir. Entelektüel sermaye, işletmenin stratejik dinamiği olan bilgi yönetimi başlığı altında incelenen ve günümüzde hem akademik hem de iş hayatında ilgi gören bir alandır. İnsan sermayesi, organizasyonel sermaye ve ilişki sermayesi entelektüel sermayenin unsurları olarak tanımlanmıştır ve bunlar işletmelerin üstün rekabet sağlamalarını, sürdürülebilir olmalarını ve etkinliklerini gösteren ana temalar olarak gösterilmiştir. Bu doğrultuda , personel, müşteriler ve mevcut altyapı arasındaki ilişkinin kuvvetlenmesi adına değişiklikler yapılmış ve kişilerin yönetim bakışında değişiklikler oluşmuştur.

Sağlık sektöründe hizmet veren çalışanlar, yetenekleri ve bilgi kapasitelerini işletmenin alt yapısını kullanarak hizmet sürecine katmaktadır. Bunun sonucunda ise meydana gelen yenilikçilik ve farklılık kurum performansına olumlu yönde etki etmektedir. Bu sebeple , sağlık kurumlarının performansı yöünden entelektüel sermaye unsurları önem kazanmaktadır. Sağlık sektörü gibi insan merkezli hizmet veren bir sektörde oluşturulan entelektüel sermaye, yenilik bakışı ve performans artırma bağlantısına dair çalışmaların artması uygulanması sektördeki yenilikçilik anlayışını ve performansı yükseltecektir.

Bu çalışmada entelektüel sermaye kavramının tanımı, tarihi gelişimi, unsurları, ilkeleri ve entelektüel sermaye yönetiminden bahsedilmiştir. Ayrıca entellektüel sermayenin sağlık kurumlarında önemine dikkat çekilerek bu alanda yapılan çalışmalar doğrultusunda literatür değerlendirmesi yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Entelektüel sermaye, unsurları, yönetilmesi, sağlık kurumları .

1.GİRİŞ

2000’li yıllardan itibaren sermaye kavramının yalnızca maddi kaynakları değil maddi olmayan kaynaklarıda kapsadığı fikri bir çok araştırmacı tarafından ifade edildiği görülmektedir. Bilgi kavramının sermaye olarak değerlendirilmesi kurumların yönetim sistemlerine entelektüel sermayenin dahil edilmesine neden olmuştur. İşletmelerin değerinin bilgi yönetiminin etkili kullanılması ile doğru orantılı değerlendirildiği günümüzde entelektüel sermaye kavramı ciddi bir rekabet anatajı sağlamaktadır.

İnsan sermayesi, organizasyonel sermaye ve ilişki sermayesi unsurlarından meydana gelen entelektüel sermaye, işletmelerin tüm seviyelerinde yer edindiği görülmektedir. İnsan sermayesi işletme çalışanlarının taşıdıkları bilgi ve becerilerin bütünüdür. Organizasyonel sermaye, işletmenin oluşturduğu, veri tabanı, network ağı, Ar-Ge, patent, telif hakları, entelektüel mülkiyet, marka, örgüt kültürü, misyon, vizyon, donanım, yazılım, amblem gibi unsurlardan oluşmaktadır. İlişki sermayesi ise, müşteri, lojistik ve dağıtım kanalları, müşteri segmenti, müşteri tüketim algısı ve alışkanlıkları, müşteri sadakati, tedarikçilerden oluşmaktadır (Arikboğa, 2003).

Toplumun sağlığa karşı duyduğu zorunlu ihtiyaç, sağlık sektörünü diğer sektörlerden ayıran en önemli özellik olarak tanımlanır. Sağlık kurumlarının verdikleri hizmeti hızlı, doğru ve kaliteli biçimde iletmesi, personelin bilgi birikimlerini ve uzmanlıklarını birbiri ile doğru paylaşması ile sağlanacaktır ve buda bizi sağlık kurumlarında hizmetin her aşamasında bilginin önemine götürecektir. Sağlık kurumlarında verilen hizmetin çıktısı insan sağlığına doğrudan etki edeceğinden, sıfır hata prensibi ile hareket etmek zorunlu olacaktır.Bu sebeple sağlık kurumlarında stratejik yönetim anlayışı doğrultusunda entelektüel sermaye önem taşımaktadır(Hayran ve Uz, 1998).

2. ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMI VE TARİHİ SÜRECİ

Entelektüel kelimesi, bilimsel, sanatsal ve kültürel alanda yüksek eğitim almış bireyleri veya aydın bölümünü anlatmak için kullanılan, kaynağı ise batı dillerine uzanan bir kavramdır Sermaye ise, farklı bakış açılarıyla tanımlanan bir kavramdır. Muhasebe açısından işletmelerin iktisadi değerler varlığının kaynağıdır(Sürmen, 2000:24), iktisat açısından, mal veya hizmet sunumunda üretilen araçlardır(Yazıcı, 1990:18), günlük hayatta tasarruf sonucu biriken paradır.Buradan hareketle en yalın haliyle entelektüel sermaye, bir organizasyonun bilgi değeri olarak tanımlanabilir (Akpınar, 2000 : 52).

Literatürde farklı bakış açılarıyla oluşturulmuş pek çok entelektüel sermaye tanımı ile karşılaşılacaktır.Bunlardan bazılarını bakacak olursak entellektüel sermaye; Hall ‘ e göre markalar,sözleşmeler,veri tabanları gibi varlıkları veya örgütsel kültür gibi yetenekleri ifade eder.Edvisson ‘a göre pazar varlıkları, insan odaklı varlıklar, entelektüel mülkiyet varlıkları ve alt yapı varlıkları gibi dört bileşenden oluşan değere dönüşebilen bilgidir.Entellektüel sermaye, yenilik, örgütsel tasarım, insan kaynakları uygulamaları yolu ile oluşturulan gelecek değeri olan kaynaklardır. Entellektüel sermaye, işletmelerin bilançosu ile tam manasıyla varılmayan

görülmeleyen varlıkların toplamı olarak tanımlanır ve rekabet üstünlüğü sağlamanın ana yollarından birisidir.

Entelektüel sermaye kavramı tamamıyla yeni bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Kendinden önceki örgütlerin soyut varlıklarının tanımlamasının dışında, ancak bu tanımlamaların tamamını kapsayan, bunun haricinde değeri sonradan ancak entelektüel sermaye adı verilerek anlaşılabilen örgüt kültürü, yönetim felsefesi, iş süreçleri, dış çevreyle ile kurulan ilişkiler (müşteri, tedarikçi, devlet, diğer örgütler, vb.) gibi değerlerin toplamından oluşan bir kavramdır.

İlk olarak 1969 'da John Kenneth Galbraith tarafından kullanılan kavram, sadece insan zekâsı ile oluşan bir unsur şeklinde değil, entellektüel faaliyetlerin tümü olarak ele alınmıştır (Pena, 2002:180). Bu kapsamda düşünüldüğünde , tüm bilgi çeşitlerini içine alan entellektüel sermaye; işletmenin kültürünü, normlarını, değerlerini, grup dinamiklerini, bireylerin yeterlik ve yeteneklerini, kullandığı yazılımları, bilgisayar programlarını ve süreç haritalarını da kapsamaktadır (Ruth ve Bukowitz, 2001: 98).

Entelektüel sermayenin tarihi sürecini gösteren bir takım çalışmalar yapılmış ve bunlar su şekilde ifade edilmiştir; Entelektüel sermaye kavramı,1980 yıllarının başlarında genellikle ticari itibar gibi maddi olmayan varlıklar olarak değerlendirilmiş sonralarda ise bilgi çağının çıkışıyla piyasa değeri ve bilanço değeri arasındaki farka dikkat çekilmiştir.1980 'lerin sonlarında ise entelektüel sermayeyi ifade etmek adına yapı oluşmuş ve ölçme yöntemleri geliştirilmiştir.1990 yılında ilk defa bir yönetici entellektüel sermaye konusunda idareci olarak atanmış,Kaplan ve Norton ise Dengeli Puan Kartı modelini ortaya çıkartmıştır.Bilgi kontrolü aracı kullanılarak işletmelerin entelektüel sermayesi değerlendirilmeye başlanmıştır.Entelektüel sermayenin nasıl ölçüleceğine dair kitaplar piyasaya çıkarılmıştır.1990 yıllarının sonlarında ise entelektüel sermaye kavramı araştırmacılar açısından popüler bir konu haline gelerek birçok konferans, sempozyum ve projelere konu olmuştur.2000 'li yıllarda ise entelektüel sermaye küresel bir anlam kazanmıştır ve dünyanın pek çok yerinde entelektüel sermayenin ölçülmesi, raporlanması ve yönetilmesine dair araştırma ve çalışmalara devam edilmektedir(Petty ve Guthrie, 2000 : 161).

Kısaca özetlenecek olursa entelektüel sermaye kavramı ;

- ✓ işletmelerin bilançosu sayesinde tam manada ulaşılamayan ve maddi olmayan varlıklar bütünüdür.
- ✓ rekabet üstünlüğünü açısından işletmelere devamlılık sağlayacak ana kaynaktır.
- ✓ yönetimi oldukça ehemmiyeteli yönetsel bir sorumluluk taşımaktadır.
- ✓ artması yada azalması entelektüel performans olarak tanımlanabilir ve buda kavramı ölçülür ve görünebilir duruma getirir.
- ✓ işletmenin türüne, büyüklüğüne, yapısına, sahiplerine ve coğrafi yerine bakmaksızın entelektüel sermayeyi ölçmek ve görünür hale getirmek için sistematik bir yaklaşım taşımak giderek önemli bir hal almaktadır(Öge ,2002 : 180).

2.1..ENTELEKTÜEL SERMAYENİN UNSURLARI

Entelektüel sermayeyi meydana getiren unsurlar, aynı konuyu ifade etmesine farklı isimler adlar kullanarak tanımlanmıştır. Dünyada ilk kez entelektüel sermaye hakkında rapor oluşturan Skandia'ya göre "insan" ve "yapısal" iki bileşen entelektüel sermayeyi oluşturur. (Edvinsson, 1997 : 366). Başka bir ifadede ise, entelektüel sermaye unsurlarının insan sermayesi, yapısal sermaye ile müşteri ve ilişkisel sermayenin ilişkisinden meydana geldiği söylenmiştir(Roos ve Roos, 1997 : 416).Dzinkovski (2000) 'nin tanımlamasında ise, entelektüel sermaye unsurları çalışanlar, işletme ve müşteriler şeklinde ifade edilmiştir.(Guthrie, 2001 : 30). Tüm bunlar değerlendirmeye alındığında entelektüel sermaye unsurları, insan, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi olmak üzere üç sınıfta tanımlanabilmektedir.

2.1.1 İnsan Sermayesi

İnsan sermayesi, örgüt çatısı altında olan bireylerin bilgi, beceri, yetenek, tecrübe, sezgi ve tutumları gibi beşeri unsurların tümünü ifade etmektedir. Edvinson ilginç bir betimle yaparak, entelektüel sermayenin ağaca benzediğini ve insanların ise bu ağacın büyümesi için gereken bitki özlerini oluşturduğunu ifade etmiştir (Stewart, 1997 : 94).

İşletmelerin genel olarak hedefi,özünü yenilikçiliğin oluşturduğu insan sermayesini karlı kullanabileceği derecede sahip olmaktır. Bu nedenle insan sermayesini geliştirmek, çalışanların fikrine değer verip iş geliştirmeye yönelik önerilerini dikkate alarak oluşabilir. Bilgi çağı bulunduğumuz çağ ifade ederken ,işletmelerin ana amacının insan sermayesini en verimli biçimde kullanmak olmasını zorunlu duruma getirir. Çatısında bulundurduğu çalışanların taşıdığı bilgi ve yeteneklerden en iyi şekilde fayda sağlamak işletmenin kollektif yetenekleri arasındadır. İnsan sermayesinin bileşenlerini, teknik bilgi (know –how), eğitim, mesleki yeterlilik, bilgi üretimi yönelik ve beceri oluşturmaya dair çalışmalar, girişimcilik ruhu , mucitlik, kabullenen ve reddeden beceriler, değişimcilik ruhu olarak tanımlanmaktadır (Guthrie, 2001 : 35).

2.1.2. Yapısal Sermaye

Yapısal sermaye, işletmenin taşıdığı kurumsallaşmış bilgi teknolojileri, veritabanları, kayıt ve belgeler, yönetim felsefesi, örgüt kültürü ,finansal ilişkiler, patentler gibi tüm bileşenleri kapsamaktadır. İnsan sermayesini performansla yansıtmak için diğer bileşenleriyle beraber yapısal sermayeyi oluşturan işletme yönetimidir. Bu sebeple yapısal sermaye insan sermayesine kıyasla bir tık daha fazla önemli hale gelmektedir(Çıkrıkçı,2002 : 43).Her işletmenin kendi içinde farklılıklar göstermesi göz önünde bulundurularak, örgüt içindeki yapısal sermaye entelektüel mülkiyete dair ve altyapı varlıkları unsurlarından oluşmaktadır(Önce, 1999 : 29).*Entelektüel mülkiyete dair* ; Patentler, telif hakları, dizayn hakları,ticari sırlar , ticari ve hizmet ile alakalı amblemelerdir.*Altyapı varlıkları* ; Yönetim felsefesi, yönetim süreçleri, örgüt kültürü, ağ ve bilgi sistemleri, finansal ilişkilerdir.

2.1.3. Müşteri Sermayesi

Müşteri sermayesi, örgütün müşteri, tedarikçi ve toplumda geri kalan kişiler ile kurulan ilişkisini belirler ve kişilerin örgüte bağlılıklarını gösterir(Aşıkoğlu ve Aşıkoğlu, 1998 : 587).

Stewart “müşteriye sahip olan her şirket müşteri sermayesinde sahiptir” yaklaşımını sunmuş ve bu sermayeyi şirketin unvan değeri, satış yaptığı kişiler ve kurumlar ile devam eden ilişkiler şeklinde ifade etmiştir. Entelektüel sermayenin unsurları arasında değeri en net olarak belirli olan müşteri sermayesidir. Bu sebeple piyasa payı, müşteri tutma ve kaçırma oranları, müşteri başnadüşen kar oranları gibi sayısal göstergeleri takip etmek diğerlerine nazaran daha kolaydır (Stewart, 1997 : 158- 159).

En temel hedefi kâr sağlamak olan işletmelere rekabet avantajı kazandıracak öncül müşteri memnuniyetidir. üretici egemenliğinde olan geleneksel pazarlama anlayışı zamanla müşteri memnuniyetini ve toplumun uzun vadeli çıkarlarını önemseyen anlayışına evrilmiştir. Bu durum müşteri sermayesi kavramının önemini giderek arttırmıştır. Müşteri sermayesinin unsurları; markalar, müşteriler, müşteri sadakati, işletmenin adı, dağıtım kolları, lisanslar, işbirlikleri, istenen nitelikte sözleşmeler, franchising anlaşmalarıdır (Guthrie, 2001: 35).

2.2. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN YÖNETİLMESİ

Piyasada varlığını sürdürebilmek ve rekabet üstünlüğü sağlayabilmek, işletmelerin taşıdığı bilgi alt yapısını geliştirmek ve stratejik değerler oluşturabilecek yönetim felsefesini doğru şekilde belirleyebilmeye dayanır. Bu sebeple değişen formda günümüz yöneticileri, bilgiye odaklanabilme, entelektüel sermaye kullanımını ve yönetiminin gerekliliklerini yerine getirmek zorundadır (Bontis, 1998 : 63).

Bilgi toplumu ekonomisinde rekabet avantajı, şirketlerin maddi ve finansal kaynaklarından çok entelektüel sermayelerini nasıl yönettiklerine bağlıdır. Geleceği gören büyük şirketlerde giderek CEO’ların yanı sıra, entelektüel sermayeyi etkin ve doğru şekilde yönetmekten sorumlu yöneticilerin (CKO-Chief Knowledge Officer) varlığı dikkat çekmektedir (Bontis, 1996 : 40).

2.2.1. Entelektüel Sermayenin Yönetim Süreci

Entelektüel sermaye kavramının örgüt performansını yükselttiği gerçeği dikkate alındığı takdirde, etkin ve doğru yönetilmesi önemli bir konu olarak ele alınmalıdır. Entelektüel sermaye yönetim süreçleri farklı bakış açılarıyla yorumlansada temelde aynı manayı içermektedir. Marr vd. entelektüel sermaye yönetim sürecini şu şekilde açıklar;

- ✓ Entelektüel sermaye değişkenlerini tanımlama,
- ✓ Entelektüel sermaye ve değer oluşturma süreçleri arasındaki ilişkiyi oluşturacak süreçleri belirleme,
- ✓ Entelektüel sermaye ve bilgi yönetimi arasındaki süreci geliştirme,
- ✓ Entelektüel sermaye değişimlerinden sonra performans ölçme,
- ✓ Entelektüel sermaye performansını örgütün içinde ve dışında raporlama (Marr vd., 2003 : 772).

Temel olarak süreci yönetme şekli ifade edilirken aynı zamanda etkin yönetme sürecinin üst aşamalar ile bütünleşmesini sağlayacak bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar;

- ✓ Örgütün kısa ve uzun vadede hedeflerini ve yapmak zorunda olduklarını açıklaması,

- ✓ Örgütün bildiği ve yapacaklarını kararlaştırması,
- ✓ Var olanlarla ile yapılması gerekenler arasındaki boşlukların neler olduğunun belirlenmesi ve giderilmesi için gerekli stratejilerin oluşturulması,
- ✓ Misyona, vizyona, kültüre, çevreye, stratejiye, yapıya ve insan kaynaklarına stratejileri belirlenmesi işletme ile uygunluğunun sağlanıp uygulamaya geçilmesi,
- ✓ Yapılanların doğru yöntemlerle değerlendirilip, gerekli değişiklikleri gerçekleştirerek uygulanması (Yelkikalan ve Ener, 2003 : 33).

Bütün bunlar yapıldığı takdirde, örgütün piyasa değerini hangi özelliklerin yükselttiği, hangilerinden vazgeçilmesi gerektiği ve de korunacak ve geliştirilecek olanlar net bir biçimde ortaya çıkmış olacaktır. Bir işletmede, enformasyon teknolojilerine yatırım yapılarak, yaratıcılık analiz ediyorsa ve bunun katma değerini belirlemek ve entelektüel sermayeyi yönetmek adınagerekli ölçme yöntemleribelirleniyorsa, orada entelektüel sermaye yönetimi var demektir. Ayrıca müşterilerin tatmin seviyeleri ölçülüp özellikler belirleniyor olmasıda entelektüel sermaye yönetiminden söz ettirir(Sanches vd., 2000 : 316).

Entelektüel birikimler aracılığı ile stratejik değer oluşturma fikri ortaya çıktığında işletme yönetimi, bazı yaklaşımlardan birini tercih ederek devam edecektir. Söz konusu yaklaşımlar;

- ✓ Entelektüel sermayeyi vizyon oluşturmak için merkeze koyan yaklaşım,
- ✓ Entelektüel sermayenin kaynaklarını vizyon ve stratejiler ile biraraya getirerek, belirlenen amaçlara en erken sürede ve olabilecek en etkili şekilde varmayı merkeze koyan yaklaşım,
- ✓ Şirketin entelektüel sermayenin etkili kullanımının reklamını yapmak koşulu ile, uzun vadede değer oluşturmayı ve şirketin hisse değerlerini yükseltmeyi merkeze koyan yaklaşım(Sullivan, 1998 :36).

2.3.SAĞLIK KURUMLARINDA ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMI

Sağlık kurumlarının multidisipliner yapısı dikkate alındığında diğer işletmelere kıyasla çevresel etki ve faktörlerden daha yüksek oranda etkineceği söylenebilir. Sağlık kurumlarında, entelektüel sermaye odaklı yenilikçi yönetim anlayışı ile entelektüel sermayenin merkeze alınarak örgütün tamamında sürece dahil edilmesi rekabet üstünlüğü sağlayacaktır. Sağlık kurumları diğer işletmeler ile kıyaslandığı zaman daha çok paydaşa sahip olduğu görülmektedir ve bu durum performans yönetiminin önemini artırmakla beraber zorlaştıracaktır. Ayrıca sağlık kurumlarında, hekim, hemşire ve yardımcı sağlık personeli gibi nitelikli çalışan varlığının zorunlu olması entelektüel sermayenin önemli bir unsuru olan insan sermayesinie dikkat çekecektir. Entelektüel sermayenin önemine dikkat çekmek amacı ile son yıllarda sağlık alanında yapılan bazı araştırmalara değinilecektir.

İtalya ve Avusturya'daki iki kamu hastanesini baz alarak , Habersam ve Piber (2003) 'in yaptığı çalışmada entelektüel sermayenin farkındalığı araştırılmıştır. Vaka analiz methodu kullanılan araştırmada, entelektüel sermayenin sağlık kurumunda algılanabilmesi için bazı ana sorular oluşturulmuştur. Bu çalışma kapsamında öncelikli olarak sağlık kurumunda var olan entelektüel sermayenin derecesini, ikinci olarak entelektüel sermayenin teorigi ve uygulama alanlarının

belirlenmesi ve son olarak ise sistemin ölçülebilirliğini analiz etmek amaçlanmıştır(Habersam ve Piper, 2003).

Hermansson ve arkadaşlarının (2004) sağlık kurumlarında entelektüel sermayenin nasıl modellenebileceğini amaçlayan bir öneri sunmuş ve üç ana bakışın entelektüel sermayenin bir fonksiyonu olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşler ;eğitim, gelişim ve öğrenme görüşü, çalışma ortamı görüşü, hasta görüşüdür. Bu araştırma sonucunda sağlık kurumlarında entelektüel sermayenin ne şekilde modellendirileceği sorusuna cevap olacak bir çerçeve oluşturulmuştur. Aynı zamanda belirlenen üç görüş ile entelektüel sermayenin unsurları alanında literatüre katkıda bulunulmuştur(Hermansson vd., 2004).

Chen ve arkadaşlarının(2005) yaptıkları çalışmada geliştirdikleri yöntemi, S&P 500'e kayıtlı 35 sağlık kurumuna uygulamıştır.Bu yöntemle entelektüel sermaye ve kurumların değer unsurları arasında bulunan ilişkiyi araştırmış ve sonucunda; yenilik, müşteri ve insan sermayesinin, kurumların entelektüel sermaye oluşturmada daha kıymetli unsurlar olduğu bilgisini saptamıştır(Chen vd., 2005:159-176).

Lee ve arkadaşlarının (2007) sağlık kurumlarında entelektüel sermayenin belirsizliğini azaltmak adına yıllık raporlarla ortaya konan entelektüel sermayeyi ölçülebilir duruma getirmek için 108 maddeden 85 'ini ele alarak 6 tane temel sınıf oluşturmuştur. Bunlar, insan sermayesi, hasta sermayesi, bilgi teknolojileri sermayesi, süreç sermayesi, inovasyon(yenilik) sermayesi, stratejik sermayedir. Bu çalışma ile sağlık kurumlarında entelektüel sermaye kavramı netlik kazanmış ve stratejik sermaye beyanı kavramı literatüre kazandırılmıştır (Lee vd., 2007).

Peng ve arkadaşları(2007)'nin Tayvan'da yaptıkları çalışmada sağlık kurumlarının entelektüel sermaye kavramının önemini nasıl değerlendirdiklerini ve kurumda performansı nasıl belirlediklerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonunda, "insan insana hizmet etmek içindir" sloganı ile insan sermayesini özellikle sağlık kurumlarında en önemli sermaye olarak belirlemişlerdir.Ancak Tayvan'daki hastanelerdeki yöneticelerin teknoloji ve bilişim sistemine hizmet ederek organizasyonel sermayeye insan sermayesinden daha çok yatırım yapmayı tercih ettiklerini tespit etmişlerdir(Peng vd.,2007).

Cezlan(2014) 'nın İstanbul'da bulunan sağlık kurumlarında yaptığı çalışmada, insan sermayesi ve ilişkisel sermayenin firma yenilikçiliği üstünde olumlu yönde bir etkinin varlığını tespit etmiştir(Cezlan,2014).

Akgün ve Günay(2021) 'ın Türkiye'de Sağlık Hizmetleri Sektörünün entelektüel sermayesinin etkinliğini etkileyen faktörleri belirlemek amacı ile çok kriterli karar verme modellerine dayalı performans analizlerini değerlendirmiştir.Araştırmada, Borsa İstanbul (BİST)' da işlem gören sağlık kurumlarının yedi yıllık finansal raporları veri olarak kullanılmış ve bu yöntem ile entelektüel sermayenin verimli kullanımı ile kurumsal performans arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda , entelektüel sermayenin etkinliğinin, kurumun performans ölçütlerine göre daha fazla önem taşıyan bir kavram olduğu tespit edilmiştir(Akgün ve Günay, 2021; 3).

3.SONUÇ

Küreselleşen dünyada işletmeler zorlu rekabet ortamında varlıklarını sürdürebilmek için yeni stratejiler geliştirmek ve farklı kaynaklara yönelmek zorunda kalmışlardır. Ögütler rekabet unsurlarının ve özelliklerinin değişmesi ile kar sağlamada ve büyüme gerçekleştirmede etkisi olan maddi kaynakların yetersiz olduğunu farketmişlerdir. İşletmeleri rekabette öne çıkaracak temel unsurların başında maddi olmayan soyut varlıkların önemi her geçen gün artmaktadır. İşletmelerin elindeki en önemli zenginlik kaynağı olan insan gücünün bu anlamda kullanılmak istenmesi de entelektüel sermaye kavramını doğurmuştur.

Entelektüel sermaye kavramı 2000'lerin başında değer kazanmaya başlamış ve bir çok alanda akademik araştırma ve uygulamaya konu olmuştur. Kavramının ortaya çıkışı ile örgüt düzeyinde değişiklikler meydana gelmiş ve işletmelerin elindeki en önemli kaynakların başında personelin olduğu gerçeği benimsenmeye başlamıştır.

Entelektüel sermaye unsurlarını, insan sermayesi, organizasyonel sermaye ve ilişki sermayesi oluşturmaktadır ve bu unsurlar örgütlere rekabet avantajı sağlayarak değerini ve sürdürülebilirliğini belirlemeye başlamıştır. Bu nedenle yönetim hususunda farklı anlayışlar ortaya çıkmış ve personel, altyapı ve müşteri arasında kurulan iletişimin etkililiği dikkate alınmıştır.

Entelektüel sermayenin doğuşu ve etkili bir biçimde idare edilmesi, örgütteki tüm problemlere çözüm getirmeyecektir günümüzde rekabet şartları içinde başarılı olmayı sağlayan en önemli unsurlardan birisidir. olarak gözükmektedir.Güçlü bir rekabet stratejisine sahip olabilmek için sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişin yaşandığı son zamanlarda , bilgi şirketi olmak, etkin yönetimin sağlanması için çaba harcamak, yönetilenlerin de yönetime katılımlarını sağlamak için uğraşmak ve bir işletme kültürü oluşturmak büyük önem taşımaktadır.Bu yönde yapılacak dönüşümün işletmelerde oluşturulması gerekmektedir. Bunu başaran işletmeler gelecekte söz sahibi olacak olan işletmeler arasında yer alacaktır.

İşletme bünyesinde ortaya çıkarılan ve etkin şekilde yönetilen entelektüel sermaye ve bu yolda ilerleyecek yeni yönetim modellerinin gerekliliğini de beraberinde getirecektir. Bu gereksinim bilgi temelli yönetim modellerinin oluşumunu doğurabilir.Bu süreçte uluslararası platformlarda yerini belirlemek isteyen ve ekonomik anlamda gelişim sağlamak isteyen ve Avrupa Birliği uyum sürecini yaşayan ülkemiz açısından da, entelektüel sermaye kavramına değer verilmesi ve bu alanda araştırmaların artmasına destek sağlanması oldukça önem taşıyan bir durumdur.

Sağlık kurumlarının sahip olduğu entelektüel sermaye, taklit edilemez bir bilgi kaynağı olarak değerlendirilir. Bu kaynak kurumun yenilik bakışını ve dolayısı ile performansını etkileyecektir. Sağlık kurumlarının başarıya ulaşması kurumun yenilik performansının artması ile doğru orantılıdır. Sağlık kurumlarında entelektüel sermayenin varlığı personel ve müşterilere bağımlıdır. Bu sebep ile sağlık yöneticilerinin personelin şahsi bilgi ve tecrübelerini artırabilecekleri, kurum içindeki bilgi aktarımını sağlayan ve artıran eğitim

seminerleri ile insan sermayesine önem vermesi gerekmektedir. sağlık kurumları aynı şekilde dış çevre ile ilişki kurmalarını sağlayan ve teknolojik, sosyal ve ekonomik gelişmeleri takip etmeyi sağlayacak olan ilişki sermayesininde verilmiş biçimde idare etmelidir. Müşteriler, tedarikçiler ve rakipler ile güven temelli kurulan iletişimler sayesinde kurumun dış çevresinde uyumlu, yenilikçi bakış getirmesini sağlar.

Yapılan değerlendirmeler netisinde sağlık kurumlarında yenilikçi yönetimin başarı getirmesi için insan ve ilişki sermayesine öncelik verilerek yapılan yatırımların artırılması önerilmektedir. Sağlık kurumlarının bünyesinde bulundurduğu insan sermayesi ve ilişki sermayesini düzenli olarak iyileştiren ve geliştiren bir yönetim bakışı ile entelektüel sermayeyi merkeze alan bir strateji oluşturmaları gerekmektedir. Sağlık yöneticilerinin sahip oldukları ürünler ve hizmetin iyileştirilmesi için; yenilikçi bir örgüt kültürünü benimsemesi, personelin yaratıcılık, motivasyon ve yeteneklerini desteklenmesi, müşterilerle uzun süreli ilişkiler kurması ve yenilikçi yatırımları destekleyecek doğru ortaklıklar kurması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akgün, A.İ. & B. Günay “Entelektüel Sermaye Etkinliğinin Önceliklendirilmesinde Çok Kriterli Karar Verme Modellerinin Kullanılması: Bir Sağlık Hizmetleri Sektörü Örneği”, *Sosyoekonomi*, 29(47), 337-365, 2021.

Akpınar, Ali Talip, “Entellektüel Sermaye Kavramı”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:1, s.51-59 ,2000.

Aşıkoğlu, Rıza - AŞIKOĞLU, Meral , “Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Entellektüel Sermayenin İşletmenin Piyasa Değerine Etkisi”, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: XIV, Sayı:1-2, s.567-595, 1998.

Arıkboga, Ş., “Entelektüel Sermaye“ , İstanbul: Derin Yayınevi, 2003.

Bontis, N. Intellectual capital: an exploratory study that develops measures and models, *Management Decision*, 36/2, 63-76, 1998.

Chen, M. C., Chengand, S.J., Hwang,Y., An Empirical Investigation of the Relationship Between Intellectual Capital and Firms' Market Value and Financial Performance”, *Journal of Intellectual Capital*, Vol.6, No.2, 159-176, 2005.

Cezlan, E.Ç. , “Entelektüel Sermayenin Firma Yenilikçiliği ve Firma Performansına Etkisi: Sağlık İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama”, *Basılmamış Doktora Tezi*, İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler İşletme Yönetimi ABD,2014.

Edvinsson, Leif, “Developing Intellectual Capital at Skandia”, *Long Range Planning*, Cilt:30, Sayı: 3, s.366-373,1997.

Guthrie, J, “The Management, Measurement and the Reporting of Intellectual Capital”, Journal of Intellectual Capital, Cilt.2, Sayı:1, s.24-41,2001.

Hayran, O., Uz, H.,(Ed.) Osman Hayran, Haydar Sur , Sağlık Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi”, Sağlık Hizmetleri El Kitabı, İstanbul:Yüce Yayım, 1998.

Habersam, M. ve M. Piber., “ Exploring Intellectual Capital in Hospitals: Two Qualitative Case Studies in Italy and Austria. “ *European Accounting Review*, Vol:12, No:4:753-779, 2003.

Hermansson, K., Holberg, N. ve Ringquist, A., “Intellectual Capital Reporting in Health Care Centers“ – *The Developing of a Prototype Framework*, Lund University, Lund, 2004.

Lee, A., J. Neilson, J., Tower G., Mitchell Van der Zahn, J-L.W., “Is communicating intellectual capital information via the internet viable? Case of Australian Private and Public Hospitals.” *Journal of Human Resource Costing &Accounting*, Vol:11,No:1,53-78,2007

Marr, B., Gupta, O., Pike, S. ve Ross, G., “Intellectual Capital and Knowledge Management Effectiveness”, *Management Decision*, No: 41/8, 2003.

Önce S, Muhasebe Bakış Açısı İle Entellektüel Sermaye, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1100, Eskişehir,1999.

Öge S, “Entelektüel Sermaye, İşletmeler İçin Yeni Bir Değer”, Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.16, Sayı:5-6: 180,2002.

Pena, I. “Intellectual Capital and Business Start-up Success”, *Journal of Intellectual Capital*, Vol: 3 Number: 2,2002.

Peng, T., Pike, S., Ross, G., “Intellectual Capital and Performance Indicators: Taiwanese Health Sector”, *The Journal of Intellectual Capital*, Vol:8, No:3:538-556, 2007.

Petty, R., Guthrie, J., “Intellectual Capital Literature Review Measurement,Reporting and Management”, *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 1, No. 2: 161,2000.

Roos, G. and Roos, J.. Measuring your company’s intellectual performance.*Long Range Planning*, 30(3), 413-426 , 1997.

Ruth, L. W. ve Bukowitz W. R., “The Yin and Yang of Intellectual Capital Management: The Impact of Ownership on Realizing Value from Intellectual Capital”, *Journal of Intellectual Capital*, Vol: 2, Number: 2., 2001.

Sanches, P., Chaminde, C. ve Olea M. “Management of Intengibles”, *Journal of Intellectual Capital*, C.1 ,:4,2000.

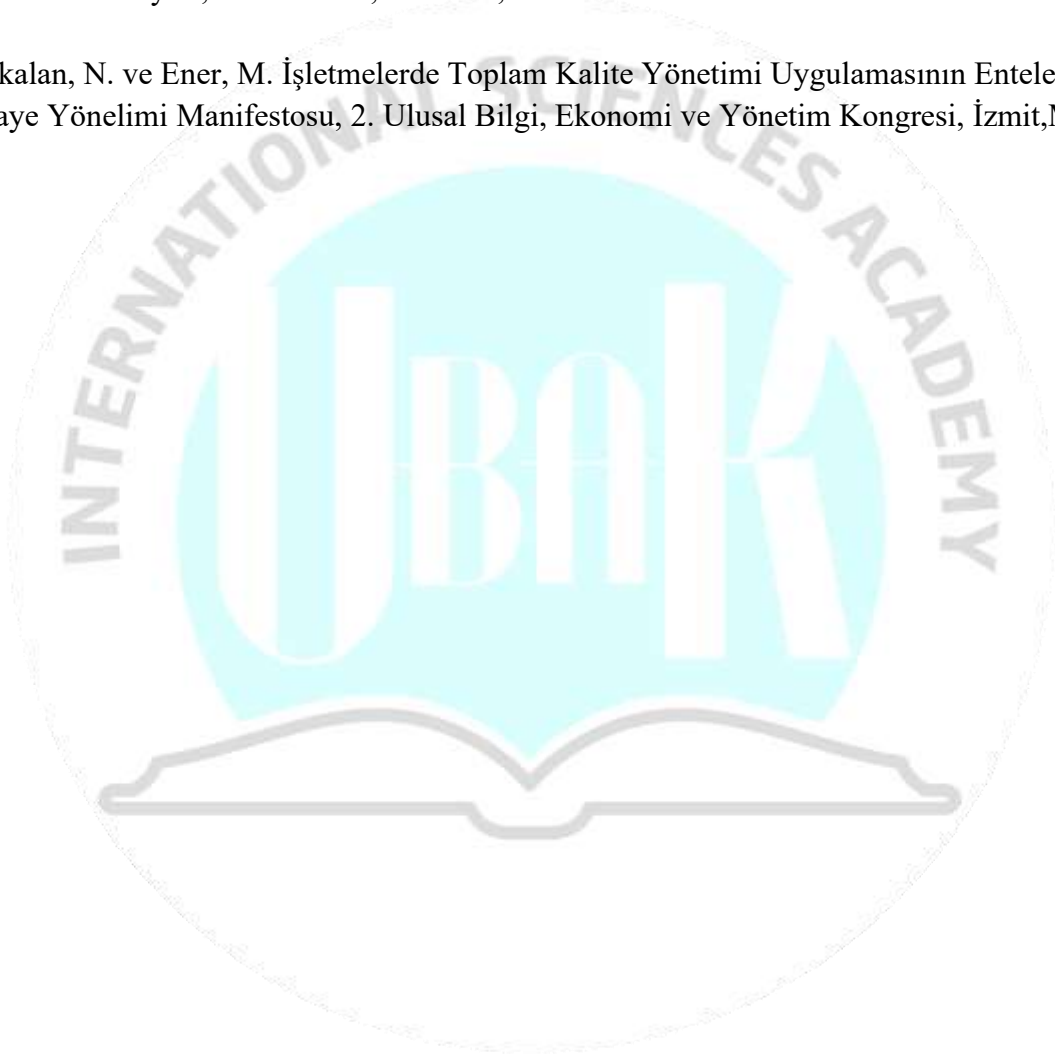
Sullivan, P.H. “Profiting From Intellectual Capital”, Journal of Knowledge Management, Vol. 3. No.2, 1998.

Sürmen, Yusuf Muhasebe – I, Akademi Ltd. Şti. Yayınları, No: 15, Trabzon,2000.

Stewart, Thomas, A., Entellektüel Sermaye Kuruluşların Yeni Zenginliği, MESS Yayın No: 258, İstanbul. (Çev.Nurettin ELHÜSEYİNİ) ,1997.

Yazıcı, Mehmet, Muhasebe Tümleri ve Örgütlenmesi, Mü. İİBF-Nihad Sayar- Yayın ve Yardım Vakfı Yayını, No:439/672, İstanbul ,1990.

Yelkikalan, N. ve Ener, M. İşletmelerde Toplam Kalite Yönetimi Uygulamasının Entellektüel Sermaye Yönelimi Manifestosu, 2. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, İzmit, Mayıs, 2003.

YÖNETİŞİM KAVRAMI VE SAĞLIK SEKTÖRÜ

Dr. Ebru KÖKTEPE KARAHÜSEYİNOĞLU¹

¹Özel sektör ,0000-0002-9794-8310

ÖZET

Küreselleşme ile birlikte tüm dünyayı etki altına alan ve yeni ekonomik düzenin de getirisi ile hayatımıza çok çeşitli yeni kavramlar girmektedir. Bunlardan bir tanesi de yönetim kavramıdır. Yönetim kavramı birden fazla disiplinlerce telafuz edilmesi sebebi ile, pek açık olmayan tanımlamalara sahip olmuştur. Yönetim, özel sektör kavramı da olmasına rağmen son zamanlarda kamu yönetimi kavramı olarak dikkat çekmeye ve kullanımı fazlalaşmaya başlamıştır. Yönetim, toplumda rol alan ortakları dikkate alarak ekonomik, siyasal ve toplumsal paydaşların birbiri üzerindeki etkileri sonucunda ortaya çıkan ve değerlendirme yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple yönetim kavramı birbirinden farklı oyuncuların iletişimi ile meydana gelen süreçler bütünüdür. Yönetim kavramı sivil toplum, özel sektör ve devlet üzere üç boyuta sahiptir. Bu üç boyutunda güçlü olduğu ve zayıf olduğu faktörler nedeni ile, iyi bir yönetim modelinin meydana gelebilmesi için kuvvetli ve zayıf olan bu üç boyutun etkileşimin gerçekleştirilebilmesi gerekmektedir. Kamu yönetimi reform paketinin genel düşünce yapısına da uyumlu olarak sağlık sisteminde reform çalışması Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) olarak hükümet tarafından yayınlanmış ve zaman içerisinde yapılacak çalışmaların genel çerçevesi bu programda çizilmiştir. SDP, Aralık 2003 tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından kamuoyuna duyurulan, kamu yönetimini yeniden yapılandırma anlayışı doğrultusunda sağlık sisteminin tekrardan oluşturulması için başlatılan çalışmaların genel adıdır. Bu projenin hedefi, verilen sağlık hizmetlerinin etkin, verimliliği yüksek ve adaletli bir biçimde düzenlenmesi, finanse edilmesi ve uygulanmasıdır. Bu çalışmalar 2003 yılında başlatılmıştır. SDP yönetim anlayışının sağlık alanına uyarlanmış şekli olması açısından da önem arz etmektedir. Çalışmamız doğrultusunda yönetim kavramı, özellikleri, fonksiyonları ve boyutları açısından ele alınarak tanımlanmıştır. Ayrıca SDP çerçevesinde Türkiye'deki sağlık sistemi yönetim açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Yönetim, fonksiyonları, boyutları, sağlıkta dönüşüm programı.

1.GİRİŞ

Kamu alanlarında ve aynı zamanda uluslararası kurumlarda da, yönetim unsurlarının benimsenmesi son zamanlarda dikkat çeken yönelimlerdendir. Özellikle Avrupa Birliği uyum sürecinde Türk kamu yönetiminin biçimlendirilmesinde oldukça önemli bir katkı sağlamıştır. Bu bakış açısı ile Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) adı altında uygulanan düzenleme ve uygulamalar ile sağlık kurumlarında da yükselen bir anlayış olmuştur.

Kamu kurumlarında etkili ve verimlilik açısından olumsuz değerlendirilen yöntemler nedeniyle sorunların çözülmesi için, küreselleşme ve uluslararası topluluklarında etkisiyle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kamu yönetimi reformları, son yıllarda yönetim anlayışı çerçevesinde yürütülmeye çalışılmaktadır. Sağlıkta dönüşüm kapsamında yapılan yenilikçi

düzenlemelerin sağlık hizmeti sunmada ve vatandaş memnuniyetini arttırmada yönetim anlayışını ortaya koyabildiği kadar başarıya ulaşacağı öngörülmektedir.

Yönetişim kavramı kamu yönetiminde yaygın biçimde kullanılıyor olmasına rağmen anlamı çok net tanımlanmamıştır. Kavramın gelenekçi kullanılışı ve kelime manası “yönetim-idare” ile eş anlamlıdır fakat yönetim mevcut kullanımı ile ‘yönetim’ manasını taşımaktadır. Yönetim kavramı daha çok devlet odaklı yönetim şeklini açıklamaktayken, yönetim kavramı ise yönetim kelimesinden daha geniş ve aktörlerin, süreçlerin ve merkezi yönetimin ilk sırada olmaktan çıktığı diğer aktörlerle eşit olduğu bir durumu açıklamaktadır. Verimlilik, sorumluluk, katılım ve etkinlik artık kamu yönetimi literatüründe yok sayılmayacak ilkelere dendir. Yönetişimin en önemli özelliği; toplumun sahiplendiği, müşteri ve piyasa odaklı çıktı ağırlıklı değişimi hızlandıran yerinden yönetim uygulamaları olmalıdır.

2. YÖNETİŞİM KAVRAMI

Yönetişim kavramı kökeni Kuzey Avrupa’ya uzanan, 17. Yüzyılın başlarında Fransız hükümetinin sivil toplum örgütleri ile anlaşma politikaları sonucunda doğmuş bir terimdir. Sonralarda Latin Amerika ve Afrika’da sık sık yönetim kavramı ekseninde ekonomik ve siyasi gelişmeler meydana gelmiştir (Özer, 2006: 61).

Ekonomik, yönetsel, siyasi ve ekolojik yönetim manasıyla farklı alanlarda kullanılan yönetim kelimesi, günümüzde kullanılan anlamıyla ilk olarak 1989 da Dünya Bankasının “Aşağı Sahra Afrika’sı: Krizden Sürdürülebilir Büyümeye”(“SubSaharanAfrica: From Crisis to Sustainable Growth”) isimli raporunda kullanılmış ve böylelikle kavram ilk defa uluslararası literatürde yer almıştır(Bayramoğlu, 2005: 35). Bu rapor ile Dünya Bankası ilk defa ekonomik bir krizin çözümüne ekonomik reçetelerin dışında, yönetime dair yaklaşımlar ile çözüm getirmeye çalıştığı dikkat çekmektedir.

Refah devletlerinin çökmeye başlaması ile devletlerin sosyo-ekonomik durumları ve görevleri eleştirilmeye başlanmıştır. Devletin yerine getirmesi gereken işlevlerin ne olduğu, ulusal ve uluslararası alanlarda kurulan iletişimin nasıl olması gerektiği ve bunları gerçekleştirmek için yapısal dönüşümün ne şekilde olması gerektiği sorularına; küreselleşme, yerelleşme, özelleştirme ve yönetim kavramları ekseninde cevaplar geliştirilmiştir (Özel, Eren, 2008: 42). Bu doğrultuda devletin rolü değişmiş, yönetime yeni oyuncuların katılması sağlanarak kamu yönetiminde meydana gelen dönüştürme kapsamında iyi yönetim ile halkın kendilerini ilgilendiren kararların alınmasına etkin olarak dahil olması gerektiği fikri oluşmuştur. Böylelikle yönetim kavramının, devlet ile toplum arasında kurulan ilişkiyi, eşit ve karşılıklı bağlı durumda görerek, yöneten ve yönetilenlerden öteye giderek birlikte yönetim kavramının benimsenmesini sağladığı söylenebilir(Bayramoğlu, 2005: 31).

Özel sektör ve kamu yönetiminin her ikisinde kavramı olan yönetişimin son dönemde kamu yönetimi kapsamında varlığı artarak yaygın hale gelmiştir(DPT, 2007 : 4). Uluslararası kuruluşların az gelişmiş ülkelere yönetişimi tavsiye etmeleri ,öneminin yükselmesine neden

olmuştur. Yönetişim kavramı bir çok farklı disiplin tarafından kullanıldığı için hakkında net bir tanımlama oluşmamıştır ve bu konuda farklı yazarların farklı görüşleri mevcuttur.

Yönetişim; örgütün hedeflerinin doğru şekilde gerçekleşmesi için güçlendirilmiş kişilerin, ortak çıkarları şahsi beklentilerinden üstün tutarak davrandığı ,iletişimi, bilgi paylaşımını, güvenilirliği, şeffaflığı kavramış, ortak karar alabilen, duygusal zekâsı yüksek, empatik, sinerjik davranarak gerçekleştirilen örgütsel faaliyetler olarak tanımlanmaktadır(Özer, 2006: 79).Bu tanımlama ile yönetim kavramı kamu örgütlerini ve işletmeleri kapsamaktadır.

Yönetişim, sektör açısından değişik anlam ve uygulama metotları taşıyabilir.Yönetişim kavramı; kamu yönetimi, özel sektör ve sivil toplum örgütlerini kapsayan karmaşık bir sistemin kendi aralarındaki iletişim ağını ve karşılıklı olarak gelişen etkileşimi tanımlamak için kullanılabilir. Yönetişim, merkezi ve yerel yönetim kuruluşlarının dışında, sivil toplum örgütleri, özel girişimciler ve kar amacı taşımayan kurumlarında içine alan geniş bir paydaş kitleyi yönetime katmayı mümkün kılmaktadır(Eryılmaz, 2007: 27).

2.2. YÖNETİŞİMİN ÖZELLİKLERİ

Yönetişim kavramı çok açık bir tanımlamaya sahip olmadığından, kavramın özellikleri de yorum ve kaynaklar doğrultusunda farklılık gösterebilmektedir.Literatürde bazı başlıklar altında toplandığı görülmüştür ve bunlar ; şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, cevap verebilirlik ve etkinlik kavramlarıdır(Özer ,2006: 79).

2.2.1. Açıklık

Açıklık ilkesi yönetim açısından genel olarak şeffaflık ile aynı manada kullanılan fakat daha kapsamlı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır(DPT, 2007: 6). Açıklık kamu yöneticilerinin aldıkları kararları tüm süreçleri ile ortak paydaşlara açık ve görünür şekilde sunmasıdır(Toksöz, 2008: 18). Bilginin somutluğu, ulaşılabilir olması ve anlaşılabilirliği , uygun zamanda, eksik olmadan doğru şekilde aktarılmasını sağlayacaktır. İyi yönetişimin prensiplerinin sunulduğu Avrupa Birliğince sunulan Beyaz Rapor kapsamında Avrupa Birliği kurumlarının ve bağlı ülkelerin halk tarafından anlaşılabilir bir dil tercih etmesi gerektiğine dikkat çekilerek güveninin artacağı öne sürülmüştür. Bu çerçevede açık bir yönetim şekli , vatandaşın kamusal bilgi ve verilere ulaşabilir olması hizmetlere ulaşabildiğini ve karar safhalarına katılabildiği bir yönetimi modelini ifade edecektir (DPT, 2007: 6).

2.2.2. Hesap Verebilirlik

Hesap verebilirliği, kamu gücüne sahip olan kişilerin vatandaşların beklentilerine cevap verme zorundalığı yada bir kişinin yaptığı işler nedeni ile başka bir otoriteye açıklama yapması, performansını bildirmesi olarak tanımlamak mümkündür. Aynı doğrultuda kişinin sorumlu olduğu vazifeyi nasıl yerine getirdiğini belirtmesi ve ispat etme zorundalığı olarak da ifade

edilebilmektedir(DPT, 2007: 13–14). Hesap verilebilirlik ilkesi siyasi, idari ve hukuki hesap verebilirlik olarak üç aşamada değerlendirilebilir.

Siyasi Hesap Verebilirlik: siyasetçilerin seçim yolu ile topluma ve bakanların kendi bakanlıklarının icra ettiği işler nedeni ile parlamento da hesap vermelerini ifade etmektedir. Dolayısıyla hesap vermelerini anlatmaktadır. Siyasi hesap verebilirliğin gerekleri; seçimler, seçim reformları, siyasi otorite, resmi evraklara ulaşım sayesinde denetlenebilirlik, kuvvetli bir sivil toplum örgütleri, seçilenlerin halka yakın olması ve yerel seviyede katılımın artmasıdır.

İdari Hesap Verebilirlik: bürokratların üstlerinin kontrolünden geçmesi ve bütün sistemin seçim aracılığı ile yoluyla topluma hesap vermesi olarak ifade edilmektedir. Ayrıca tüm kamu kurum ve kuruluşlarının teftiş kurulları veya dış denetim kuruluşları aracılığı ile üstlerine hesap vermesini anlamına da gelmektedir(DPT, 2007: 14).

Hukuki hesap verebilirlik: Tüm yargı organlarını da kapsamakla birlikte da dâhil olmak üzere devletin tüm elemanlarının kararlarına ve fiillerine karşılık yargı yolunun daima açık olmasıdır. Hükümet yetkilileri, yürüttükleri tüm işlerde yasalar aracılığı ile hesap vermek zorundadır. Bilgi teknolojilerinin gelişimi ile, vatandaşların kamusal belgelere ulaşımının kolay hale gelmesi hesap verebilirliği arttırmıştır (Samsun, 2003 : 21).

2.2.3. Cevap Verebilirlik

Ülke vatandaşlarının, karşılıklarına çıkan problemlerin giderilmesinde kamu veya özel sektörde çalışan yetkililerden gereken yardımı alabilecek olması anlamını taşır. Modern bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte vatandaşların, isteklerinin minimum maliyetle giderilmesi açısından hesap verebilen şeffaf kamu hizmeti taleplerinde artış olmuştur.

İyi yönetişime geçişte girdi ve harcama merkezli gelenekçi modellerin dışına çıkarak sonuç ve getirileri hedef alarak ilerlemek, politika planlaması yaparken bürokratik yaklaşımlardan ziyade cevap verebilirliği yüksek bir modele yönelmek ve beklentileri göz ardı ederek tepkileri dikkate almak ehemmiyet kazanmıştır. Kamu idareleri tüm bu faktörlere cevap verebilmek için, daha gelişmiş iletişim ve geri bildirim, değerlendirme mekanizmalarını amaçlayan yeni teşvik sistemlerine ihtiyaç duymaktadır.

2.2.4. Katılımcılık

Katılımcılık vatandaş ve sivil toplum kuruluşlarının devletin politika oluşturma, uygulama ve denetleme süreçlerinde etkin olmasını ifade eden bir kavramdır ([DPT], 2007:17). Son zamanlarda devlet ile vatandaş arasındaki ilişkide yaşanan kopmalar ve kişilerin siyasi gelişmeler karşısındaki duyarsızlığı sebebiyle katılımcılık kavramının artırması gerekliliği daha çok gündem oluşturmaktadır. Bu doğrultuda katılımı sağlayacak olan yasal ve kurumsal zeminde temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye doğru ilerlenmelidir. Vatandaş yönetilen” olmaktan, aynı zamanda bir “paydaş” konumunda varlık göstermelidir. Bununla birlikte halka yakın olan merkezi idareciler yerel düzeye geçirilerek katılımcılık desteklenmelidir(DPT, 2007 : 18).

2.2.5. Etkinlik

Etkinlik, kısaca sonuca varmak için gösterilen başarıyı ifade etmektedir. Aynı zamanda vizyon sahibi olma, etkili kaynak harcaması, yeterli teknik altyapı, vatandaşların endişelerine duyarlılık gösterme, endişelerin dile getirilebilir ve çözüm sunulduğu bir alan oluşturmak gibi bir takım kriterler ile belirlenir. Yönetişim sürecinde etkinlik faktörü sivil toplum kuruluşları, özel sektör, devlet ve vatandaşın beraber yönetim mantığı ile birlikte yol almalarını tavsiye eden bir bakış açısını benimsemektedir. Böylelikle, yönetişimin etkinliği, kamu kuruluşlarının performansının yanı sıra, özel sektör, sivil toplum örgütleri ve çalışma biçimlerine ve çözüm üretme yöntemlerine de bağlı olmuş olur. Başka bir ifade ile etkinlik ilkesi yönetişim içerisinde yer alan tüm oyuncuların birlikte işbirliği içinde davranması gerektiğini öneren bir terimdir (Soylu, 2003: 78–80).

2.3. YÖNETİŞİMİN BOYUTLARI

Özellikle küreselleşme kavramının etkisiyle günümüzde yönetişim, kamu kuruluşlarında verilen hizmetin yeni bir yönetim bakışıyla icra edilmesi gerektiği görülmektedir. Bu doğrultuda, toplam kalite yönetimi ve müşteri merkezli yönetme şekli gibi modellerin kamu kuruluşlarınca benimsenmesi yeni yönetim bakışına yönelimi göstermektedir (Şimşek, 1997: 184-187). Yönetişim sadece ulusal anlanda değil aynı zamanda uluslararası alanda da yönetim süreci içerisinde varlığını göstermektedir. Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya ekonomik formu, IMF, Avrupa Birliği gibi kurumlar küresel ekonomik yönetişimin baş aktörleri olarak sayılmaktadır. Bu kurumlar çok uluslu şirketlerle beraber global yönetişimin lider aktörleri ile ulusal devletler üzerinde güçlü bir siyasal etki oluşturmuşlardır (Brown, 2002: 37-38).

Yönetişimin siyasal, yönetsel ve sistemsel olmak üzere üç boyutu vardır. *Yönetişimin Siyasal boyutu*, vatandaşların mümkün olabilecek tüm katmanlarda ve şekilde yönetim ve siyasi açıdan karar verme aşamalarına katılmasını tanımlar. Böylelikle devleti şekil olarak demokratikliğin daha ilerisinde bir anlayışa taşır. *Yönetişimin yönetsel boyutu*, etkin, bağımsız, şeffaf hesap verebilir ve denetlenebilir bir kamu hizmetine atıfta bulunmaktadır. Bu doğrultuda yönetişim kavramı, kamu kurumları yönetimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını da içine alan karmaşık bir sistemi ifade eder ve kendi aralarında oluşan ilişkilerden dolayı bir iletişim ağı ve karşılıklı etkileşimleri tanımlar. *Yönetişimin sistemsel boyutu*, resmiyetteki ve hukuk açısından süreçlerde meydana gelen ve hükümetten daha geniş bir yapıyı öngörmektedir. Yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve özel sektör gibi oyuncuları sisteme katan ve devletin sahip olduğu gücü ve yetkiyi bu oyunculara dağıtımını ifade eden boyuttur.

2.4. SAĞLIK KURUMLARINDA YÖNETİŞİM KAVRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Sağlık kurumlarında ortaya çıkan hizmeti modern toplumun en dinamik politika unsurlarındandır. Sağlık sektörü, kamusal istekleri yerine getirmek adına aktif olarak yenilikçi

yönetimsel kurumlar, uzmanlıklar ve hizmetler sunarken pek çok zorluk ile karşı karşıya gelmektedir. Küresel ekonomik kriz, kemer sıkma politikaları, demografik değişiklikler, bitirilemeyen eşitsizliklerin yarattığı baskılar reform konusunda benzer yaklaşımların Avrupa genelinde kabul edildiği görülmüştür. Yeni yaklaşımlar sağlık sektöründe yükselen maliyetler, hizmet kalitesi ve hizmete ulaşılabilirlik gibi temalarda farklı lar açılım getirmiştir (Kuhlmann vd., 2015: 3).

Multidisipliner alan olan sağlık hizmetleri politikası değişik manalar ve gruplar tarafından değişik manalar katılarak kullanıldığı için politika ve yönetim arasında bulunan farkı ifade etmek gerekebilir. Sağlık politikası politika uygulayıcısı tarafından, sağlık sistemini geliştirmek ve güncellemek toplumun sağlığını korumak ve tedavi etmek için yapılması gereken kuralları kapsayan ve de buna bağlı olarak sağlık finansmanı, sağlık hizmeti sağlama, sağlık sektörü politikası ve yönetişiminide içine alan geniş bir kavramdır(Blank ve Burau,2013). Bundan dolayı sağlık politikası sadece sağlık hizmetleri sistemini değil aynı zamanda sağlık politikalarının yapım Safalarını da kapsamaktadır. Sağlık alanında yönetim ise klasik yönetim olgusu olarak kullanılmaktadır(Hughes, 2013: 228). Yönetim ve yenilikçiliği birleştirme çabası olarak da yönetişimi ifade edebiliriz(Kuhlmann vd., 2015: 4).

Yönetişim kelimesi yeni bir anlayışın ürünüdür, kamuda veya özel sektörde performans yönetimi, hesap verilebilirlik ve liderlik olguları ile birlikte sentezlenerek bir yönetim olgusu olarak tanımlanabilir. Bundan dolayı sağlık sektöründe hükümetin makro seviyedeki düzenleyici gücü daha alt sevilere aktararak daha kaliteli ve güvenli bir sağlık hizmeti sunmayı hedefler sağlık yönetişimi. Bu açıdan yönetim kavramı bir bakıma politika uygulaması gibide görülebilir.

Son zamanlarda sağlık sektöründe devletin üstlendiği profil değişiklik göstermektedir. Devletin gelenekçi rolü, sağlık hizmetlerinin üretim ve finansman araçlarını kapsamaktadır. Gelenekçi yaklaşımı benimseyen devlet, sağlık hizmetini tekelden yöneterek veya hizmeti direkt üretmeye geçerek vazifesini gerçekleştirmektedir. Devletin rolü ve kamu yönetimi bakışında meydana gelen değişmeye bağlı olacak şekilde devletin genel ilkeleri belirlemesi ağırlık kazanırken, koruyucu sağlık hizmetleri devlete, tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri piyasaya ekonomisine bırakılmaktadır.

Sağlıkta Dönüşüm Programı da böyle bir dönemde ortaya konmuştur. Yönetişim anlayışı ve ilkelerinin bu programa da etki ettiği görülmektedir. Reformun genel anlayışı olan devletin hizmet sunucu olmaktan ziyade planlama ve koordine etmesi yönetim modelinin ana unsurunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda projenin uzun vadedeki hedefinin, kamunun sağlık hizmet sunucusu olmaktan çıkarak planlayıcı ve denetleyici bir pozisyona geçmesi olarak ifade edilmiştir. Kamu sigorta kurumlarının elinde bulunan sağlık hizmet sunucularının Sağlık Bakanlığı çatısı altında toplanması, bu düşüncenin ilk aşamasını oluşturmuştur. Program kapsamında tek çatı altında toplanan kamu sağlık hizmet sunucularının daha özerk bir yapı haline getirileceği planlanmıştır.

Sağlıkta dönüşüm programının ilkeleri ve bileşenleri incelendiğinde planlayıcı ve denetleyici bir sağlık bakanlığı, sigorta kurumlarının tek çatı altına alınması, herkesin eşit sağlık hizmetine

ulaşması, sağlık hizmet sunucularının özerk bir yapıya kavuşturulmasının amaçlanması, sağlık kurum ve kuruluşları açısından yeni yapıların kurulacağı, sağlık bilgi sistemi, insan merkezli, etkin, verimli, yerinden yönetim anlayışıyla vatandaşa daha yakın bir hizmet anlayışının hâkim olacağı ifade edilmesi, yönetişim ilkelerine verilen önemi ortaya koymaktadır.

Türkiye’de sağlık sistemi, yakın zamana kadar, devlet hastaneleri, SSK hastaneleri, üniversite hastaneleri, özel hastaneler ve sağlık ocaklarından meydana gelen bir sistem dayanır, sistemin finansmanı devlet bütçesinden ayrılan paylar ile beraber Emekli Sandığı, SSK, Bağ-Kur ve Yeşil Kart’tan oluşan bir sosyal güvenlik ve sosyal yardım sistemi işletiliyordu. Sistemin devam etmesinde özel sağlık sigortalarının ve kişisel harcamaların payı daha düşüktür.

Sağlıkta Dönüşüm Programı temelde dört ana başlık altında toplanmaktadır. Programın ilk ayağı herkesi kapsam altına alacak bir genel sağlık sigortası sisteminin geliştirilmesi ve bu bağlamda sosyal güvenlik sisteminin tekrar dizayn edilmesidir. Bu kapsamda, Türkiye’de faaliyet gösteren bütün sağlık güvence sistemleri Emekli Sandığı, SSK gibi kurumlar Sosyal Güvenlik Kurumu çatısı altında bir araya getirilerek Genel Sağlık Sigortası oluşturulmuştur. SDP ‘da Genel Sağlık Sigortası değişimi temel başlık olarak görülmektedir. Sağlık hizmetlerinin sunumu ve finansmanın birbirinden ayrılması kurumların etkinliğini arttırmıştır. Genel Sağlık sigortası sisteminde 2012 yılı ile birlikte neredeyse nüfusun tümüne hitap eden bir pozisyona gelerek hizmette eşitlik ve kapsayıcılık anlamında ehemmiyetli bir düzeye çıkmıştır.

İkinci ayağını, geçmişte “sağlık ocakları” çatısı altında yürütülen birinci basamak sağlık hizmetlerinin yeniden yapılandırılması oluşturmaktadır. Üçüncü ayağını, ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşlarında “sağlık işletmesi” modelinin uygulamaya geçirilmesi, dördüncü başlığını da Sağlık Bakanlığı merkez teşkilatının yeniden yapılandırılarak “düzenleyici” işlevlerle sınırlandırılması oluşturmaktadır. Böylece, sağlık hizmetlerinin yürütülmesini sağlayan mevcut kamu örgütlenmesi köklü bir değişime uğratılmaktadır.

3.SONUÇ

Globalleşmenin getirmiş olduğu değişen ve gelişen teknolojinin artan insan ihtiyacının kamu hizmetleri sunumu açısından değişime zorladığı açıktır. Dönüşen dünyada, ülkelerin geçmiş uygulamalara bağlı kalarak kamusal yönetimi alanını geliştirmesi ve toplumun beklentilerini giderecek hizmetleri üretmesi pek mümkün değildir. Yönetişim anlayışının sahip olduğu ilkelerin hayata geçirilmesi de bu açıdan önemli olmaktadır. Dünya genelinde yönetim anlayışının yansımalarının görüldüğü alanlardan birisi de sağlık sektörüdür. 1990’ların başından itibaren uluslararası kuruluşların etkisi ile sağlık sektörü reform çalışmalarında yönetim kavramının izlerini görmek mümkün olmuştur.

Nitekim 2003 yılında uygulamaya koyulan Sağlıkta Dönüşüm Programı’nda ortaya konan ilkelerin 1990 sonrasında ele alınan politikalar ile uyumluluk gösterdiği ifade edilebilir. Bu kapsamda SDP bileşenleri incelendiğinde yönetim anlayışının Türk sağlık sektörüne

yansımaları olduğu ortaya çıkmaktadır. SDP kapsamında sağlık hizmetlerinde meydana gelen; verimlilik ve etkililiğin yükselmesi, hizmet alan vatandaşın talebine öncelik sağlanması, kamuda rekabetin varlığı, kamunun hacminde küçültmeye gidilmesi, hizmet sunucularının özelleşmesinin amaçlanması gibi uygulamalar yeni yönetim modellerinin ve en çokta yönetim kavramının unsurlarına uygun bir görünüm arz etmiştir.

Yönetişim merkezli gerçekleştirilen yenilikler daha katılımcı, daha şeffaf ve insan hak ve özgürlüklerine saygı gösteren bir kamu yönetimi ile kamu hizmetlerinin adil, etkili ve verimli, hızlı, kaliteli sunumu ana hedef olarak belirlemiştir. Bu bakımdan yönetişimin, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve toplumsal kalkınmayı ve kurumsal gelişmeyi sağlayan kuvvetli bir devletin varlığına fayda getireceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bayramoğlu, S. Yönetişim Zihniyeti, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Blank, R. H. And Burau, V.İ Comparative Health Policy, Fourth edition (Basingstoke: Palgrave Macmillan) ,2013.
- Brown, J. (“Yönetişim Ya Da Neo-Liberalizmin Siyasi Düzeni”, Birikim, , Çev. Tuvana Gülcan, İstanbul: Birikim Yayıncılık, 158, 2002.
- Dpt , Kamuda İyi Yönetişim, Dokuzuncu Kalkınma Planı Dpt Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Rapor No: 674, Ankara: Dpt Basımevi,2007.
- Eryılmaz, B. (Kamu Yönetimi, İstanbul: Erkam Matbaası,2007.
- Hughes, O. E. ,Kamu İşletmeciliği ve Yönetimi, (Çev.) Buğra Kalkan, Bahadır Akın, Şeyma Akın, Ankara, BigBang Yayınları,2013.
- Kuhlmann, E., Blank, R.H., Bourgeault, I.L., Wendt, C. ,Healthcare Policy and Governance in International Perspective, (Ed.) KUHLMANN, E., BLANK, R.H., BOURGEAULT, I.L., WENDT, C. The Palgrave International Handbook of Heathcare Policy and Governance, UK: Palgrave,2015.
- Özel, M.- Eren, V. ,Devletin Dönüşümü Ve Yeni Dönem Kamu Yönetimi, Konya: Çizgi Kitabevi,2008.
- Özer, M.Akif, ”Yönetişim Üzerine Notlar”, Sayıştay Dergisi, 63, S.62, Ankara: Sayıştay Yayınları, 2006.
- Samsun, N. ,Hesap Verebilirlik ve İyi Yönetişim, *İyi Yönetişimin Temel Unsurlar* .Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayını, 18-31, 2003.
- Soylu, Hülya “Etkinlik Ve İyi Yönetişim”,*İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği Ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı,78-79, 2003.

Şimşek, H., “Pozitivizm Ötesi Paradigmatik Dönüşüm Ve Eğitim Yönetiminde Kuram Ve Uygulamada Yeni Yaklaşımlar”, Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 3(L):97-109,1997.

Toksöz, F. *İyi Yönetişim El Kitabı*. İstanbul: TESEV Yayınları,2008.

SAĞLIK KURUMLARINDA PROJE YÖNETİMİ**Dr. Ebru KÖKTEPE KARAHÜSEYİNOĞLU**

0000-0002-9794-8310

Furkan KARAHÜSEYİNOĞLU

Munzur Üniversitesi - 0000-0003-1641-2387

ÖZET

İnsanlar hedeflerine ulaşabilmek için faaliyetlerini her zaman bir plan dâhilinde yürüterek başarılı olmuşlardır. Aynı durum işletmeler içinde geçerlidir. İşletmeler amaç ve hedeflerine ulaşabilmek için kaynaklarını etkin ve verimli bir şekilde yönetmeli ve kullanabilmelidir. Süre ve maliyet açısından kısıtlı faaliyetlere sahip olan projelerde, ancak etkin bir planlama ile kaynakların verimli bir şekilde kullanımı ve yönetilmesi sağlanabilir. Proje yönetimi işletmelerde belirsizlikleri minimuma indiren ve projeyi oluşturan tüm faaliyetleri en ince ayrıntısına kadar hesaplayan bir yönetim sistemidir. Aynı zamanda işletmelerin beklenmeyen durumlar karşısında alması gereken kararlarda da yardımcı olacaktır. Proje yönetimi, başlangıç, planlama, icra, izleme ve denetim ve bitirme süreçlerinin bütünleştirilmesinden oluşur. Proje yönetimi teknikleri, tüm bu özellikleri ile büyük ölçekli projelere ışık tutacağı gibi yeni yatırımların kuruluş aşamasındaki belirsizliği de ortadan kaldıracaktır.

Bir sağlık kurumu yöneticisi, sağlık hizmetlerinin sunumuna yönelik olarak birçok operasyonun yönetiminde rol alır. Bu olağan işlerinin yansısı, sağlık yöneticileri sıra dışı ve özgün olan ve belli bir zaman dilimi içerisinde belli amaçları gerçekleştirmek üzere tasarlanmış projelerin içerisinde de yer alabilirler. Projeler, yeni ürünler ve hizmetler yaratmak amacıyla yürütülen geçici çabalarlardır. Bu tip rutin olmayan faaliyetlerin tipik örnekleri; belirli bir tarihe kadar bir hastanenin yeni bir yere taşınması veya değişen talebi karşılayabilmek için bir polikliniğin yenilenmesi olabilir. Böyle projelerin maliyetleri göze çarpacak boyuttadır. İstenen sonuçlara ulaşabilmek için dikkatle planlanması ve koordine edilmesi gereken çok sayıda faaliyeti kapsarlar.

Bu çalışmamızda, proje kavramı tanımlanmış, sahip olduğu bir takım özellikleri ve sınıflandırılması incelenmiştir. Ayrıca, proje yönetimi kavramı tanımlanmış, tarihi gelişim sürecine değinilerek proje yönetiminde kullanılan yöntemler avantaj ve dezavantajları ile birlikte incelenmiştir. Tüm bu bilgiler doğrultusunda proje yönetimi kavramının sağlık kurumlarında önemine dikkat çekilerek sonuç ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Proje, proje yönetimi, proje yönetim teknikleri.

1.GİRİŞ

Son zamanlarda , bilgi seviyesinin yükselmesi ile projeler karmaşık bir hal aldığından, proje yönetimi teknikleri önem kazanmıştır. Karmaşık projelerin kontrol edilebilmesi ve gerektiğinde güncellenmesi için proje yönetimi kavramı dikkat çekici olmuştur. Özellikle sağlık sektörü gibi kritik sektörlerde hizmet veren kurumların modern bilgi işlem altyapısının oluşturulması zorunlu hale gelmiştir. Planlı hareket edilmediği takdirde bilgi işlem altyapısı oluşturma süreçleri personel, zaman ve para kaynaklarının doğru kullanımı gerçekleştirilmemiş olacaktır.

Projeler bir organizasyonda stratejilerin belirlenmesi ve faaliyete geçirilmesi açısından fazlası ile önemlidir. Projeler örgütlerde süreç, hizmet ve ürünler açısından organizasyonel odaklanmayı getirir. Proje yönetiminde oluşacak başarısız girişimler örgüt stratejik yönetimini negatif yönde etkileyecektir ve başarıya ulaşmak için projeler operasyonel ve stratejik gereksinimler dikkate alınarak kurulmalıdır(Cleland, 2004: 3).

Günümüzde, küçük orta ve büyük tüm işletmeler, hükümetler, sivil toplum örgütleri başarıya ulaşabilmek için modern proje yönetimi ve proje yönetim tekniklerini kullanmaya yönelmişlerdir. İş dünyasında bireyler etkili proje yöneticisi olmak ve değerli bir proje takımında yer almalarının rekabet dünyasında çok önemli olduğunu farkındadırlar. Proje yönetim kavram ve tekniklerini anlamak her bir çalışanın proje performansını geliştirme ve projelere katılmalarına yardımcı olacaktır (Maley, 2012: 1).

Son yıllarda meydana gelen seri değişim ve gelişmeler sonucunda proje yönetimi kavramı işletmelerin ana odak noktası haline almıştır. Proje yönetimi konusunda çok sayıda çok sayıda çalışma yapılmış farklı ve yeni bir çok model ve teknik geliştirilmiştir ve bu doğrultuda kavram hakkında eğitim verilmesine de dikkat çekildiği görülebilmektedir.

Faaliyetleri daha seri, belirlenen zamanda ve etkili bir biçimde yapabilmek için geliştirilen proje yönetiminin, günümüzde birçok uygulama alanı bulunmaktadır. Yatay ilişkilerin fazla olduğu ve bölümler arasındaki ilişkilerin ve iş ortaklıklarının zorunlu bir hal aldığı sağlık kurum ve sağlık kuruluşları bunlardan birisidir.

2.PROJE KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

Proje kavramı en basit tanımı ile “belirli amaçlar için belirli zaman içinde bir seferliğine yapılan ve benzerleri olmayan çalışma” olarak tanımlanabilir. Özel, yeni bir ürün veya hizmeti meydana getirmek için oluşturulan başlangıcı ve bitişi olan geçici çalışmaya proje denir(Project Management Institute,2003). Kompleks, rutin olmayan, bir defaya mahsus, zaman, bütçe, kaynak ve performans spesifikasyonları ile sınırlı, belirli müşteri ihtiyaçlarını karşılayacak çabadır proje (Gray ve Larson, 2003).

Yapılan tüm bu tanımlamalar dikkate alınacak olursa proje kavramı için belli özellikler sıralayabilir.Bunlar :

- ✓ Projeler, ihtiyaç sonucu ortaya çıkar ve bu ihtiyacı karşılamayı amaçlar
- ✓ Projelerde, sorunlar hedeflere, hedefler ise faaliyetlere çevrilir.

- ✓ Projenin içinde olduğu çevre, ürünün veya hizmetin hitap ettiği kitle, kamu otoritesi, finansal kuruluşlar ve çevresel şartlar bildirilmelidir.
- ✓ Proje yeri belirlenmiş olmalıdır.
- ✓ Var olanı değiştirmeyi hedeflemeli, alışılmışın dışında, basitlikten uzak ve farklı olmalıdır.
- ✓ Kendine has olmalıdır.
- ✓ Başlama ve bitiş zamanı belli olmalıdır.
- ✓ Kaynaklar sınırlı oluşmalıdır.
- ✓ Planlaması önceden belirlenmiş olmalıdır.
- ✓ Kaynak ve bütçe ihtiyaçları belirli olmalıdır.
- ✓ Proje başlangıcında tespit edilmiş kriterler doğrultusunda değerlendirilebilir olmalıdır.
- ✓ Proje doğrultusunda oluşan sonucun açık bir kullanıcı kitlesi olmalıdır.
- ✓ İnsan ve işgücüne sahip olmalıdır (Heyworth, 2002; Method 123, 2003).

2.1 .Projelerin Sınıflandırılması

Projeler büyüklükleri, yürütücü kuruluşları, amaçları, üretime sağladıkları katkı şekilleri, ürettikleri mal ve hizmetin bulunduğu sektöre ve niteliklerine göre sınıflandırılır.

Büyüklükleri açısından: Büyük, orta ve küçük ölçekli projeler

Yürütücü kuruluşları açısından: Kamu , özel sektör ve karma

Amaçları açısından: Kar amacı güden, kar amacı gütmeyen ve araştırma projeleri

Üretime sağladıkları katkı açısından: Altyapı ve doğrudan üretken projeler (altyapı projeleri de ekonomik (karayolları, demiryolları, havaalanları, limanlar vb. projeler) ve sosyal (eğitim, sağlık, konut v.b. projeler) altyapı projeleri olmak üzere ikiye ayrılır)

Yer aldığı sektör açısından: Sektör bazında tarımsal projeler, imalat sanayi, ulaştırma-haberleşme, madencilik, eğitim, sağlık projeleri v.b. şeklinde sınıflandırılabilen gibi, gıda, tekstil, karayolu, demiryolu, havayolu v.b. şeklinde alt sektör bazında da sınıflandırılabilir.

Nitelikleri açısından : Etüt projeleri, yeni yatırım projeleri, yenileme projeleri, kapasite artırma projeleri, tamamlama projeleri, iyileştirme projeleri ve ar-ge projeleri olmak üzere sınıflandırılabilir (Spinner, 1997, 6).

3.PROJE YÖNETİMİ KAVRAMI VE GELİŞİMİ

Proje yönetimi literatürde birbirinden farklı bir çok tanımlama ile dikkat çekmektedir. Bu tanımlamalardan bir kaçını incelersek; Proje yönetimi, örgüt elemanlarının gereksinimleri ve

beklentilerinin karşılanması için proje etkinliklerinin planlanması ve yönetilmesinde bilgi, yetenek, araç ve metotların uygulamaya geçirilmesidir. Proje yönetimi, önceden belirlenen hedef, kapsama alanı, zamanı , kalite ve memnuniyeti sağlamak maksadı ile proje süresince mevcut kaynakların planlanması, yönetimi ve koordinesinin gerçekleştirilmesidir. Proje yönetimi, başlama evresi , planlama süreci , uygulama , denetleme ve sonlandırma safhalarında meydana gelmektedir . Özetle proje yönetimi, “belirlenen işi en uygun zamanda, uygun maliyet ile, amaçlanan kalitede gerçekleştirmek” anlamına gelmektedir.

19. yüzyılın sonlarına doğru karmaşık hal alan iş ortamlarıyla şekillenen ve değişen yönetim prensiplerini evrim geçirmesi modern proje yönetimi tekniklerini doğurmuştur. Özellikle büyük ölçekli devlet projeleri , söz konusu tekniklerinin gelişmesine öncü sebep olmuştur.

1900’lerin başlarında Frederick Taylor (1856-1915) tarafından proje yönetimi ile alakalı ilk bilimsel araştırma yapılmıştır. Taylor, yönetim tekniklerinin bilimsel olarak analiz edilebileceğini ileri sürmüştür. Bu çalışmalardan önce verimlilik yükseltmenin tek yolu çalışanları uzun ve daha sıkı zamanlarda çalıştırmak olarak görülmekteydi. Taylor ise iş planlamasını daha verimli hale getirmek için iş süreçlerinin elamanlarını ayrı ayrı değerlendirmiştir.

Henry L. Gantt (1917), PERT (Program Evaluation and Review Techniques) ve CPM (Critical Path Method) in esasını oluşturan “Gantt şemaları” (grafikleri, çizelgeleri) nı geliştirmiştir ki bunlar bugün yaygın şekilde kullanılan proje izleme ve değerlendirme yöntemleri arasındadır., bilgisayarın varlığı ile birlikte bu grafikler sayesinde, proje takvimi belirlemede kolaylıklar elde edilmiş ve s proje mühendislerinin iş yükü azalmıştır.

PERT 1958 yılında ilk kez Amerikan ordusunda Polaris denizaltı füzelerinin yapım projesi kapsamında kullanılmıştır ve CPM ile beraber karışık projelerin maksimum bitirilme sürelerinin hesaplanması, projenin erken bitirilmesi gerektiğinde gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlayarak yöneticilerinin kontrol alanlarının artmasını sağlamıştır (Bista, 2006). İlk olarak askeri platformlarda silah geliştirilmesi amacıyla kullanılmış olsa da, artan rekabet ortamlarında endüstriyel projelerin de önemli kullanım aracı olmuşlardır. Bu yöntemler ülkemizde bazı büyük projede kullanılmıştır . Örnek vermek gerekirse CPM ,Fatih Sultan Mehmet Köprüsü ve Güney Doğu Anadolu Projesinde (GAP) ,PERT ise, Keban Barajı ve İstanbul Boğaz Köprüsü projelerinde kullanılmışlardır.

3.1.Proje Yönetiminin Aşamaları

Proje yönetiminin aşamalarını planlama, programlama ve uygulama ve kontrol etme olarak sıralayabilir. Tüm projeler için büyüklüğüne küçüklüğüne bakılmadan, projede başarı sağlanması adına yönetim aşamaları doğru şekilde uygulanmalıdır.

3.1.1 Proje Planlama

Projeler genel olarak proje çıktısına direk etki gösteren ve aralarında bağlantılı olan görevlerden meydana gelmektedir. Proje planlama; projenin amaçlarını ortaya koyma,

hedeflerini belirtme ve projenin devamı süresince başarılı sonuç vermesini sağlayan stratejileri net biçimde sağlamak anlamına gelir(Cleland ve Ireland, 2002,170)

Proje planları, planlama için alınan kararları belge olarak ortaya koyar, ekip arasında iletişim oluşmasını sağlar, projenin devamlılık sürecinin takibi sağlar. Planlar, aşırı ve gereksiz detay içermeyen, çevresel değişikliklere karşılık ayakta durabilmesi için dirençli olmalıdır, ve iş takibi adına rehberlik yapmalıdır. Projeler kendine özgü olacağından planlarda bu doğrultuda özgün olmalıdır ancak bazı gerekli ortak unsurlar içerebilir. Bunları sıralayacak olursak:

- ✓ Projenin ismi, tanımlaması, müşteriler ve sponsorların ismi, proje yöneticisinin ismi , çıktılar, arşiv verileri , terminoloji gibi kavramları kapsayan '*tanıtım unsuru*'.
- ✓ Organizasyonun şematik gösterimi, sorumluluklar ve diğer bilgiler kapsayan '*tanımlama unsuru*'.
- ✓ Yönetimsel amaçlar, kontroller, risk yönetimi, personel alımı, teknik takip süreçler gibi kavramları kapsayan '*yönetimsel ve teknik yaklaşım unsurları*'.
- ✓ Ana vazife paketleri, ana çıktılar ve diğer bilgileri kapsayan '*çıktılar unsuru*'.
- ✓ Bu unsur özet ve detaylı tüm takvimleri kapsayan '*zaman unsuru*'.
- ✓ Özet, detaylı ve diğer tüm bütçe bilgilerini kapsayan '*maliyet unsuru*' (Schwalbe, 1999,53)

3.1.2.Proje Programlama ve Uygulama

Programlama aşamasında en önemli unsur yapılacakların birbiri ile olan öncelik ve sonralık bağlantılarının göz önünde bulundurularak şemanın belirlenmesi ve bütün gereken faaliyetleri içeren zaman grafiğini içeren programlamanın gösterilmesidir. Proje programlama, projenin zaman göstergelerini ve süreç boyunca ekibin ve harcanan gayretin düzenlenmesinde yöneticilere destek sağlar. proje kontrol sisteminin etkin bir bölümü olan programlamanın taşınması gereken bir takım özellikler mevcuttur. Cleland ve Lewis bu özelliklere şu şekilde dikkat çekmiştir;

- ✓ Proje ekibin anlayabileceği biçimde olmalıdır,
- ✓ Kritik iş ve vazifeleri tanımlayabilmelidir,
- ✓ Uygulanabilirlikte esnek ve yenileme uyarlamaları içermelidir,
- ✓ Proje kaynak kullanımı yönetimi ve değerlendirilmesi açısından bir temel sağlamalı ve gerektiği kadar ayrıntı içermelidir,
- ✓ Kaynakların uygunluğu öngörülmesi ve doğru bir zaman dayandırılmalıdır,
- ✓ Ortak kaynak içeren örgütsel planlar ile uyumlu olmalıdır (Cleland ve Ireland, 2002, 321; Gültekin, 2007, 64).

Programlama tekniklerinin bütününde görevler arasında bulunan ilişkileri gösteren grafikleri tanımlamak fikri vardır. Birbirini takip eden görevlerin tanımları açık bir biçimde belirtilmelidir. proje planlama ve kontrol edilmesi açısından böyle bir ağı varlığı fayda sağlayacaktır.

3.1.3. Proje Kontrolü

Proje kontrolü, proje yönetiminin son adımıdır ve projenin planı, projenin amaçlarının belirlenmesi, hedef ve stratejiler, maliyet tablosu, zaman planı , teknik özellikler ve strateji uyumu kavramlarını içeren 'standartların oluşturulması' aşamasını sağlar. Cleland bir takım önemli standartları sıralamıştır ve bunlar: çalışma ortamı, projenin özellikleri, iş inceleme planlaması iş yükü , bütçe ve maliyet hesaplaması, zamanlama, finansal öngörü ve para planı, kalite kontrolü, proje sahibi , takım, üst yönetim ve dış yatırımcıların tahmini, güvenilirlik, işin taşıdığı fiziksel özellikler, müteahhit veya taşeron performansı, proje yönetimi, yenilik, kaynakların doğru kullanımı, verimlilik.

Proje planlama aşamasının bir türevi olan performans standartları, kontrol bölümü için temel sağlamaktadır. Projeden istenilen performans ve projenin mevcut durumdaki performansını doğru biçimde ölçmek için doğru ve yeterli araştırmayı yapmak gerekir. Proje performansı için gereken verilere farklı biçimsel veya biçimsel olmayan kaynaklardan ulaşılabilmektedir. Rapor, brifing, röportaj, mektup ve denetim raporlarını biçimsel kaynak olarak sayabiliriz. Çeşitli diyalog, gözlem ve işletme bünyesinde ekip içinde sürdürülen esri veya dedikodularında biçimsel olmayan kaynaklar arasında sayabiliriz.

Durum değerlendirmesi takım ve yönetim açısından devamlı süren bir olgudur. Projelerin performans denetimi sonucunda sağlanan veriler proje planında öngörülen performans standartlarıyla karşılaştırma yapılarak kontrol safhasının sonuna varılır ve yapılan değerlendirme sonucunda ise gerekli iyileştirmeler gerçekleştirilir.

3.2. PROJE YÖNETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

3.2.1. Çubuk Diyagramlar (Gantt Şeması Yöntemi)

Henry Gantt tarafından 1918 yılında geliştirilen Gantt Şeması, proje programlama ve izleme yöntemlerinden birisidir. Gantt grafikleri, bazı kaynaklarca zaman çizgisi veya kilometre taşı şeması olarak da bilinir. Bu şema zaman çizgisi süresince projenin tüm aşamalarının planlanmış ve gerçekleşmiş sürelerinin başlama ve bitme tarihlerinin belirtilmesi ile meydana gelir. Zaman soldan sağa gösterilirken, aşama ve işlemler yukarıdan aşağıya doğru verilir. Bu işlemler; kutu, çizgi veya sembollerle gösterilir. İşlemlerin süresi, kutuların veya çizgilerin boyu ile orantılıdır. Tüm bunlar işlemlerin ne zaman başlayıp ne zaman bitirileceğini ve işlemlerin nasıl yapılacağını gösterir.

Sayı olarak az çalışana içeren küçük boyutlu projeleri tanımlamak, izlemek ve rapor etmek için kullanılacak en uygun yöntem Gantt şeması'dır. Fakat bu yöntemin kontrol mekanizması açısından faydası çok fazla değildir. Zamanı yönetmek ve oluşan problemleri tespit etmekte

tercih edilebilir. Çabuk ve kolay hazırlanır ancak geniş ve teknik bilgi gerektiren kapsamlı projelerde eksik kalır.

Gantt Şemasının Avantaj ve Dezavantajları

Gantt şemaları çubuk diyagramlar adında da tanımlanır ve ilk avantajı basit şekilde olmasıdır. Çubuk diyagramın basitliği nedeniyle bir çok projede etkin planlama ve programlama yöntemi olarak tercih edilmiştir. Çubuk diyagram ağ programı sonuçlarını çok hızlı iletir ve okuması ve anlaşılması oldukça kolaydır. Bu avantajların yanı sıra Gantt şemasının eksik kaldığı bazı alanlar vardır. Bunlardan birisi birbirine etki eden bazı faaliyetlerin, fazla karmaşık durumlarını tanımlayamaz. Büyük ölçüde faaliyet gösteren projelerde etkinliğini ve hassas olma çabasını düşürür. Çubuk diyagramlarda hava ile alakalı değişimler, aksilikler, engellemeler öngörülemez ve program üzerinde belirtilemez, zaten ilgisi ve sırası hakkında çok az bilgi verdiği için gerekli durumlarda revize edilemez. Çubuk diyagram sık tekrar edilen işlerin fazla olduğu projelerde daha çok elverişlidir (www.imoankara.org.tr).

3.2.2. Ağ Diyagramına Dayalı Yöntemler (CPM VE PERT)

Ağ diyagramlarına dayalı yöntemlerin ana prensibi sıralı olan ilişkileri kapsayan olaylar veya faaliyetlerdir. Her işlem bir olay ile başlayıp aynı şekilde bir olay ile bitmektedir ve tüm olay akış esnasında meydana gelmektedir. Proje akışının kısımlarını ise faaliyetler oluşturmaktadır. Ağ diyagramlarını genel özelliklerini ile değerlendirecek olursak; Ağ diyagramları, projelerin görsel bir kısaltması yani özeti şeklindedir ve genellikle boyut olarak büyük olan projeler için kullanılması gerekir.

Ağ diyagramları, projelerin adeta matematiksel bir modeli şeklindedir. Olay ve işlemlerin zamanlarını ve işgücü ihtiyacını belirler. Ekipler arasındaki işin akıcılığını sağlayarak işi bitirme adına yapılacak gerekli çalışmaları belirler. Ayrıca kaynak ve maliyet planlama ve bütçelemede de kullanılmaktadır. Ağ diyagramlarında aynı zamanda bilgide edinilebilmektedir. Yapılacak değişiklikler ve alınacak önlemler açısından kilit pozisyonundadır.

Ağ diyagramları aracılığı ile proje uygulamalarının miktarı, kalitesi ve maliyetini takip etmek söz konusu olmaktadır. Fakat bütün bu takibi yapabilmek için etkili bir ağ diyagramı uygulaması gerekmektedir. Etkili bir ağ diyagramı uygulamasında proje içindeki faaliyetler, faaliyetler arasında olan sıralama, hangi faaliyetlerin aynı zamanda yapılacağı, gerekli zaman ve kısıtlamaların neler olduğu bilinmelidir.

CPM (Critical Path Method) ve PERT (Program Evaluation and Review Technique) yöntemleri proje planlaması ve izlenebilmesi için geliştirilen ağ yöntemlerindedir. Bu yöntemlerin her ikisi de, farklı sayıda yada bir kez kullanılacak uzun zamanlı projeler için geliştirilmiş ve proje ile ilgili vazifelerin ağ veya grafik üstünde çizilmesi temeline dayandırılan yöntemler olmuştur. CPM yönteminde projenin faaliyet zamanları için belli bir süre hesaplanırken, PERT yönteminde süre olasılık üzerine tanımlanmaktadır (Halaç, 1995, 183). Bu yöntemler arasındaki dikkat çekici fark PERT yönteminde faaliyet zamanlarının iyi, kötü ve olası zaman tahmini olarak değişkenler şeklinde rastgele seçilirken, CPM yönteminde ise zamanın belirlenebilme ihtimalinin oluşudur (Shtub, Bard ve Globerson, 1994, 306).

3.2.3.Kritik Yol Yöntemi(CPM)

Günümüzde en fazla tercih edilen ağ yöntemlerinden birisi Kritik Yol Yöntemi (Critical Path Method-CPM) ' dir. Projelerin genel olarak başarıya ulaşamama sebebi zaman sınırını sağlayamamasıdır.CPM sistemi, 1957 ' de J.E.Kelly ve M.R.Walker tarafından , kimya fabrikalarında bakım ve onarım için gerekli durdurmaların programlanması ve en kısa sürede sonlandırılması için geliştirilmiş bir yöntemdir(Shtub, Bard ve Globerson, 1994, 305).Bu yöntem ağ diyagramı üstündeki kritik faaliyetlerin belirlenmesi ve kaynakların tekrardan belirlenmesi mantığı ile çalışır.

CPM sisteminde, ağda bulunan her bir faaliyet için zamanlama ve maliyetler normal ve hızlandırılmış olarak iki şekilde tahmin edilir. Normal zaman tahmini, normal sürede projeyi bitirmek, hızlandırılmış zaman tahmini ise ek kaynaklar kullanılarak faaliyetlerin hızlandırılması sonrasında ortaya çıkmıştır(Meredith ve Mantel, 2000, 363). başka bir ifade ile ,hızlandırılmış zaman tahmini bitirme süresini minimum seviyeye çekmek amacı ile işi daha çabuk yürütmek adına göze alınan maliyettir.

Kritik yol, proje için minimum bitirme zamanı hesaplayan faaliyetler bütünüdür. Ağ diyagramı süresince devam eden en uzun ve en az bolluk içeren yoldur yani projenin tamamlama için gerekli en kısa süreyi belirtir. Bolluk ise, bir faaliyetin projenin süresini aksatmadan başlangıç süresinin ertelenebilir olmasıdır. Kısaca projede öngörülen en erken başlama ve en geç bitiş tarihleri arasında kalan zaman miktarıdır(Halaç, 1995, 189). Bu noktada kritik yol üzerinde her faaliyet açısından bolluk sıfır olmaktadır. gerçekleşebilecek herhangi bir gecikme bütün projeyi etkileyeceği için kritik yolun belirlenmesi, projenin kontrol edilebilmesi bakımından önem taşımaktadır ve yöneticilerinin bu konuda dikkatini gerektirir. Proje yöneticileri bütün faaliyetleri takvimi doğrultusunda dizayn ederek işgücü, mali kaynaklar, araç ve gereç kullanımı açısından verimli olacak duruma getirmeyi hedefler.

CPM'in Avantaj ve Dezavantajları

CPM sistemi, yöneticilerin proje planlama, programlama ve kontrol süreçlerinde ilk adım olarak nasıl faaliyetler yapacağını belirler. Aynı zamanda en erken başlangıç ve en geç bitiş zamanlarının belirlenmesine yol gösterir. CPM tekniği toplam süreyi tanımlayarak bir takım gereksiz işlerin projeden çıkartılmasını sağlayarak, maliyetler açısından ciddi tasarruf etmeye neden olur. Boş olan zamanların daha önceden biliniyor olması, planlama ve kontrol aşamalarında pozitif doğrultuda etkileyecektir. (Barutçugil, 2008)

CPM sistemi oldukça elverişli bir yöntem olmasına rağmen, bu projelerin en doğru biçimde planlandığı anlamını taşımamaktadır. Bu sistemde şebeke çizimleri esnasında yapılan en küçük bir yanlış bütün projeyi kapsayacaktır. Projedeki faaliyet ilişkilerini ve sırayı bir program ile belirlemek mümkün değildir. Bu nedenle şebeke dizaynı için gereken verileri deneyimli kişiler kurmalıdır. CPM ile projedeki faaliyetlerin sayıları fazlalaşması projenin karmaşıklığının artmasına neden olacak ve buda hazırlanma süresini arttıracaktır. (Kargül,1996)

3.2.4. Program Değerlendirme ve Gözden Geçirme Tekniği (PERT)

1958 yılında US Navy veya Birleşik Devletler Donanması Özel Projeler Dairesi ile Booz, Allen & Hamilton müşavirlik firması tarafından yönetilen Polaris füze projesinin yönetimi için ileri bir yöntem geliştirilmesi düşünülmüştür. Program Değerlendirme ve Gözden Geçirme Tekniği (PERT) ilk kez bu projede kullanılmıştır. (Akmüt, 1976). Bu projenin fizibilitesi değerlendirilirken teknik anlamda sorunlar yaşanacağı beklenirken, aslında büyük sorun, projenin planlama, eşgüdüm ve kaynakların denetimi aşamasında yaşanacağı görülmüştür. Proje kapsamında çalışılan bölümlerden birisinin belirlenen vazifeyi zamanında yapamaması projenin devamlılığını engelleyeceği için sorunları önlemek ve hedefe varış tarihini önceden bilebilmek nedeniyle PERT sistemi geliştirilmiş ve Polaris Projesi planlanan süreden neredeyse 2 yıl önce bitirilmiştir (Çetmeli, 1982).

PERT sistemi, CPM ile geniş kapsamlı, karmaşa içeren projelerde planlama ve kontrol süreçlerinde en fazla tercih edilen proje yönetim tekniği olmuştur (Callahan, Quackenbush ve Rowings, 1992, 187). PERT sistemi, üretim aşamasındaki aksamaları ve bazı çatışma durumlarını en aza çeken ve projenin farklı alanlarını bir arada yürüten ve aralarındaki koordineyi gerçekleştiren yöntemdir. Bu sistem doğru koordinasyon ile projelerin tamamlanma sürelerini hızlandırmış olur. PERT sisteminin yol gösterici ve bilgi verici bir yöntem olduğu düşünülürse, planlanması zor bir projeyi süresinde tamamlamak için var olan kaynakları planlama ve bütçelemeye kullanılan, üzerinde zamanında düşünme ve çözüm üretme olanağı sağlayan bir yöntem olmuştur. Bu sistem sorunları çözmez ancak çözüm yolunu ve en doğru alternatifleri yöneticinin görmesini sağlar (Aydınoglu, 1976).

PERT sistemi, zamanı tam olarak bilinmeyen faaliyetlerin programda dikkate alınmasını sağlayacağından kapsamı, CPM sistemine göre daha geniş olmuştur. CPM, PERT metodunun özel bir hali olarak tanımlanabilir (Özdemir, 1997)

PERT' in Avantaj ve Dezavantajları

PERT sistemi ilk olarak programlama ve kontrol aşamaları açısından proje yönetiminin birçok safasında tutarlı bir temel sağlamaktadır. Karmaşa içeren matematiksel bilgi gerekmez ve kavramsal açıdan nettir. Proje ağının grafik şemaları faaliyetler arasındaki ilişkinin kolay anlaşılmasını sağlar. Kritik yol ve boşluk analizleri sayesinde daha yakın olarak takip edilmesi gereken işlerin bilinmesini sağlar. Projelerin öngörülen bitiş sürelerinin hesaplanmasını sağlar. Oluşturulan proje dökümantasyonu yapısı, faaliyetlerden sorumlu olanların grafiklerle görsel biçimde görülmesini sağlar. Katılımcılar ile sorumlu otoriteler arasındaki doğru iletişimin kurulmasına yardımcı olur. Farklı ve çeşitli bir çok projede ve endüstri alanlarında kullanılabilir. Programların izlenmesinin yanında maliyetlerin takip edilmesinde de fayda sağlar.

Tüm bu faydaların yanı sıra PERT ile ilgili bazı tereddütlerde bulunmaktadır. Dezavantajları çok fazla olmamakla birlikte bu yöntem fazla dikkat gerektiren bir proje yönetimi metodudur. PERT'te proje faaliyetleri açık şekilde belirtilmiş, bağımsız ve kararlı ilişkilerde olmalıdır. Faaliyetlerdeki öncelik sonralık ilişkisi belirlenip, bir arada ağa yerleştirilmelidir. Yöneticilerin

iyimserliği ve kötümserliği nedeniyle öznel olacak olan zaman tahminleri sürecinde olumsuzluklar yaşanabilir(www.protec.com.tr).

3.3. SAĞLIK KURUMLARINDA PROJE YÖNETİMİ

Sağlık kurumlarında projeler ulusal ve uluslararası sağlık reformlarıyla ile beraber sıklıkla artmaktadır. gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sağlık sistemleri devamlı dönüşüm ve yenilik süreci içindedir.. Sağlık sistemi ve kurumlarının yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi hususunda sağlık projeleri daima mühim bir yere sahip olacaktır. Sağlık projesi denildiğinde başta hastaneler olmakla beraber tüm sağlık kuruluşlarında satın alınan büyük veya küçük ölçekli teknoloji alımından, bina bakım onarım yatırımlarına ve sağlık tesislerinin bina yatırımlarına, şehir hastane kompleksleri gibi büyük çaplı sağlık projelerine kadar uzanan geniş bir çerçeve düşünülmelidir. Tüm sektörlerde olduğu gibi sağlık sektöründe de projeler ilk olarak ülkenin ve bölgenin sağlık ihtiyaçları temel alınarak oluşturulmalıdır. Sağlık sektörü projelerinin daima öncelikli olması gerekir (CIMA, 2000). 4D modeli olarak bilinen proje yönetim süreci sağlık projeleri yönetimi içinde dizayn edilebilmektedir (Maylor, 2010: xviii). Bu model ;

- Define it (Projeyi tanımla),
- Design it (Projeyi dizayn et),
- Do it (Projeyi yap),
- Develop it (Projeyi geliştir) olarak tanımlanmaktadır.

Tüm projeler finansal ve ekonomik açıdan değerlendirilmektedir. Aynı şekilde sağlık sektöründe de projelerin fizibilitesi yapılmalı ve finansal olarak uygulanabilirliği belirlenmelidir. Projelerin ekonomik açıdan değerlendirmesi, projeler sonunda faaliyete geçiş sonrasında ,projenin maliyet fayda ve etkinlikleri kıyaslamasına gidilerek gösterilmelidir. Projelerin ekonomik açıdan değerlendirilmesi genellikle maliyet dikkate alınarak yapılmaktadır ancak sermaye bütçelemesi teknikleri ilk olarak projelerin ekonomik ömrünü ve nakit giriş çıkışları öngörmeyi hedefler. Bu sebeple sağlık sektöründe proje yönetiminde kullanılacak tüm yöntemler bilimsel temellere dayandırılmalıdır. Bu doğrultuda karar ağaçları, simülasyon teknikleri ve duyarlılık, senaryo analizi gibi farklı istatistiksel method kullanılmalıdır.

Türkiye’de kamu sağlık projelerinin planlanması ve bütçelemesi Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı aracılığı ile her yıl yapılmaktadır. Bu kapsamda Kalkınma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı Sağlık Yatırımları Genel Müdürlüğü, Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu ve Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu gibi bir çok kamu kurum ve kuruluşu sağlık projelerinin tesis ve teknoloji kapsamında önemli görev ve yetkiler kullanmaktadır. Sağlık hizmetlerindeki belirsizlikten dolayı sağlık projelerinde karar alınırken özellikle kamu sağlığı, çevre ıslahı, aşılama, koruyucu sağlık hizmetleri gibi projelerinin değerlendirilmesinde karlılık ön planda tutulmamaktadır.

4. SONUÇ

Tüm organizasyonların kuruluş amacında belirli faaliyetleri yapmak vardır. Genel de yapılan faaliyetler proje veya işlem olarak adlandırılır ve her ikisinde insan tarafından yapılan, sınırlı kaynaklar ile yürütülen, birbirini takip eden süreçlerden oluşan, planlanan, uygulanan, ve kontrol edilen kavramlardır. Bu noktada projeleri ayıran özelliklere geçici ve özgün oluşlarıdır. Projelerin geçiciliği bir başlama ve bitiş süreleri olduğunu gösterir. Projeler önceden yapılmayan işler olduklarından özgündür ve tekrarlanan unsurları barındırmaları özgünlüğü kaybettirmez. Projelerin hatalı öngörüler ve uygulamadaki başarısızlıklar sebebiyle başarısız olabileceği bilinmektedir. Mevcut bir sorunun dikkatle ortaya koyulmuş bir matris ile giderilmeye çalışılması gerekir. Tamamda bu noktada proje yönetimi kavramı ortaya çıkmaktadır.

Proje yönetimi, ilgili paydaşların gereklilikleri ve beklentilerini gidermek veya bilgi, beceri, araç ve teknikleri olumsuzlukları aşmak için uygulanan bilimsel yöntemlerdir. Projenin performansı, maliyeti ve süre hedefleri arasında fonksiyonel bir ilişki bulunmaktadır ve buradaki baş rol proje yöneticisidir. Proje yöneticisi, örgüt ve proje için en üst düzeyde sorumluluğu olan kişidir. Bir proje yöneticisi takım üyeleri ile etkili biçimde iletişim kurabilmeli ve amaçlara ulaşmak için faaliyetleri gerektiği gibi koordine edebilmelidir.

Proje yönetiminde, projelerin yaşam döngüsünü sağlayan belli aşamalar bulunmaktadır. Bunlar, projenin tanımlanması, planlanması, gerekli faaliyetlerin uygulanması ve kapanıştır. Bir projeye ayrılan kaynakların ve zamanın büyük kısmı uygulama safhasında kullanılır. Projelerin planlama aşamasında yöneticilerin işlerini kolaylaştırmak için kullanabilecekleri bazı teknikler vardır. Bunlar, Gantt Şeması, PERT, CPM, şebeke diyagramıdır.

Proje yöneticileri proje faaliyetlerini grafiklerle gösterebilir, projenin zamanlamaları ile ilgili kestirimlerde bulunabilir, zamanında tamamlanması için kritik faaliyetleri saptayabilir ve projeyi geciktirmeden faaliyetlerin ne kadar ertelenebileceğini hesaplayabilirler. Şebeke diyagramı projede yer alan faaliyetler arasında öncelik ilişkilerini ve aralarındaki bağımlılıkları ortaya koymaktadır. Diyagramda faaliyetler oklarla, faaliyetleri birbirine bağlayan olaylar ise dairelerle ya da karelerle gösterilmektedir. Okların yönü faaliyetin ilerlediği yönü göstermesi bakımından önemlidir.

Uygulama suresi projenin tamamlanması için gereken tüm faaliyetleri kapsamaktadır. İşler ekip üyelerine dağıtılır, işlerini iyi yapmaları için ekip üyeleri motive edilir, proje belirli bir yöne sevk edilir ve insanların en iyi sonuçlara ulaşmalarını sağlayacak bir çevre oluşturulur. Proje başladıktan sonra, proje yöneticisinin diğer bir temel faaliyeti de projenin kontrolüdür. Kontrol safhasında, orijinal plandan hareketle proje kontrol edilir ve sapmalara yönelik düzeltici eylemlerde bulunulur.

Bir projenin yaşam döngüsü içindeki son aşama kapanış aşamasıdır. Bu aşamada projeye son verilerek, projenin çıktıları teslim edilir. Bu noktaya kadar her şey doğru yapılmışsa, kolay bir kapanış süreci yaşanacaktır.

KAYNAKÇA

Akmüt, Ö., (1976). *Proje Planlama ve Kontrol Yöntemleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi yayını 470.

Aydınoğlu, A. (1976). *Yönetim Ekonomisi*. ĞTÜ Temel Bilimler Fakültesi, Ğstanbul: Çağlayan Basımevi, Sayı: 1067

Barutçugil, İ., 2008. *Proje yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Bista, Bharat(2006). *Project Management HistoryandEvolution*.

Callahan M.T., Daniel G. Quackenbush ve James E. Rowings, *ConstructionProject Scheduling*, Mc Graw-Hill, s.187, 1992.

Cleland, DI. (2004). Strategic Planning. In: DI Cleland (Ed.) *Field Guide to Project Management (Second edition)*. New Jersey, USA: John Wiley & Sons, Inc., pp. 3-13.

CIMA (2000). Investment Appraisal in the NHS for the Smaller Capital Scheme. http://www.cimaglobal.com/documents/importedddocuments/cid_techguide_investment_app_nhs_2000.pdf

Çetmeli, E. (1982). *Yatırımların Planlanmasında CPM ve PERT Metodları*. İstanbul: BAA Teknisyenleri Koll. iti.

Halaç O., (1995). *Kantitatif Karar Verme Teknikleri*. Ğstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 4.Baskı, 189.

Heyworth, Frank (2002). *A Guide to Project Management*. Graz: Council of Europe.

Gültekin, A. Tanju (2007). *Proje Yönetimi Yapım Öncesi Süreci*. Ankara: Palme Yayıncılık, Syf. 64.

Kargül, D. (1996). *Yatırımlarda Proje Analizi*. Ğstanbul: Ğstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Syf. 225-227.

Larson ve CF Gray. *Proje yönetimi: yönetim süreci*. McGraw-Hill, 2011. 608 s., ISBN: -10: 0077426924, 13: 9780077426927 5. baskı. Ciltli.

Maley, CH. (2012). *Project Management Concepts, Methods, and Techniques*. Boca Raton, FL, USA: CRS Press, Taylor & Francis Group.

Maylor, Harvey (2003). *Project Management*. London: PrenticeHall, 3rd Edition, Syf. 120

Meredith, Jack R., Mantel, Jr, Samuel J. (2000). *Project Management, A Managerial Approach*. New York: John Wiley&SonsInc., 4th Edition, Syf 303-363.

Method 123 (2003). *Project Management Guidebook*. ISBN 0-473-10445-8.

Özdemir İ., (1997). *Yapı İşletmesi*. EskiĞehir: T. C. Osmangazi Üniversitesi – EskiĞehir Teknoloji Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayın No: Ta 97 – 001.

Schwalbe, K., (1999). *Information Technology Project Management*. Canada: Course Technology Thomson Learning, Syf. 53

Spinner, M. Pete (1997). *Project Management, Principles and Practices*. New Jersey: Prentice Hall, 1st Edition, Syf. 4-16.

Shtub, A., Bard J.F., Globerson S. (1994). *Project Management: Engineering, Technology and Implementation*. New Jersey: PrenticeHall, Syf. 305-306.

SAĞLIK KURUMLARINDA ÖNGÖRÜ HESAPLAMA YÖNTEMLERİ

Dr. Ebru KÖKTEPE KARAHÜSEYİNOĞLU

-0000-0002-9794-8310

Furkan KARAHÜSEYİNOĞLU

Munzur Üniversitesi - 0000-0003-1641-2387

ÖZET

İşletmeler yaşam alanları içinde belirli amaçlar doğrultusunda birçok kurum ve kuruluşla ilişkiye girerler. En net amaç kar elde etmek ve işletmenin devamlılığını sağlamaktır. Geleceğe yönelik yatırım kararı başta olmak üzere işletmenin kurumsal yapısı içerisinde alınacak kararlar önem arz etmektedir. Tam da bu noktadan hareketle öngörü kavramı ortaya çıkmaktadır. Çünkü bir karar verme organı karar verirken elindeki verilere ve geleceğe bakarak karar verebilmektedir. Bugün verilen kararlar gelecekte işletmenin veya örgütlerin geleceğini belirler, alınan riskler veya doğru alınmayan kararlar sonra beklenmedik sorunlara neden olabilir. Belirsizliğin ortadan kalkması için tahmin ve öngörü kavramlarının varlığı karar vericilerin işini kolaylaştırır.

Tahmin, belirsizlik olan bir gelecekte en doğru kararı vermek için yapılan öngörü olarak tanımlanabilir. Tahminin en gerçekçi şekilde gerçekleşebilmesi için yapılan çalışmalara da öngörü tahmin çalışmaları denir. Bu durum karar vermeyi kolaylaştırırken yöneticilerin ve yönetimlerin önlerini görmelerine ve ona göre pozisyon almalarına neden olur. Tahminlerin en rasyonel şekilde oluşması için kullanılan öngörü, tahmin yöntemleri ve hesaplamalar bulunmaktadır. Bunlar istatistiksel veriler üzerinden yapılan hesaplamalar ve sonuçlar doğrultusunda değerlendirilmektedir. Sağlık kurumları ve sağlık yönetimi bu alanda faaliyet göstermek durumundadır. Çünkü bir sağlık kurumunun geleceğinin belirlenmesi mevcut verilerle öngörülebilir olmalıdır. Sağlık kurumlarında tahmin ve öngörü, hasta sayısı, elde edilen gelir, yapılan ameliyat sayısı, hasta kabul durumu, ekonomik ve finansal açıdan değerlendirilerek geleceğe yönelik personel alımı, yatırım yapma, büyüme kararları, yeni etkin poliklinik açmak gibi birçok bilgi ve veri kullanımıyla verimlilik artırmaya yönelik sağlık işletmelerinin yönetiminde olumlu katkı sağlayacaktır.

Çalışmamızda, tahmin ve öngörü kavramları tanımlanmış ve öngörü hesaplama yöntemleri belirtilmiştir. Yapılan tanımlama ve araştırmalar doğrultusunda sağlık kurumlarında öngörünün nedenleri ve önemine dikkat çekilerek sonuç ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Tahmin, öngörü, öngörü hesaplama yöntemleri.

1.GİRİŞ

İnsan giriştiği her işte bir hayalini gerçekleştirmek amacı güder. Ayrıca yapabildiği herseyi planlamayı düzenli bir yol haritası oluşturmayı seçer, en azından tüm başarı hikâyeleri için böyle bir gerçeklikten bahsetmemiz mümkündür. Çünkü yaşam geçmişi izleyip geleceğe ışık tutarak insanın önünü görmesini sağlar bunu bir nevi zorunlu kılar işte tam bu noktada tahmin ve öngörü süreci başlar.

Tahmin eldeki veriler ile gelece dair fikir edinme veya fikir yürütme bir tespit bulunma olarak tanımlanabilir. Eldeki yaşanmış verileri analiz ederek doğru okumak ve bunlar bakarak geçmişte yapılan hatalara düşmeden yol almak hayatta ve profesyonel iş hayatında önemli bir yer kaplamaktadır. Bunu yapanların başarılı olduğu ile ilgili birçok hayat hikâyesi okuyabilirsiniz

Bir işletmenin en büyük gayesi kar elde edip devamlılığını sürdürmektedir. Bundan dolayı bilançosunun müşteri kitlesine kadar tüm aşamalarda verilerin alınarak işlenmesi yani analiz edilmesi ve sonuçların doğru okunması gerekir. Tabi bu yapılırken doğru analiz doğru yerde yapılmalıdır. Bu noktada sonra ise öngörü ve tahminler ile etkin verimli bir işletme oluşturulması kaçınılmazdır. Bu durum sağlık hizmetlerinde de aynıdır. Sağlık kurumlarında hasta sayısı, hastane karlılığı, hizmet kalitesi, doktor beğenilme oranı, tercih edilme oranları değerlendirilerek daha kaliteli bir sağlık hizmeti için öngörü ve tahminde bulunması sağlık işletmelerinin verimlilik derecelerini artıracaktır.

Bu çalışmamız iki bölüm ve sonuç kısmından oluşacaktır. İlk bölümde öngörü ve tahmin açıklanacak tanımlamalar yapılacak sağlık kurumları açısından bu kavramlar değerlendirilecektir. İkinci bölümde öngörü ve tahmin hesaplama analiz yöntemlerine değinilecek son bölümde ise elde edilen sonuçlar analiz edilip önerilerde bulunulacaktır.

2.ÖNGÖRÜ VE TAHMİN KAVRAMLARI

İnsanlar içinde buldukları şartları korumak ve iyileştirmek çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Bu bakımdan mevcut sınırlı kaynaklar ile sınırsız insan ihtiyaçlarını sağlamak için ellerinde bulunan kaynakları verimli kullanmak elzemdir. Bundan ötürü öngörü kavramı karşımıza çıkmaktadır. Kısacası öngörü geleceğe yönelik tahmin ve düşünce yürütmektir diyebiliriz. Brown gelecekteki bir olaya ait bilgileri belirlenmiş olan sistem ve yöntem ile bir araya getirerek ileriye yönelik tahminde bulunma olarak açıklamıştır.(Erkan,2008:4; Yüksel, 2002:4). Sağlık sektöründe öngörüye değerlendirecek olursak, insan hayatı sağlıklı olursa daha kaliteli bir yaşam sürer. İnsanlar kendi yaşamlarını kaliteli ve güvenli hale getirebilmek için sağlıkları ile ilgili bilgilerin realite çerçevesinde geleceğe yönelik sağlık beklentilerini elde etmek isteyebilirler. Çünkü sağlık alanında da sınırlar gittikçe koyulaşmaktadır. Küreselleşen dünyada hiçbir devlet insanların sağlık ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayamamaktadır. Bunun nedeni ise sağlık hizmetine olan talep her geçen gün artar iken bu alanda sunulan hizmet yetersiz kalmaktadır. Bu açıdan bu kıt kaynağın verimli kullanılması için öngörü ve tahmin yöntemleri bir gereklilik halini almaktadır. (Uz,1998:65).

Tahmin; bir olgu üzerinde belirsiz bir durumun belirlenmiş olan verileri ile gelecekteki halinin öngörülmesi olarak tanımlanabilir (Yiğit, 2016: 210). Bir üreticinin gelecekteki piyasa talebini görerek bunun ile ilgili verileri göz önünde bulundurarak geleceği öngörmesi olarak da tanımlanabilir. Tahmin bir değişkene ait geçmiş bilgilere bakılarak gelecekteki durumu hakkında fikir yürütmektir (Demez, 2016: 47).

Tahmin çalışmaları, her alanda olduğu gibi son yıllarda sağlık sektöründe de oldukça kullanılan istatistik ve yapılacak proje süreçlerinde önemli bir yer edinmiştir (Sarıyer, 2017).

Sağlık kurumlarının stoklarının kontrol edilmesi, ilaç ve medikal malzeme tedarik zincirinin aksamaması ve de buna bağlı departmanların genel işletme üzerinde daha verimli ve etkin kullanılması için gerekli ve önemlidir. Bilimsel yöntemlere dayanılarak yapılan öngörü ve tahminlerin gerçekleşme oranı daha yüksektir.

Sağlık kurumları yöneticileri insanların sağlık seviyelerini geliştirmek için, ileriye yönelik belirsizlikleri minimize etmek müşteri beklentilerini karşılamak ve pazara hakim olmak için öngörü yöntemlerini kullanmaktadır (Demez, 2016).

2.1. Örgütlerde Geleceğe İlişkin Tahminde Bulunma Çabası

Geleceğe ilişkin kestirimde bulunma faaliyetleri (stratejik öngörü faaliyetleri), insan algısının sınırlarını zorlamak için tasarlanmıştır. Bireylerin, arzulan geleceği öngörüp, uzun vadeli, eleştirel düşünerek, mevcut eylemlerin sonuçlarını ele alarak stratejiler formüle etme ve olumsuz geleceklere tanımlayıp önlemesine katkı sağlayan süreçlerdir (Rowea, Wrightb ve Derbyshire, 2017). Bu faaliyetler, uzun vadeli/ileriye dönük yaklaşım, planlama ve katılımcı (paydaşlar ve diğer bilgi kaynakları) olmak üzere üç unsuru birleştiren bir süreçtir (Delaney, 2014). Stratejik öngörü, örgütün içinde bulunduğu konumun gelecekteki durumunu belirlemek amacıyla, geleceğe yönelik ve sezgi içeren bilimsel tahmin sürecidir

Öngörü araştırmalarında kastedilen ufuk (time horizon) normal planlanan zamanın ötesinde ancak bugünün kararlarını hâlâ etkileyebilecek kadar da yakın olmalıdır. Diğer bir deyişle değişimlerin gerçekleşmesine izin verecek kadar uzak olmalı fakat bu uzaklık ilgisiz görünecek kadar fazla olmamalıdır. Bu kıstas sektöre göre farklılık gösterebilmektedir. Kamu sektöründe ufuk 10 ile 20 yıl arasında değişebilmektedir. Ancak altyapılarda (elektrik istasyonları, ulaşım ağları vb.) zaman ufku 30 ila 50 yıl olabilmektedir. Bu da eylem odaklı çalışmalar için daha kısa bir zaman ufkuна sahip olma eğilimini doğuracaktır. 5 yıllık bir zaman ufku, teknolojilerin çok hızlı geliştiği alanlarda (örneğin, bilgi ve iletişim teknolojileri) kullanılmaktadır. Demografi, sosyal değerler, ekonomik güçlerin yükselmesi ya da gerilemesi, çevresel sorunlar, küresel ısınma gibi uzun vadeli değişiklikleri hesaba katmak için 20 yıllık bir zaman ufku gereklidir (Commission, JRC, & IPTS, 2018). Elbette burada verilen zaman dilimlerini etkileyen diğer ve önemli bir değişken ise hiç kuşkusuz değişimi ortaya çıkaran paydaşların esneklik ve motivasyon düzeyleridir. Ortalama bir ufuk taraması 10-15 yıllık bir gelecek dönemini kapsamaktadır. Bu noktada, örgütler varlıklarını sürdürebilmek için, çevresel

değişimleri sürekli olarak izlemek ve bu değişimleri ortaya çıkaran itici güçleri ve güçler arasındaki etkileşimi derinlemesine incelemek zorundadırlar.

2.2.Sağlık Kurumlarında Öngörü Nedenleri

Sağlık kurumlarında karar verme önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda sağlık kurumlarında görev alan yöneticiler karar verme sürecini verimli kılabilmek adına sağlık kurumlarının geleceğini ve devamlılığını sürdürebilmek için elde bulunan veriler ile gelece yönelik hedeflenen sağlık işletmesinin yerinin en az hata ile belirlenebilmesi ve bu doğrultudaki rotasının belirlenmesi için öngörü ve tahmin yöntemlerinin kullanılması gerekir. Bununda en başta hangi tahmin yönteminin en az hatalı sonucu vermesi için en doğru yöntemin belirlenmesi gerekmektedir.

Hasta Talebi Öngörüsü: Belirli bir dönemde sağlık kurumunu talep eden yanı kullanan kişi sayısı olarak tanımlanabilir. Örnek olarak bir hastanede dönemsel olarak hasta bakım oranları kayıtları tutulabilir. Bu resmi kayıtlar ile mevcuttur. Bu durum incelendiği zaman geçiş dönemler baz alınarak gelecek aylarda hasta talebi ortaya çıkar ki buda hastanenin ona göre planlama yapmasına neden olur. Yoğun dönemlerde sağlık çalışanlarına yıllık izin kullandırtmaz ya da salgın dönemlerinde daha fazla personel çalıştırmak gayesinde olarak hizmet kalitesini artırabilir.

Gelir-Gider Öngörülere: Muhasebede kayıtlar günlük tutulur hatta otomasyon sisteminde artık bu durum anlaktır diyebiliriz. Ancak raporlar da dönemselidir. Bu durum söz konusu olduğu için belirli bir dönemde elde edilen gelir ve giderin tahmin edilmesi sağlık kurumları finansmanı açısından önemlidir. Yaz aylarında hastalık sevilerinin azalması hastane kullanım oranı ile alakalı olduğu için mevsimsel grip vs durumlarında ise hastaneye müracaat artacaktır. Bunlardan dolayı gelir ve giderlerde bir değişme olacak sağlık kurumları bu öngörülere ulaşarak finansman ve sağlık kurumları ekonomisi düzenlemesi yapacaktır.

Sağlık Personeli Gereksinimi Öngörülere: İşletmeler kurulurken en temel ihtiyacı insan kaynaklarıdır. Bu bakımdan nerede ne kadar personel çalışacak buna bağlı nasıl bir insan kaynağı planlaması olacak bunun için birimlerin etkinlik durumları düşünülerek personel öngörüsünde bulunmak sağlık işletmeleri için önem arz etmektedir. Bu durum ise yine mevcut veriler kullanılarak elde edilecek hesaplamalar ile tahmin edilebilir.

Kullanılacak Malzeme Öngörülere: sağlık kurumlarında tüketilecek malzemelerin tüketim sayıları depolar ve sorumlu birimlerce tutulur ve bunlar belirli bir düzen içerisinde alınır bu durum mevcut bir yıllık kullanım göz önüne alınarak hesaplanır ve de belirli dönemlerde alım yapılarak ihtiyaçlar giderilir bunun içinde yine tahmin öngörü yöntemleri kullanılır.

Ameliyathane Gereksinimi Öngörülere: Hasta güvenliğinin en yüksek olduğu ya da olması gereken yer ameliyathanelerdir. Bu durum insanların acil ve acil olmayan ameliyatları olarak değerlendirilebilir. Ancak tam teşekküllü bir hastanede yeteri sayıda ameliyathane olmalı yada buna binaen talep doğrultusunda hareket etmelidir. Eğer insanlar hayatı tehlike yaşadığı sırada

bir ameliyathane boşluğu olmaması durumunda insan hayatı tehlikeye girer buda sağlık kurumunun başarısızlığı anlamına gelir. gerek hasta gerekse hastaların talepleri göz önüne alınarak ameliyathane gereksinimleri hesaplanmalı ve öngörude bulunulmalıdır.

Yatak gereksinimi öngörüleri: Sağlık kurumlarının en önemli kapasite ölçüm oranları yatak kullanım oranlarıdır. Bu bağlamda bir hastanenin ne kadar büyük olduğu yatak kapasitesi ile ölçülür. Bu bağlamda yatakların doluluk oranları göz önüne alınarak bir öngörü ve tahminde bulunulabilir. Yatak kullanım oranı hasta talebi ile alakalıdır. Yatan hasta sayısı üzerinden gerekli tahmin yöntemleri kullanılarak öngörude bulunulabilir.

Pazar Payı Öngörüleri: Sağlık işletmelerinde tıpkı diğer işletmeler gibi kar amacı güden kuruluşlardır. Bunu yaparken insanlara hizmet ederler hatta hayatlarını kurtarırlar. İster kamu isterse özel olsun bir maliyet kar hesabına göre çalışırlar ve zarar etme durumunda onlarda diğer işletmeler gibi kapanabilirler. Bütün bu riskler göz önüne alındığında sağlık kurumu yöneticiler mevcut sağlık hizmetleri pazarından daha fazla pay almaya çalışırlar. Bu durum iyi doktor ya da kaliteli hizmet veya farklılaştırılmış bir sağlık hizmeti sunarak rakiplerden daha avantajlı konuma gelmeyi sağlar. İşte tam bu nokta elde edilecek verilerle yeni Pazar payı ve buna yönelik yatırımların yapılması için hesaplamalar yapılarak öngörude bulunulabilir.

Örneğin son dönemlerde yaygınlaşan obezite cerrahisi her hastanenin yaptığı ve de uygularken gerekli koşulların sağlandığı bir alan değildir. Buna binaen bu sağlık hizmetini talep eden hasta sayısı, harcama ücret ve maliyetlerin hesaplanarak birimin etkin ve verimli olduğu gözetimi yapılarak analizler sonucunda tahmin ve öngörü de bulunularak gerekli yatırımlar yapılabilir.

Sonuç olarak bu analiz yöntemleri yukarıda saydığımız durumların belirlenmesi bir sağlık kurumu için önem arz eder buda öngörü olayının ne kadar karar vericiler açısından önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

2.3.Öngörü Hesaplama Yöntemleri

Tahmin yöntemleri iki ana gruba ayrılır bunlar; Kalitatif yöntem şahsi görüşlere dayandığı için sübjektiftirler, tahminler verilere dayalı olmadığı ve bilimsel yöntemler kullanmadığından ötürü verimliliği düşüktür. Kantitatif yöntem ise geçmişteki verileri kullanarak matematiksel olarak hesaplayarak daha objektif sonuç sunar(Ergün ve Şahin, 2017: 475). Çalışmada söz konusu tahmin yöntemleri kantitatif tahmin yöntemleridir.

2.3.1.Zaman Serileri Analizi

Belirli bir döneme ait verilerin belirli zaman dilimleri ile tekrar eden şekilde ele alınarak değişkenlerin incelenmesi ve buna bağlı sonuçlar elde edilmesi olarak tanımlanabilir. En yaygın zaman serileri analizleri; hareketli ortalamalar, eksponensiyel düzleştirme ,Box-Jenkins ve holt yöntemi (Kobu, 2017: 116).Buradan da anlaşılacağı üzere zaman serileri mevcut verilerin özelliklerine göre uygulanacak analiz yöntemi de değişmektedir.

Moving Averages (Hareketli Ortalamalar) Analizi

Analiz yöntemi kontrol edilemeyen değişkenlerin ortalama değere etki etme derecesini düşürerek bu süreçte öngörünün daha etkin ve verimli olmasını sağlamaktadır. Açıkçası hataları ayıklamanın en bariz modeli olarak değerlendirilebilir. Belirli bir döneme ait aritmetik ortalama verilerinin daha önceki dönemlerin aritmetik ortalamalarının alınarak sağlanmasının yapılması şeklinde hesaplanır. Burada dönemler ve eski dönemler yapılan analizin büyüklüğüne göre değişebilir. Bu metotta dezavantaj hassas tahminleri veren n değerinin seçimidir. (Kobu,2017).

Exponential Smoothing (Üstel Düzleştirme)

Bu yönteme üstel düzleştirme analizi de denilmektedir. Verilerde meydana gelen anlık değişim düşüş ve sıçramaları dikkate alarak tahmin ve öngörüü sürekli güncelleyen bir analiz yöntemidir. Yani zaman serileri üzerinde meydana gelen değişimleri basit aritmetik ortalamalar yerine etkinliği fazla olan verilere daha fazla ağırlık vererek ortalamalar bu şekilde elde edilir(Soysal ve Ömürgönülşen, 2010: 131). Bu yöntemde daha hassas bir analiz gerçekleşir ortalamalarda serilerde meydana gelen derin yükseliş ve düşüşlerin daha fazla sonuca etki etmesini sağlar ve olası yanlış tahmin riskini aza indirir.

Box-Jenkins Modelleri (Arıma Modeli)

Bu modelde zaman serilerinin türü önemlidir. Üç farklı zaman serisi karşımıza çıkar bunlar; kesikli, stokastik ve doğrusal zaman serisidir, bu durumda Box-Jenkins veya ARIMA modeli uygulaması yapılır. Doğrusal modeller olarak bilinen bu zaman serisi analiz yöntemleridir. Bu modeller analiz sürecinde en doğrusal modeli bulmak için çalışır bunun içinde seri dizisinin otokovaryans, otokorelasyon ve kısmi otokorelasyon analizlerini yapar.(Ataseven, 2013: 106).

Holt Yöntemi

Holt yöntemini diğer yöntemlerden ayıran özelliği verilerdeki trendi hesaba katmasıdır. Yani serinin eğilim yönü ne yönde yükseliyor ve düşüyorsa bunun anlamlı olduğunu ve analize dâhil edilerek daha iyi bir tahmin yapılacağını öngörmektedir. Bu yöntemde verinin trendini analiz edebilmek için ise düzleştirme katsayısı kullanılmaktadır(Soysal ve Ömürgönülşen, 2010: 132).

2.3.2.Regresyon Analizi

Birden fazla nicel değişkenin arasında bir ilişki olup olmadığını ve arasındaki ilişki derecesini ölçmek için kullanılan bir analiz yöntemidir. Kullanılan değişken bir tane ise tek değişkenli regresyon analizi denir birden fazla ise çok değişkenli olarak adlandırılır. (Orhunbilge,2017: 2). Burada önemli olan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin arasındaki anlamlı farklılık düzeyleridir. Eğer anlamlı bir farklılık oluşursa tahmin ve öngörü hakkında fikirler oluşur buradan da hareket ile doğru tespitler yapılabilir.

2.3.3.Yapay Sinir Ağları (YSA)

Kompleks olan insan anatomisinin bir farklı simülasyonunu bilgisayar üzerinde modelleyerek insan beynine ait olan becerilerden öğrenme, kavrama ve tecrübe etme yolu yeni bilgiler ortaya koymayı teknolojik alt yapı içerisinde geliştiren bir otomasyon sistemi olarak adlandırılabilir.

Yapay sinir ağları, sinir hücrelerinden oluşmuş katmanlı ve paralel fonksiyonlarıyla olarak birbirlerine bağlanmış katmanlardan oluşur. Bu katmanların birbirleriyle ilişkili olduğu ağırlık değerlerini ayarlayarak belirli bir fonksiyonu gerçekleştirir ve analiz yöntemi çalışmış olur(Türk ve Kıvanç, 2019: 33).Bu sistem belirli oluşabilecek otomasyon ve teknolojik hatalardan ayıklanarak daha mantıklı bir hal alabilir. Ancak insan beyni bir makine olmadığı ve iradesi dahilinde anlık gelişen bir yapıda olmasından kaynaklı belirli bir dönem berileri alınan bu sistemde sağlıklı sonuçlar oluşmasının eleştirel bir yönü olduğu da düşünülmektedir.

2.3.4.Mevsimsel Yöntemler

Her alanda olduğu gibi mevsimsellik bu analiz yöntemleri içerisinde de yadsınamaz. Zaman serileri oluşurken elbette bir faktörde mevsimsellik olacaktır. Verilerdeki mevsimsellik, gerçek değerlerin, verilerin ortalamasına göre yaptığı sapmanın bir miktarı olarak gösterilmektedir.

İki tür mevsimsel etkiden bahsedebiliriz; toplamsal ve çarpımsal model. Bu mevsimsel etkiler toplamsal modelde birim olarak gösterilir ve ortalamaya artı eksi bir sonuç katar. Çarpımsal model de ise yüzde olarak etki eder ve yüzde olarak artı eksi sapma oranı gösterilir(Özcan, 2013:54). Bu sistem dâhilinde mevsimsel etkiler analize dâhil edilir ve yapılan tahminin başarısını ve etkinliğini daha güvenilir bir hale getirir.

3.SONUÇ

Yapılan çalışmalara bakıldığında birçok sektörde öngörü ve tahmin yöntemleri kullanılabilir olduğu ve bu durumun işletmeler için önemli faydalar sağladığını tespit ettik. Bu bağlamda bir işletmenin devamlılığını sağlaması için başvurduğu yöntemler arasında tahmin ve öngörülerde bulunmak olduğunu literatür taramalarımızda karşımıza sıklıkla çıkmaktadır.

Bir işletmede yöneticiler karar verme, tercih de bulunma alternatifleri değerlendirme gibi iş ve işlevleri yapabilmeleri için ellerinde verilerin olması gerekir. Ve bu verilerin ham değil işlenmiş olması bu süreci daha da kolaylaştırmasının yanında daha da doğru ve yerinde karar almayı sağlamaktadır. İşte tam bu noktada öngörü ve tahmin yöntemlerinin etkin kullanımı söz konusu olmaktadır. Yerinde ve doğru analiz başarılı ve karlı bir gelecek oluşmasına neden olabilir.

Sağlık kurumlarında hasta sayısı veya hastane stok yönetimi dahası sağlık sektöründe her türlü yönetilebilecek büyüklüklerin geçmiş verilere bakılarak gelecekte öngörmek mümkün olduğu söylenebilir. Bu bakımdan sağlık hizmetlerinde sağlık işletmesinin devamlılığı için bu yöntemlerin kullanılması elzemdir. Örnek verecek olursak bir hastanenin bir yıllık polikliniklerine ayrı ayrı ve aylık gelen hasta sayılarına bakıldığında bu sayıların bize analiz edilerek yani zaman serisi yöntemleri kullanılarak en çok hasta alan ve en az hasta kabul eden birimleri göstermesi mümkündür. Buradan hareketle bizim gelecek yıl hastanemizin ne aralıkta

hasta kabul edeceği ve hangi polikliniklerin yoğunlukta olacağı tespit edilebilir. Daha sonra verimli olamayan birimlerin verimlilik haritaları oluşacak ve hasta sayılarını artırmak için yollar denenecektir. Ayrıca yoğun ilgi gören birimlerde hasta memnuniyetini artırıcı önlemler alınması o birime olan ilgi ve alakanın artmasına neden olacaktır. Yukarıda söz konusu olan iki farklı yöndeki örnek dedi bir tahmin ve öngörü vardır bunların belirlenmesi için bu ham verilerin işlenmesi ve bu yöntemlerin uygulanması gerekir. Buda işletme karlılığını artırmaktadır.

Tüm işletmelerde olduğundan daha fazla sağlık kurumlarında sağlık hizmetleri sunulurken stok yönetimi önemli bir yer tutar. İşte burada da öngörü ve tahmin devreye girer bir sağlık işletmesi cerrahi bir operasyonun ortasında tıbbi malzeme bitti diyemez ya da acil bir durumda tıbbi teçhizat yeterli değil diyemez bunu dile getirmesi demek bu kurumun insan hayatına ve kendi hizmet alanına saygı duymadığı anlamına gelir. Bu bağlamda stok yönetimi kapsamında öngörü ve tahmin yöntemlerinin kullanılması elzemdir.

Hangi yöntemin nerede kullanılması gerektiği başlıca sorunlardan biridir. Doğru yöntem doğru yerde kullanılmalı ki sonuçlar güvenilir olsun ve sağlık işletmesinin amaçladığı yere taşıyabilsin. Hiçbir analiz anlamsız değildir ancak yerinde olmayan analiz yanlış bir karar verme süreci doğurur ve de bu durum olumsuz sonuçlara yol açabilir.

Sonuç olarak bu öngörü yöntemleri sağlık kurumlarında işlerliği yükselterek kaliteyi artırmak ve de karlılığı yükseltmek için kullanılır. Buda karar vericilerin işleri kolaylaştırır. Bir işletmeyi yönetirken elinizdeki verileri doğru okumak önemlidir. İşte bu verilerin bu yöntemler ile birleşerek bir sonuç çıkarması bir karar verici olarak yönetim kabiliyetini artıracaktır

KAYNAKÇA

- Ataseven B. (2016). “Yapay Sinir Ağları İle Öngörü Modellemesi”. *Öneri Dergisi*. 10(39):101-115.
- Demez F. (2016). *Hastanelerde Kapasite Ölçümü Talep Tahmin Yöntemleri Ve Bir Araştırma*. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Delaney, K. (2014). *Introduction to Horizon Scanning In The Public Sector*. Australian Department of Industry.
- Erkan, H. (2008). Talep tahmin doğruluğunu arttırmak için talebi etkileyen faktörlerin analizi ve ilaç sektöründe ekonometrik bir model önerisi
- Ergün S.& Şahin S. (2017). “İşletme Talep Tahmini Üzerine Literatür Araştırması.” *Ulakbilge*. 5(10): 469-487.
- Erzengin Ö. , Sumbüloğlu V. , Karakaş S. , (2006) . “EEG temelli olay-ilişki beyindalgalarının istatistiksel zaman serileri ile modellenmesi”. *Marmara Medical Journal*. 19(1): 6-12
- Henke, J. and Wichern, D. (2005). *Business Forecasting*, Pearson Education Inc, Upper Saddle River, New Jersey.
- Irmak S. , Köksal C., Asilkan Ö. (2012). “Hastanelerin Gelecekteki Hasta Yoğunluklarının Veri Madenciliği Yöntemleri İle Tahmin Edilmesi”. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*. 4(1): 101-114.
- İbrahim Demir, Tuğçe Genç, Hasan Aykut Karaboğa (2018). “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Altın Rezervinin Holt-Winters Üstel Düzleme Yöntemi ve Yapay Sinir Ağları İle İncelenmesi.” *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi International Journal of Economics, Business and Politics*. 2 (1): 131-146.
- Kaynar O. & Taştan S. (2009). “Zaman Serisi Analizinde Mlp Yapay Sinir Ağları Ve Arıma Modelinin Karşılaştırılması.” *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (33): 161-172.
- Kısa, A. (1999). *Sağlık Ekonomisine Giriş*, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları İşletmeciliği Bölümü, Ankara.
- Kobu B. (2017). “Üretim Yönetimi.” 18. Baskı. İstanbul:Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Orhunbilge N. (2017) . “Uygulamalı Regresyon ve Korelasyon Analizi.” Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Basım. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özger, Yunus, Emre, Akpınar, Mustafa, Musayev, Zabit, Yaz, Mustafa (2019). “Elektrik Yükünün Genetik Algoritma Temelli Holt-Winters Üstel Düzeltme Yöntemiyle Tahmini.” *Sakarya University Journal of Computer and Information Sciences*. 2(2): 108-123
- Rowea, E., Wrightb, G., and Derbyshire, J. (2017). *Enhancing Horizon Scanning By Utilizing Pre-Developed Scenarios: Analysis Of Current Practice And Specification Of A Process Improvement To Aid The Identification Of Important ‘Weak Signals*. *Technological Forecasting & Social Change*, 125, 224–235
- Sarıyer G. (2018). “Acil Servislerde Talebin Zaman Serileri Modelleri ile Tahmin Edilmesi”. *Uluslararası Mühendislik Araştırma ve Geliştirme Dergisi-International Journal of*

- Engineering Research and Development. 10(1): 66-77.
- Sevencan, M. (2010). Bir Stratejik Öngörü Metodu Olarak Senaryo Planlama. KÖKSAV E-bülten, 1-25.
- Soysal M. & Ömürgönülşen M. (2010) . “Türk Turizm Sektöründe Talep Tahmini Üzerine Bir Uygulama.” Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi. Prof. Dr. Hasan Işın Dener Özel Sayısı. 21(1) : 128-136.
- Türk E.,ve Kıanı F., (2019). “Yapay Sinir Ağları ile Talep Tahmini Yapma: Beyaz Eşya Üretim Planlaması için YSA Uygulaması.” İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi FenBilimleri Enstitüsü Dergisi. 1(1): 30-37.
- Ulucan E., ve Kızılırmak İ.(2018). “Konaklama İşletmelerinde Talep Tahmin Yöntemleri: Yapay Sinir Ağları İle İlgili Bir Araştırma.” Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi/Journal of Travel and Hospitality Management. 15(1): 89-101
- Uz, H. (1998). Sağlık Hizmetleri El Kitabı, Sağlık Ekonomisi, Editörler: Hayran, O. , Sur, H. Çevik Matbaası, İstanbul.
- Yiğit V. (2016). “Hastanelerde Tıbbi Malzeme Talep Tahmini: Serum Seti Tüketimi Üzerinde Örnek Bir Uygulama”. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 5 Sayı: 4
- Yüksel, S. (2002) .Hizmet İşletmelerinde Tahmin Yöntemlerinin Karşılaştırılması ve Konaklama İşletmeleri İçin Talebe Dönük Bir Erken Uyarı Modeli, Doktora Tezi , Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

TEACHERS' EXPERIENCES REGARDING ONLINE EDUCATION DURING COVID-19 PANDEMIC: A CASE STUDY

Dr. Fatma Altınsoy

Ministry of National Education

0000-0003-4910-2510

Dr. Nurseven Kılıç

Ankara Yıldırım Beyazıt University

0000-0001-8724-7564

ABSTRACT

Coronavirus Disease (COVID-19) outbreak poses serious concerns to education systems all around the world. In this respect, efforts to battle COVID-19 prompted unscheduled closure of schools leaving billions of students out of school. Therefore, using online platforms and virtual classes for the delivery of education has become a quick solution across the globe. In the current study, we attempted to evaluate the impact of lockdown on the teaching-learning process in a primary school context in Turkey. In this sense, our goal was to get the views of teachers based on their experiences regarding the benefits and challenges of online education. We utilized a phenomenological design as one of the qualitative research designs to achieve the goal of this study. Face-to-face interviews were held with a group of ten teachers from different fields of professions to attain qualitative data on their views and attitudes towards online education with respect to their experiences and expectations. The data gathered through the interviews were transcribed and subjected to content analysis. Through an in-depth analysis of the data, we generated four common themes including professional development opportunities in newly experienced online education tools and applications, challenges they face in the online teaching process, difficulties and improvements while transmitting from traditional face-to-face education to online education platforms, and openness to change. In addition to this, we analysed 16 recurring codes that appeared under the heading of these themes. Results and implications were discussed in the light of relevant literature and research findings and recommendations were offered.

Key Words: Online education, teachers' views, qualitative analysis

DEZAVANTAJLI GRUPLARDA EĞİTİMİN EKONOMİK SERMAYEYE DÖNÜŞÜMÜ

Doç. Dr. H. Eylem KAYA¹, Orhan YILDIZ²

¹ SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

¹ SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD Doktora Öğrencisi

Özet

Eğitimin görünürde fırsat ve olanak eşitliği yaratma iddiasına karşın kültürel sermaye, cinsiyet, ırk, etnisite, müfredat, ebeveyn durumu ve ekonomi gibi diğer faktörlerin devreye girmesi ile birlikte eşitsizliğin nasıl oluştuğu, eğitimin ne tür eşitsizlikleri meydana getirdiği ve eğitimin kimler için ekonomik sermayeye dönüşebildiği önem arz etmektedir. Bununla birlikte Covid-19 Pandemisi ile derinleşen eğitim eşitsizliklerine karşın Bourdieu'nun akılcı pedagojik yaklaşımı öneri olarak sunulmuştur.

Bu çalışmada Türkiye'de eğitimin 'fırsat eşitliği' ve 'olanaklar' konusu, Bourdieu'nun kültürel sermaye kavramı başta olmak üzere diğer çalışmalarla birlikte ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Literatür taramasına dayalı betimsel bir çalışma ile alana katkı sunulmak istenmekle birlikte sonuç ve öneriler kısmında sorunların çözümüne yönelik fikirler de ileri sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Eşitsizlik, Bourdieu, Kültürel Sermaye.

TRANSFORMATION OF EDUCATION INTO ECONOMIC CAPITAL FOR DISADVANTAGED GROUPS

Abstract

Despite the seeming claim of education to create equality of opportunity and opportunity, cultural capital, gender, race, ethnicity, curriculum, parental status and economy come into play, how inequality occurs, what kinds of inequalities education creates, and for whom education can turn into economic capital is important. However, despite the educational inequalities deepening with the Covid-19 Pandemic, Bourdieu's rational pedagogical approach was presented as a suggestion.

In this study, the "equality of opportunity" and "opportunities" issue of education in Turkey has been handled and evaluated together with other studies, especially Bourdieu's concept of cultural capital. Although it is desired to contribute to the field with a descriptive study based on literature review, ideas for solving the problems are also put forward in the results and recommendations section.

Keywords: Education, Inequality, Bourdieu, Cultural Capital.

GİRİŞ

Fransız sosyolog ve düşünür Pierre Bourdieu, yapmış olduğu ampirik ve kuramsal çalışmalar ile son dönem sosyologlar arasında hatırı sayılır bir üne kavuşmuştur. Eğitim alanında ileri sürdüğü teorik çalışmaları yapmış olduğu ampirik çalışmalar ile destekleyen Bourdieu, eğitim sosyolojisine yeni ve önemli boyutlar kazandırmıştır. Toplumun kültürel değerlerinin aktarımında merkezi bir öneme sahip olan eğitim ve eğitim kurumları, bu kültürel değerlerin sadece aktarımı değil, yeniden üretiminin de merkezi konumundadır. Kültür ile ilgili literatürde üzerinde uzlaşmış tek veya benzer tanımlamalar bulmak mümkün değildir.

Edles, bu konuda kültürün etnografik, estetik, hümanistik gibi farklı yaklaşımlar üzerinden tanımlamalarını yaparken, hümanist açıdan kültürü “insan beyninin ve duyarlılığının yetiştirilmesi” olarak ifade eder (Edles,2006 s.6). Öte yandan Durkheim’e (Ergun, 1991, s.1) göre eğitim, çocuktaki fiziksel, ahlaki ve entelektüel durumların ortaya çıkarılıp geliştirme süreci iken Turhan’a (Güvenç, 1996, s.132) göre mevcut kültürün geliştirilmesi ve genç nesillere aktarılmasıdır. Ertürk’e (1972, s.12) göre ise eğitim, bireyde istendik yönden davranış meydana getirme sürecidir. Dikkat edilecek olursa, tanımlar, eğitim ve kültürden beklenen amaç ve sonuca göre değişiklik göstermektedir. Tam da bu nokta da amaç ve sonuç üzerinden Bourdieu çok daha farklı bir okuma yaparak sermaye biçimlerini klasik Marxist teorinin ekonomik belirlenimcilik üzerinden yaptığı tek yönlü okumayı; ekonomik, kültürel ve sembolik sermaye adı altında genişleterek eğitim sosyolojisinde toplumsal uzamın anlaşılmasına önemli bir katkı sağlamıştır.

Kişinin ölümüyle sona eren kültürel sermaye, toplumsal kodların taşındığı bütün bir maddi ve manevi olanakları taşımak suretiyle kendinden sonrakilere bir miras olarak bırakılabilir. Kültürel sermayeyi de maddi (kütüphane, tarihi eserler vb.) kurumsallaşmış (diplomalar, unvanlar, ödüller vb.) ve bedenselleşmiş (bilişsel ve estetik yatkınlıklar) kültürel sermaye olarak üçe ayıran Bourdieu, bireylerin toplumsal uzamdaki konumlarına göre bu

sermaye biçimlerine sahip olacağını/olabileceğini iddia eder. Üst veya egemen sınıfa mensup olarak dünyaya gelen birey, bu sermayeye miras olarak ulaşabilirken, alt veya orta sınıftaki bireylerin bu sermayeye sahip olması için çaba, emek sarf etmesi gerekmektedir (Ünal, 2005, s.158-159).

Bourdieu, sosyolojideki özne/nesne ayrımını yıkmak amacıyla ürettiği (öncesinde Mauss, Weber gibi isimlerin kullandığından farklı olarak) *habitus* kavramıyla, faillerin içselleştirdiği dışsal pratikleri, sürekli tekrarlanarak elde edilen zihinsel ve maddi süreçleri ifade eder (Bourdieu,2013, s.165-166). Fail ya da eyleyenlerin içinde doğduğu sınıf ve kültürel sermaye ile şekillenen habitusuna Bourdieu, oyun kavramıyla açıklık getirmektedir. Bourdieu'ya göre bu oyunun kuralları hâkim sınıf ya da tahakküm edenler tarafından önceden belirlenmiştir ve fail, elinde bulunan kartlara ve kurallara göre oyunu oynamak zorunda olduğunu bilir. Burada faillerin kısmi bir irade sahibi olduğunu fakat habitusun toplumsal konuma göre şekillendiğini ifade eder (Özsöz, 2007; Meder ve Çeğin, 2011). Bireylerin elindeki kartlar, sahip oldukları sermaye türlerini ifade etmektedir ve kültürel sermaye de en az diğer sermaye türleri kadar değerlidir.

Toplumsal uzamı 'alan' olarak ifade eden Bourdieu, oyunun bu çatışma alanlarında oynandığını ve faillerin sahip olduğu sermaye türlerine göre habitusları çerçevesinde oyunu oynadığını iddia eder. Bu noktada *doxa*, tüm oyuncular tarafından bilinen ama söylenmeyen kurallar bütünü, dünyayı olduğu gibi kabul etme, eylemlerimizi ve pratiklerimizi şekillendiren inançlar ve kanaatlerdir (Esgin,2016, s.196). Doxa çerçevesinde eğitime baktığımızda eğitim, egemen sınıfın, eşitlik adı altında kendi kültürel sermayesini alt sınıflara bir taraftan dayatırken, diğer taraftan da yeniden ürettiği merkezlerdir (Swartz,2013.s.111-113). Yetenek ve zekâ gibi kabuller birer doxa yaratmaktadır. Akademik başarı ya da başarısızlık, sadece zekâ ve yetenek gibi durumlara bağlanamaz. Kültürel sermaye, bu ayrımı meydana getirmede önemli bir araçtır (Swartz, 2013, s.113, Taş Çetin, 2018, s.3).

Bourdieu, ekonomik sermayenin kültürel sermayeye dönüşebilmesi gibi kültürel sermayenin de ekonomik sermayeye dönüşebileceğini ifade eder. Ona göre, akademik başarılar ile elde edilen sembolik veya ekonomik ödüller, eğitim süreci sonundaki diplomalar ile elde edilen meslekler ve mesleklerin türü ve niteliği, kültürel sermayenin ekonomik sermayeye dönüşümü ile ilgilidir. Dolayısıyla bu çalışma ile Bourdieu'nun kültürel sermayede merkezi alan olarak ifade ettiği eğitim ve eğitim kurumlarının, dezavantajlı gruplar tarafından nasıl ekonomik sermayeye dönüştürüldüğü (ya da dönüştürülemediği) ve Türkiye'de eğitim konusu Bourdieu sosyolojisi bağlamında araştırılmıştır.

Dezavantajlı Gruplar ve Eğitim

Literatürde dezavantajlı gruplar olarak birbirinden çok farklı sınıflamalar yer almaktadır. UNESCO, dezavantajlı grupları, etnik, dili ve dini, cinsiyet ve politik (mülteci), ve statüleri nedeniyle sosyal ve ekonomik olarak daha az bütünleşme şansı olan insanlar olarak ifade etmektedir (Yıldırım Aykurt, 2020, s.421). Bu kategorilere kadın, çocuk, yoksulluk, kız çocukları gibi kavramları da eklemek mümkündür.

Ülkemizde, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda¹ ve eğitim ile ilgili kanunlarda, eğitimde fırsat eşitliğinin gözetildiği ve eğitimin devletin bir sosyal sorumluluğu olduğu ifade edilmektedir. Devlet, ilgili kurumları aracılığı ile ihtiyaç sahibi vatandaşların eğitim ve benzeri ihtiyaç taleplerini karşılar denmektedir. Öncelikle devlet okullarında eğitimin ve ders kitaplarının ücretsiz dağıtıldığını ve isteyen öğrencilere ücretsiz kurslar verildiğini belirtmek gerekir. Devlet bu yönüyle eğitimde fırsat eşitliğini görünürde sağlamaktadır. Ancak gerçekten de durum tam olarak böyle midir sorusu önem kazanmaktadır. Tezcan (1997, s.106), eğitimde fırsat eşitliğinin başta biyolojik ve ekonomik etmenler olmak üzere çok çeşitli faktörlerden dolayı tam olarak sanayileşmiş ülkelerde bile gerçekleşemediğini, bu nedenle de ülkemiz gerçekliğine uymadığını belirtmektedir.

Bourdieu, Varisler (2014) adlı eserinde Fransa'da alt, orta ve üst sınıftan gelen öğrencileri yaklaşık 20 yıl süren bir ampirik araştırma ile analiz etmiş ve genel olarak şu sonuçlara ulaşmıştır; üst sınıfa mensup bireyler hâkim sınıfın diline sahiptir ve okullarda verili olan bu dile hazırlıklı olarak geldikleri için alt ve orta sınıfa mensup bireylere göre daha başarılı olmaktadır. Okul ve öğretmenlerin dili, egemen kültürün dilini yansıtmaktadır. Bu bağlamda öğretmenler ve akademisyenler, hâkim sınıf ile örtük suç ortaklığı yapmaktadırlar. Okul veya eğitim kurumları, hâkim sınıfın kültürel kodları ile donatıldığından, kültürel sermayesini, miras yoluyla ailesinden ve çevresinden edinen birey, daha çok ödüllendirilmektedir. Oysa alt sınıftan veya dezavantajlı bir gruptan gelen bireyler böylesi bir kültürel mirasa sahip olmadığı gibi, habitusunda da destek alabileceği bir şema bulunmamaktadır. Bourdieu, bu süreçte eğitim kurumlarının fizik biliminden devşirdiği bir Maxwell cini gibi hareket ettiğini ileri sürmektedir. Ona göre, eğitim kurumları kültürel kodlara sahip bireyleri daha çok ödüllendirerek diğerlerinden ayırt etmekte, bunu yaparken de yetenek ve zekâ gibi farklı kavramları işe koşmaktadır. Örneğin, Fransa'da en iyi okullara, ekonomik getirisi ve statüsü en yüksek bölümlere hâkim sınıfa mensup bireyler yerleşmektedir. Alt ve orta sınıftan ise bu kodları

¹14 Haziran 1973 tarihli Kanun'un İkinci Bölümü, Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri,1- Genellik ve Eşitlik, ifadesi olarak başlar.

çözebilen ve habitusunda bunu pratik eylem kodları haline getirebilen az sayıda öğrenci de yerleşebilmektedir. Ancak bu örnekler bağlamında önemli bir fark vardır; birinin zorlanmadan elde ettiğini diğeri yoğun bir emek sarf ederek, bazen ötekileştirilerek elde edebilmektedir.

Bourdieu'nun yapmış olduğu araştırma sonuçları üzerinden ülkemizde dezavantajlı grupların eğitim başarısını ve bunun ekonomik sermayeye dönüşümünü incelediğimizde ise, yoksul, okur-yazar olmayan veya eğitim seviyesi düşük, mülteci, kadın, kız ve erkek çocukları gibi bireylerin eğitim başarısı düşük ve eğitimden elde edilebilen ekonomik sermaye de buna bağlı olarak düşük kalmaktadır. Öte yandan Bourdieu'nun Fransa'da yapmış olduğu araştırmaya (2014) benzer olarak ülkemizde de eğitimdeki başarı seviyesi, ekonomik gelir seviyesi en düşük kesimin çocukları, meslek liselerine yerleşmektedir (Atmaca, 2019).

Yükseköğretime giriş ve nitelikli üniversiteler bağlamında Türkiye'de yapılan iki araştırma örneği de Bourdieu'nun yapmış olduğu araştırma sonuçlarına benzer nitelikler vermektedir. Ekinci (2011)'nin Cumhuriyet, Hacettepe ve Erciyes Üniversite'sinde 4910 öğrenci üzerinden yapmış olduğu araştırma sonucunda şunlar yer almaktadır; yükseköğretimden yararlanmada anne-babanın eğitim düzeyi belirleyici bir etkidir. Daha yüksek gelirli ve eğitilmiş ailelerin çocukları daha prestijli ve daha yüksek getirisi olduğu varsayılan alanlarda daha yüksek oranda temsil edilmektedirler. Yükseköğretim sistemi çok büyük ölçüde kentsel yerleşim birimlerinden gelen öğrencilere (%92) hizmet etmektedir. Erişken'e (2019) ait yüksek lisans tezinde de Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi öğrencileri karşılaştırılmış, yapılan görüşmeler neticesinde, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi öğrencilerinin Hacettepe Üniversitesi öğrencilerine göre ekonomik geliri ve ailelerin eğitim seviyesi daha düşük çıkmıştır. Yine aynı çalışmada, Hacettepe Üniversitesi'nde okuyan ekonomik ve kültürel sermaye bakımından alt gelir seviyesine mensup öğrenciler, okuldaki kulüpler veya benzeri etkinlikler sayesinde çok sayıda kültürel edinimler kazandığını belirtirken, aynı üniversitedeki üst sınıfa mensup ailelerden gelen öğrenciler bu kültürüzyasyonu daha önceden deneyimlediklerini ifade etmişlerdir (Yelken veya dağcılık sporları, tiyatro vb. kültürel etkinlikler bağlamında).

Öte yandan ailelerin eğitim seviyesi ile çocuklarının başarısının doğru orantılı olduğu konusunda yapılan birçok çalışma bulunmaktadır. Bunlardan biri Yelgün ve Karaman'ın (2015) Erzurum ili merkezinde 25 öğretmen ve 550 öğrenci ile yapmış oldukları çalışmanın sonucudur. Çalışma sonucunda okur-yazar olmayan veya eğitim seviyesi düşük ebeveynlerin öte yandan çocuklarına destek olmak isteseler dahi bilmedikleri bir konuda yardımcı olamadıkları gözlemlenmiştir. Aynı araştırma ile eğitim seviyesi düşük ebeveynlerin ekonomik gelirinin de

düşük olduğu gözlenmiştir. Denizli ilinde yapılan bir başka araştırma örneğinde ise (Çiftçi ve Çağlar,2014,168) öğrencilerin üniversiteye yerleştikleri bölüm ve ailelerin sosyo-ekonomik durumları karşılaştırılmış ve sonuç olarak; yüksek puanlı bölümlere ailesinin sosyo-ekonomik düzeyi ve eğitim seviyesi yüksek öğrenciler yerleşebilirken tersi durumdaki öğrencilerin daha düşük puanlı bölümlere yerleşebildikleri tespit edilmiştir.

Ontolojik Suç Ortaklığı

Ülkemizde, UNICEF ve MEB iş birliği ile (Özaydınlık, 2014, s.107) uzun yıllar boyunca kız çocuklarını okullaşma seviyesinin artırılmak istendiği bilinen bir gerçektir. Bu durumun geleneksel veya ataerkil aile yapısından kaynaklandığı düşünülse de aslında tek neden bu değildir; İnal'ın (2013) ifadesi ile 'gizli müfredat' bu nokta da devreye sokulan araçlardan biridir. Müfredat yapıları, 20. Yüzyıl ile birlikte yoğun bir şekilde artmış, tarafsız, eşitlikçi, demokratik ve bilimsel bir müfredat içeriğinden bahsedilse de Apple (2012, s.54), ideolojilerin şekillendirmediği bir müfredatın olmayacağını belirtmektedir. Ona göre, kendini tarafsız olarak addeden bu metodu kimin tarafsızlığı sorusu ile açıklayarak, endüstri ve sınıfsal çıkarlar doğrultusunda/lehinde asıl meselenin gözden kaçırıldığını iddia etmektedir.

Apple'nin (2012, s.110-131) "istenen ile yapılan" arasındaki her türlü farklılık olarak nitelendirdiği gizli müfredatı Türkiye'de uygulanan müfredat programları çerçevesinde değerlendirdiğimizde ise, etnik, cinsiyetçi, sorgulamayan, niteliksiz veya düşük vasıflı ve itaatkâr bireyler yetiştirmek üzere yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Diğer taraftan dezavantajlı gruplar başlığı altında değerlendirdiğimiz iki farklı çalışmada kültürel sermayenin aileden edinilmesi ile okulda edinilmesi farkına dikkat çekerken, üniversite ve öğrencilerin nitelik konularına değinilmemiştir. Öte yandan üniversitelerin durumu ve gizli müfredat ışığında bir değerlendirme yapıldığında Apple (2012, s.110), ekonominin artık yüksek maaşlı personele ihtiyaç duymayacağı bir zamanda yetkin bireylerin aşırı üretilmesinin okulların meşruiyetini sorgular hale getirdiğini söylemektedir. Ülkemizdeki üniversite ve öğrenci sayısı göz önüne alındığında Apple'ın eleştirilerine benzer sonuçlar çıkarmak mümkündür. Okulların eşitsizliğin yeniden üretilmesi konusunda Bourdieu ile benzer fikirler taşıyan Apple, toplumsal dinamiklerin canlı tutulması için eleştirel düşünmeye ihtiyaç duyulduğunu fakat eleştirel düşüncenin de sermayeye tehdit oluşturabileceğinden istenen bir durum olmadığını söylemektedir. Türkiye'de müfredat konularına baktığımızda içerik ve uygulamadan ortaya konan farklılık, yine Apple'ı doğrular gibi görünmektedir.

Bir diğer önemli etmen olan dil, kültürel kodları yeni kuşaklara aktaran çok önemli bir araç olmakla birlikte Bourdieu'nun eğitim sosyolojisinde egemen sınıfın okullarda ve sosyal

uzamda kurduğu bir tahakküm aracıdır. İnal'ın (2013, s.275) yapmış olduğu çalışmanın da Milli Eğitimin müfredatı olarak milli kimliğin merkeze alınması ve Türkçe vurgusu ve Milli Eğitim Şuralarında alınan kararlar incelendiğinde ortak sonuçlar verdiği gözlenmektedir. Dil ve eğitim eşitsizliği konusunda Tezcan (1985, s.113-114), eşitsizliğin oluşmasında çok önemli bir yere sahip olduğunu belirtir ve ülkemizin Doğu ve Güney Doğu bölgesinde resmi dili bilmeden okula başlayan öğrenciler ile resmi dile hâkim olarak okula başlayan öğrenciler arasında eşitsizlik olduğunu vurgulamaktadır. Müfredat, egemen sınıfın kültürel kodlarının okullar ve eğitim kurumları aracılığı ile yeniden üretim programı haline getirildiğinde, eşitsizliğin boyutları merkezden çevreye doğru genişlemektedir. Apple (2012) bu konuda şöyle söylemektedir;

“İster resmi müfredat olsun ister gizli müfredat, kurumun öğrettiği her şey, sınıf kültürleri tarafından değişikliğe uğramaksızın ve baskın mesajların sınıf tarafından (bu ırk veya toplumsal cinsiyet de olabilir) reddedilmesi söz konusu olmaksızın kabul edilir. Fakat işçi sınıfının bulunduğu okullarda, kent merkezlerindeki varoşlaşmış bölgelerdeki okullarda öğretmenlik yapanlar durumun böyle olmadığını bilir. Bilginin öğrenci tarafından yeniden yorumlanması, en iyi ihtimalle bilginin kısmen kabul edilmesi ve çoğu zaman da okulların planlanan veya planlanmayan anlamlarının doğrudan reddedilmesi muhtemeldir” (s.56-57).

Yanı sıra eğitimde kullanılan dil ve ders kitaplarındaki metin görsellerinde paylaşılan resimler aracılığı ile, kız çocuklarından beklenen toplumsal rol ve konumları bilinçaltına yerleştirmek örtük amacına yönelik olarak eşitsiz ve cinsiyetçi bir kültürel yeniden üretim dayatılmaya çalışılmaktadır. Kız çocuklarının akademik başarısı (2020 PISA raporu) erkek öğrencilere göre daha yüksek olsa da, okullaşma oranlarının daha düşük olduğu gözlenmektedir. Dünya Ekonomik Forumu'nun² yayınladığı 2020 yılı raporunda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde 153 ülke arasında 130. sırada yer alan Türkiye, kız çocuklarının erken yaşta evliliği konusunda da benzer bir sonuç elde etmiştir. 4+4+4 sistemi ile birlikte kız çocuklarının eğitime katılma seviyesinde ciddi oranda düşüş ve çocuk işçi sayısında artış beklenmektedir (Özaydın, 2014, s.197). Başka bir çalışma da ise çocuk işçi sayısının dünyada azalmasına karşın Türkiye'de artması, bu durumu desteklemektedir (Yüksel vd, 2015, s.32).

² Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2019/12/17/2020-cinsiyet-esitligi-raporu-turkiye-153-ulke-arasinda-130-s-rada>

Bourdiue, eğitimdeki tüm bu eşitsizliklerinin giderilebilmesi adına ‘akılcı pedagojik eğitim’ adını verdiği modeli ileri sürmektedir. Bourdiue’ya (2014) göre akılcı bir pedagojik eğitimin nedenleri ve inşası ise şöyledir:

“Gerçekten rasyonel bir pedagoji... aynı şekilde öğretimin içeriğini veya öğrenim programının mesleki amaçlarını hesaba katmalı ve muhtelif türdeki pedagojik ilişki biçimlerini göz önünde bulundurarak bu ilişki biçimlerinin öğrencilerin toplumsal kökenine göre şekillenen diferansiyel ‘çıktalarını’ ihmal etmemelidir... Kültürel eşitsizliğe etki eden sosyal faktörlerin tesirini sistematik biçimde ve sürekli olarak etkisiz kılmak için anaokulundan üniversiteye akılcı bir pedagojinin yokluğunda, öğretim hususunda herkese eşit şartlar verme yönünde bir siyasi irade gerçek eşitsizliklerin üstesinden gelemez; tüm kurumsal ve ekonomik araçlarla-ımkânlarla donansa bile. Diğer taraftan ise, gerçek manada bir akılcı, yani kültürel eşitsizliklerin sosyolojisi üzerine inşa edilmiş bir pedagoji, kültür ve okula ilişkin eşitsizlikleri azaltmaya kuşkusuz katkıda bulunabilir ancak bu nevi bir pedagoji, meselenin özüne gerçek anlamda, sadece ve sadece, öğretmen-öğretim elemanı alımlarının ve öğrenci seçimlerinin gerçek manada demokratikleşmesinin tüm koşulları (en başta akılcı bir pedagoji) bir araya gelmiş olursa nüfuz edebilir” (s.118-121).

Gelinen noktayı farklı etnik aidiyetlere mensup bireyler, kırsal kökenli öğrenciler ve diğer dezavantajlı guruplar, egemen sınıfın kültürel kodlarına sahip olmadığında, fazlasıyla yapılandırılmış sınavlara alınarak öncelikle bu aşamada elemeye tabi tutulmaktadır. Gelinen nokta da ise başarılı olan az sayıdaki dezavantajlı öğrenciler, habituslarında olmayan kültürel kodlar nedeniyle ilerleyen okul yaşamlarında simgesel veya sembolik şiddete maruz kalır (Ünal, 2005, s.161-162). Öğretmenler ve akademisyenler, üst ve egemen sınıfta olmasalar bile, hâkim sınıfın diline sahip olduklarından, farkında olmadan eleme işlemini sürdürürler (Aktay,2005, s.39). Bu da onları sistemle ve statükoyla mevcut bir ontolojik suç ortaklığına götürmektedir.

Pandemi ve Eğitim

Pandemi sürecinin başladığı 2019 yılından itibaren ise tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kısıtlamalar ve kapanmalar meydana gelmiş, bu durum eğitim kurumlarının da kapanmasına yol açmıştır. Eğitim kurumlarının kapandığı dönemlerde ‘uzaktan’ veya ‘canlı’ ders adı altında internet üzerinden dersler işlenmiş/işlenmektedir. Uzaktan eğitim modelinde

öğrenci ve öğretmenler, internete ulaşabileceği teknolojik araç-gereçlerle dersleri devam ettirmektedir. Ülkemizde Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), 23 Mart 2019 tarihinden itibaren üç televizyon kanalını EBA TV (Eğitim bilişim ağı) adı ile kullanıcıların hizmetine sunmuştur. MEB, pandeminin seyrine ve sınıf düzeylerine göre yüz yüze eğitim modelini de zaman zaman devam ettirmiştir. Pandemi sürecinde eğitim, öğrenme ve eğitim ile ilgili diğer bileşeler hakkında yapılan araştırmalar incelendiğinde başlıca şu sorunlar/eksikler ortaya çıktığı görülmektedir;

- Teknik altyapı sorunu
- Teknik araç-gereç sorunu (Bilgisayar, internet vb)
- Ölçme- değerlendirme sorunu
- Uzaktan eğitim ile ilgili öğretmenlerin hizmet içi eğitimi
- Motivasyon kaybı

Dezavantajlı bölgelerde eğitim gören öğrenciler, teknik altyapı ve araç gereç eksikliği nedeniyle uzaktan eğitime erişim sağlayamadığı gibi söz konusu dönemde yüz yüze eğitime de ulaşamamıştır (Özdoğan ve Berkant, 2020, s.39). Tüm bu sorunları yaşayan dezavantajlı gruptaki öğrenciler ile onlara göre avantajlı sayabileceğimiz öğrencilerin Türkiye geneli merkezi ortak sınavlara girecek olmaları eşitsizliğin boyutunu gözler önüne sermektedir. Pandemi süreci uzadıkça eğitimde telafisi güç kayıpların yaşanacağı bilinmektedir. Bu noktada Yıldız ve Vural (2019, s.562) ‘dijital yarılma’ olarak adlandırdıkları söz konusu dönemde, yetkililerin hizmet sunmak kadar hizmetten yararlanılmasını sağlama ve hizmetin takibinde de sorumluluk sahibi olduklarını vurgulamaktadırlar.

Sonuç ve Öneriler

Kendisinden dikey hareketliliğin önünü açması beklenen eğitim, eşitsiz yaklaşımlar ve anti-demokratik uygulamalar gerçekleştirildiği takdirde, ekonomik sermayeye dönüşümünü gerçekleştiremeyeceği gibi, toplumsal birlik ve beraberlik duygusunu da sekteye uğratabilmektedir. Ülkenin ve toplumun çağdaş uygarlıklar seviyesine ulaşmada en önemli kaynağı, insandır. Günümüz bilgi ve teknolojik gelişmeleri ışığında gelişmiş uygarlıklar, insan kaynaklarına olan yatırımları artırmakta ve yeni neslin eğitim fırsat ve olanaklarını artırmakla beraber eğitimin kalitesini de mümkün olan en yüksek düzeye çıkarmayı hedeflemektedirler. Türkiye, eğitimde fırsat ve olanak eşitliği konusunu hızlıca çözüp eğitimin niteliği konusuna odaklanmalıdır.

Üst ve alt sınıfa mensup öğrencilerin aynı okullarda ve aynı sınıflarda eğitim görmesi, aynı sınavlara tabi tutulması görünürde eşitlikçi bir yaklaşım olarak algılansa da farklı kültürel, ekonomik ve diğer sermaye biçimlerine sahip olmaları nedeniyle, okulların, müfredatın ve öğretmenlerin durumu göz önüne alındığında adil olmadığı, aksine toplumsal tabakalaşmanın devam ettirilmek istendiği anlaşılmaktadır (Şentürk, s.93-94). Diğer taraftan, gelir düzeyindeki dengesizlikten kaynaklanan eğitsel eşitsizlik, sosyal uyum üzerinde kayda değer bir olumsuz etki doğurmaktadır. Eğitimde fırsat ve olanak eşitliğinin sosyal ve ekonomik nedenlerle sağlanamamasından kaynaklanan bu durum, ülkelerin en önemli toplumsal problemlerinden birini oluşturmaktadır (Günkör ve Özdemir,2017, s.86).

Farklı toplumsal yapılardan (etnik, ekonomik vb) gelerek eğitim kurumlarında buluşan öğrencilerin, aynı ve eşit sermayelere sahip olmadığı göz önünde bulundurularak, müfredat ve öğretimin buna göre yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Özellikle; ilköğretimin ilk yıllarında başarı duygusunun elde edilmesi gereken dönemde öğrencilere çok kültürlü bir eğitim ve öğretim sağlanarak söz konusu farklılıklar en aza indirilmeli ve başarı duyguları güçlendirilmelidir (Çiftçi ve Aydın, 2014).

Pandemi süreci ile birlikte yaşanan kısıtlamalar ve uzaktan eğitim süreci ise, birçok araştırma ile göstermiştir ki toplumsal anlamda en çok dezavantajlı olarak nitelendirilebileceğimiz gruba olumsuz etkilemektedir. Özdoğan ve Berkant'ın (2020, s.36-39) pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi üzerine yaptığı çalışmada; yüz yüze eğitimden uzaktan eğitime kısa sürede geçiş, niteliksel açıdan sorunlar yaratmış, teknik ve altyapı sorunları yaşayan birçok öğrenci şikâyeti ortaya çıkmış, kırsal alanlarda yaşayan öğrenciler çok daha dezavantajlı duruma düşmüş, öğrenci ve öğretmenler herhangi bir teknik destek alamamıştır. Öğrenci, öğretmen ve paydaşların diğer önemli bir eleştirisi ise, bilgisayar, telefon ve internet gibi teknolojik araçlara ulaşmadaki yetersizlikleri olmuştur. Tüm bunların ışığında, Türkiye'de eğitim konusuna baktığımızda, var olan eşitsizliklerin pandemi ile birlikte derinleştiğini söylemek mümkündür. Pandemi, alt ve üst sınıflar arasında dijital bir ayrım yaratmamalıdır. Aksi takdirde var olan eşitsizlikler derinleşecek ve gelecek kuşaklar arasında tamiri zor veya mümkün olmayan sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel ayrımlar ortaya çıkaracaktır.

Eğitimdeki eşitsizlikleri aşmak üzere Bourdieu'nun önerdiği 'akılcı pedagoji' yaklaşımı çerçevesinde anaokulundan üniversitelere değin yeniden yapılandırılmış bir eğitim sistemi, fırsat ve olanak eşitliğinin kurulmasında bizlere yardımcı olabilir. Kültürel ve ekonomik eşitsizliklerin aşılmasında akılcı pedagoji ile yeniden dizayn edilen eğitim ortamlarında devlet,

anayasada ve yönetmelikte ifadesini bulan ‘fırsat eşitliği’ kavramını hayata geçirebilecektir. Akılcı pedagojik yaklaşımın sunacağı diğer bir fayda ise, sanayi inkılabı ile ortaya çıkan ve eğitimin genelleştirilerek sermayenin ihtiyaç duyduğu birey tipi yetiştirmek yerine, özgüveni yüksek, kendini tanıyan, demokratik hak ve sorumluluklarının farkında, eleştiren, sorgulayabilen bilgiyi değiştirip dönüştürebilen birey tipi yetiştirmek olacaktır.

KAYNAKÇA

Aktay, Y. (2005). Türkiye’de Eğitim Bir Maxwell Cini Olacak Mı? *Muhafazakar Düşünce Dergisi*,2(6),31-52. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muhafazakar/issue/55978/767571>

Apple, W. M. (2012). *Eğitim ve İktidar*. İstanbul: Kalkedon yayınları.

Atmaca, T. (2019). Sınıfsal Habitus ve Amor Fati’nin Kesişim Noktası: Meslek Lisesi Öğrencilerinin Gözünden Dezavantajlı Eğitim Hayatlarının Değerlendirilmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7 (3), 899-920. Erişim Adresi: 10.14689/issn.2148-624.1.7c.3s.1m

Bourdieu, P. (2013). *Seçilmiş Metinler*. Çev. Levent Ünsaldı. Ankara: Heretik yayınları.

Bourdieu, P. Passeron, J- C. (2014). *Varisler, Öğrenciler ve Kültür*. Çev. Levent Ünsaldı-Aslı Sümer. Ankara; Heretik yay.

Çağlar, A. Çiftçi, C. (2014). Ailelerin Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Öğrenci Başarısı üzerindeki Etkisi: Fakirlik Kader Midir? *International Journal Of Human Sciences*, 11 (2),155-174. Erişim adresi: DOI:[10.14687/ijhs.v11i2.2914](https://doi.org/10.14687/ijhs.v11i2.2914)

Çiftçi, A. Y. Aydın, H. (2014). Türkiye’de Çok Kültürlü Bir Eğitimin Gerekliliği Üzerine Bir Çalışma. *Sdü Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 197-218.

Edles, Laura D. (2006). *Uygulamalı Kültürel Sosyoloji*. Çev. Cumhur Atay. İstanbul: Babil yayınları.

Ekinci, Ergin C. (2011). Bazı Sosyoekonomik Etmenlerin Türkiye’de Yükseköğretime Katılım Üzerindeki Etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 36 (160), 281-297. Erişim Adresi: <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/792>

Ergun, M. (1999). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Ankara: Ocak yayınları.

Erişken, E. (2019). Eğitim ve Eşitsizlik: Yükseköğretimde Eşitsizliğin Yeniden Üretimi (Yüksek Lisans Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniv./Sos. Bil.Enst.

Ertürk, S. (1972). *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Yelkenetepe Yayınları.

Esgin, A. (2016). Sosyal Bilimci mi Yoksa Doksalog Teknisyenler miyiz? Türkiye'deki Bazı Sosyoloji Pratikleri Üzerine Eleştiriler. *Sosyoloji Konferansları* No: 52 (2015-2) / 191-220 Erişim: DOI: 10.18368/IU/sk.47662

Günkör, C, Özdemir, M. Çağatay (2017). Sosyal Sermaye ve Eğitim İlişkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15 (1), 70-90. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/29870/300285>

Güvenç, B. (1996). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Yayınevi.

İnal, K. (2013). Neoliberal Eğitim ve Yeni İlköğretim Müfredatının Eleştirisi. *Praksis Dergisi*, 14, sayfa; 265-287. Erişim adresi: <http://www.praksis.org/TR/sayilar/neoliberal-egitim-ve-yeni-ilkogretim-mufredatinin-elestirisi-kemal-inal/>

Meder, M, Çeğin, G. (2011). Reading Bourdieu: On The Possibility of A Post-Positivist Sociology . *Gaziantep University Journal of Social Sciences* ,10 (1) , 233-256 . Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jss/issue/24244/257036>

Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye'de Kadın ve Eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14 (33), 93-112. Erişim Adresi: <http://dx.doi.org/10.21560/spcd.03093>

Özdoğan, A, Berkant, H. (2020). Covid-19 Pandemi Dönemindeki Uzaktan Eğitime ilişkin Paydaş Görüşlerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, Salgın Sürecinde Türkiye'de ve Dünyada Eğitim, 13-43 . DOI: 10.37669/milliegitim.788118

Özsöz, C. (2007). Pierre Bourdieu'nun Temel Kavramlarına Giriş. *Sosyoloji Notları Dergisi*, s,15-22. Erişim Adresi: <http://sosyolojinotlari.blogspot.com/2007/>

Swartz, D. (2013). *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*. Çev. Elçin Gen, İstanbul: İletişim yayınları.

Şentürk, İ. (2008). Pierre Bourdieu'nun Neoliberalizm Eleştirisi Bağlamında Eğitim Yönetimini Yeniden Düşünmek. *Eskişehir Üniv Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2) , 73-98.

Taş Çetin, F. (2018). *Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Bağlamında Eğitim kurumuna Eleştirel Bir Bakış* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniv./Soyal Bi. Enst.

Tezcan, M. (1985). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Ünal, A.Z. (2005). *Sosyal Tabakalaşma Bağlamında Pierre Bourdieu'nun Kültürel Sermaye Kavramı* (Doktora Tezi). Hacettepe Ün./Sosyal Bilimler Enst.

Yelgün, A. Karaman, İ. (2015). What Are The Factors Reducing the Academic Achievement in a Primary School Located in a Neighborhood With a Low Socioeconomic Status?. *Education and Science*, 40 (179), 251-268. Erişim Adresi: [10.15390/EB.2015.2331](https://doi.org/10.15390/EB.2015.2331)

Yıldırım Aykut, A. (2020). 21. Yüzyıl'da Sosyal Sorunlar ve Dezavantajlı Gruplar. *Journal Of Awareness*, 5(3), 427-448. Erişim Adresi: <https://doi.org/10.26809/joa.5.031>

Yıldız, A. Vural, A.R. (2019). Covid-19 Pandemisi ve Derinleşen Eğitim Eşitsizlikleri. Türk Tabipler Birliği Covid-19 Altıncı Ay Değerlendirme Raporu web sitesinden erişildi: https://www.ttb.org.tr/kutuphane/covid19-rapor_6/covid19-rapor_6_Part64.pdf

Yüksel, M. Adıgüzel, O. ve Yüksel, H. (2014). Dünyada ve Türkiye'de Sosyal Politika Temelinde Dezavantajlı Bir Grup Olarak Çocuk İşçiler Realitesi. *Kastamonu Ün İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6 (4), 23-34. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iibfdkastamonu/issue/29387/314537>

IN SITU SYNTHESIS AND CHARACTERIZATION OF MULLITE-BASED CERAMIC COMPOSITES

¹ Jamal-Eldin F. M. Ibrahim*

² Emese Kurovics

³ Mohammed Tihthi

⁴ László A. Gömze

^{1,2,3,4} Institute of Ceramics and Polymer Engineering, University of Miskolc, Miskolc, Hungary.

Abstract

Ceramic technologies nowadays aim to produce superior ceramic products from relatively inexpensive raw materials to fulfill the optimum cost-benefit relationship. One of the popular techniques to achieve this goal is to prepare ceramic composites materials, which generally show excellent properties and better performance. This research study provides a technical description of the use of natural zeolites in the synthesis of ceramic composite material using mechanical milling and reactive sintering technique. Two commercially available minerals (Natural zeolite from Mád in Tokaj region and MOTIM Al_2O_3) were used as starting raw materials. A comprehensive analysis has been conducted for the detailed characterization of raw materials as well as produced products. The investigation combines the mineralogical examination using X-ray diffraction (XRD) together with chemical constituent determination by (XRF) and thermoanalytical studies using (TG/DTA), heating electron microscope and thermal conductivity analyzer to determine the influence of sintering temperatures on the thermal properties of the produced mullite-based composite materials. Moreover, Several technical properties such as bulk density, apparent porosity, volume shrinkage, and water absorption of the ceramic specimens were characterized using the Archimedes technique. The compressive strength was evaluated via a universal testing machine. The produced composites fired into interesting brown-like colours. The SEM analysis confirms the formation of the mullite whiskers, which is highly connected to the composition percentages and the sintering process. The variation in the different characteristics could be attributed to the samples' physico-chemical reaction and nitridation. Preparation of these kinds of ceramic composites using available and relatively cheap raw materials could lead to the production of economically cost-effect materials with better characteristics.

Keywords: ceramic composites, zeolite, alumina, mechanical activation, reactive sintering

BIG DATA ANALYTICS IN INFORMATION TECHNOLOGY

M. K. GANESHAN

Alagappa University, Faculty of Management - India

ABSTRACT

Big Data is the present day, the newest buzzword around, and with the quantity of data being generated every minute by clients, and businesses universal, there is enormous value to be found in Big Data analytics. Companies are starting to realize the importance of data accessibility in bulky amounts in order to make the right decisions and sustain their strategies. With the enlargement of new technologies, the Internet and social networks, the making of digital data is continuously growing. The word "Big Data" refers to the assorted mass of digital data formed by companies and individuals whose characteristics as large volumes, unusual forms, speed of dispensation requiring particular and increasingly complicated computer storage and analysis tools. Internet data requirement per day 1 PB Facebook data per day, 500 M tweets per day (200 B tweets/ year), and Google processes 24 PB day. In this studies collected as secondary data only. This article intends to describe the concept of big data analytics; tools, information technology, futures, applications, as well as the importance of big data analytics. Visual data information innovation tools will be growing 2.5 times faster than take it easy of the Business Intelligence marketplace. This investing in this enabler of end user identity service will turn into a necessity for all organization and industry.

Keywords: information, internet, security, storage

NARRATIVE OF THE TRIBAL WOMEN AND COMMUNITY IN TRIPURA: A GENDER PERSPECTIVE

Ananda Majumdar

The University of Alberta - Canada

Abstract

The northeast state of Tripura has colourful glimpses through her indigenous population. The tribal community of Tripura and the tribe's women are the original inhabitants, who are living freely, without any disturbance between men and women. It is their tradition to stay equally in a truthful manner. An estimated 80% tribal population speaks in the Kak-Borak language. Like other tribes of India and Africa, the tribe's communities of Tripura such as Riang, Kukis, Lushais are still living in their traditional residence, located in the hill part of Tripura. They are harvesting their traditional product from there. They are an easy-going group for each other with unity and solidarity. The solidarity among their groups makes them stronger and believers in each other. As one of their supporting rituals from the parent's side, the father gives his daughter land as a gift and because of the heritage, the daughter can not protest it. The community of Bengali migrants from East Bengal to Tripura changed everything. Because of their superiority, Bengalis are expanding their network all over Tripura. While the tribe's communities are reducing and turned into a minority. The terrorism problem in Tripura is a reason for inequality between ruler Bengalis and common tribes. The objective of the paper is to explore the indigenous community. The outcome of the paper is to know the situation from the past to the present and understanding the socio-economic status of the tribe's women and the community. The methodology has been taking through documentary analysis. The feature question is, how do tribes' women return their status they deserved in the past?

Key Words: Indigenous, Ecomuseum, Socio-Economic and Eco-system, Tradition and Status, Bengali Migrant, Marketization & Modernization, Jhum cultivation.

THE PLACE OF ELECTRIC VEHICLES IN THE ENERGY TRANSITION PROCESS “INTERNATIONAL EXPERIENCES”

BOUKHEDIMI Chems Eddine¹

University of Tizi Ouzou, Department of commerce. Algeria.

0000-0003-1728-1809

Abstract:

The aim of this paper research is to show the importance of renewable energies in the perspective of energy transition and sustainable development by adding renewable electricity to the process of generation of electric vehicles in developed countries. The results of our research show that some countries such as China and the United States of America began in few last years the use of renewable resources in green electricity and electric batteries generation to substitute vehicles that are supported by fossil fuels.

Keywords: electric vehicles - electrical batteries - renewable energies - sustainable development, green electricity- Energy Transition.

---

¹ Chems Eddine BOUKHEDIMI, PhD student. Department of commerce. UMMTO. Algeria.

INNOVATIONS IN E-BUSINESS AND SECURITY CHALLENGES

Tinatin Mshvidobadze

Professor Gori State University(Georgia)

ORCID ID -0000-0003-3721-9252

ABSTRACT

Today, when large corporations are constantly considering their business in terms of the Internet, in particular, given its availability, scale, and ever-changing capabilities, they are running e-businesses to purchase parts and materials from other companies, collaborate on sales promotions, and joint ventures. The security and digital certificates embedded in today's browsers now available for individuals and companies, the issuer of certificates, early concerns about the security of online business transactions, and e-business, whatever the name may be Acceleration.

The growth of e-commerce is fantastic for customers, who benefit from the convenience of being able to shop from anywhere at any time - and even better for entrepreneurs, who can launch an online business for minimal capital and risk.

Numerous innovations are helping to drive this growth and ease the process of setting up shop and selling online, and in turn, building a successful e-commerce business

This paper presents a framework for the analysis of security requirements of business processes in electronic commerce.

The problem of information security in today's networked world is presented together with current common solutions applied to solve it. It is argued that the purely technological approach is not sufficient to produce trust or minimize risk so as to cause companies and their clients to conduct e-business with confidence.

Key words: E-Business, e-commerce, business processes, system security, companies.